

”NYT ON PÖYTÄ TYHJENNETTY JA KASATAAN UUTTA KORTTITALOA”.
Vankeusrangaistuksen suorittaneiden miesten tarina yhteiskuntaan integroitumisesta.

Elli Valle
Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
Sosiaalityön pro gradu -tutkielma
Maaliskuu 2014

Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

VALLE, ELLI: ”Nyt on pöytä tyhjennetty ja kasataan uutta korttitaloa”. Vankeusrangaistuksen suorittaneiden miesten tarina yhteiskuntaan integroitumisesta.

Pro gradu -tutkielma, 71 s., 3 liites.

Sosiaalityö

Ohjaaja: Tarja Pösö

Maaliskuu 2014

Tutkielmani aiheena on yhteiskuntaan integroituminen vankeusrangaistuksen suorittaneiden miesten näkökulmasta. Tarkastelen yhteiskuntaan integroitumisen prosessia viiden vankeusrangaistuksen suorittaneen miehen kertomuksen avulla. Tavoitteeni on kuvata minkälaisena onnistunut yhteiskuntaan integroituminen näyttäytyy kertomuksissa. Aineistoni on kerätty narratiivisen eli tarinallisen tutkimusmenetelmän ja -haastattelun avulla. Esittelen aineistoa juonianalyysin menetelmällä käymällä läpi kertomusten elämänvaiheita lapsuudesta nykyisyyteen.

Teoreettisena viitekehyksenäni on Laubin ja Sampsonin kontrolliteoria (2003). Teoriassa esitetään rakenteellisia käännekohtia, jotka auttavat irrottautumaan rikolliselta uralta. Niiden ohella korostetaan sosiaalisen kontrollin merkitystä ja yksilön muutosvalmiutta. Aineiston analyysissä peilaan siitä tekemiäni havaintoja kontrolliteoriaan. Mielenkiintoni suuntautuu siihen, painottavatko miehet kertomuksissaan sisäisiä vai ulkoisia tekijöitä yhteiskuntaan integroitumisen mahdollistajana.

Tutkielmassani muodostan miesten kertomuksista tarinan. Sille on luonteenomaista kuvaus elämästä, jossa päihteet ovat mukana jo lapsuudesta alkaen sekä nuoruudessa itselle siirtynyt kontrolli elämännhallinnasta. Aikuisuudessa esiintyy tasapainoilua yhteiskunnan konventionaalisten elämännmallien, kuten perhe-elämän ja työn parissa ja toisaalta niiden kyseenalaistamista ja niistä irrottautumista. Miesten elämästä löytyy piirteitä, joiden voisi luonnehtia kuuluvan yhteiskunnan marginaalissa elämiseen. Tällaisia ovat muun muassa rikosten teko, rahankäytön vaikeudet ja vankilakierre. Nykyisyydessä hahmottuu itsestä lähtevä pyrkimys kohti yhteiskuntaan integroitumista. Siinä oma muutosvalmius on olennainen. Tarinassa erottuu rakenteellisia käännekohtia, kuten tieto lapsenlapsen syntymästä ja uskoontuleminen, jotka tukevat muutosvalmiutta. Rakenteellisiin käännekohtiin lukeutuvat myös erilaiset julkisen ja kolmannen sektorin tarjoamat tukitoimet. Muutos näkyy miesten identiteetissä, arvoissa ja asenteissa.

Yhteiskunnassa vankeihin kohdistuva stigmatisaatio on voimakas. Nykyhetkessä kertojat kuitenkin kokevat tulevansa hyväksytyksi muiden taholta ilman vangin leimaa. Sosiaalityöntekijöillä, poliiseilla ja vartijoilla on kosketuspintaa tarinaan sen eri vaiheissa. Nykyhetkessä ”yhteiskunta ei ole enää vihollinen”. Aineistoni perusteella vankien päihdeongelmaan on syytä kiinnittää erityisesti huomiota. Yhteiskuntaan integroituminen on aikaa vievä ja moniulotteinen prosessi, jonka aikana on annettava tilaa yksilön omalle kertomukselle ja muutosvalmiuden rakentamiselle. Yhteiskuntaan integroituminen vaatii työtä ja rohkeutta.

Avainsanat: yhteiskuntaan integroituminen, vangit, narratiivinen tutkimus, kertomus, tarina

University of Tampere
School of Social Sciences and Humanities

VALLE, ELLI: "The table is now cleared and it is time to build a new house of cards". The ex-prisoners' story of integration to the society.

Master's Thesis, 71 pages., 3 appendix pages

Social Work

Supervisor: Tarja Pösö

March 2014

This thesis deals with integration to the society from the perspective of men who have carried out a prison sentence. I view the process of integration through narrative stories of five ex-prisoners. My goal is to characterize how the successful social integration appears in the stories. The research data collection is made by narrative research method and interviews. I present the data with plot analysis method by describing life stages of ex-prisoners from their childhood to the present.

The frame theory of the study is Laub's and Sampson's control theory (2003). In the control theory they present structural turning points that help to break away from criminal career. In addition they emphasize the importance of social control and individual's readiness of change. In the analysis I compare the observations I made from the data with the Laub's and Sampson's control theory. I am interested in whether ex-prisoners emphasize internal or external factors as social integration enabler.

I form a narrative story from the interview reports. The story is characterized by description of life in which alcohol and drugs take part from the early childhood on, as well as taking control of life into ones own hands in the youth. In the adult age there appears balancing between society's conventional models of life, such as family life and work but also challenging them and detachment from them. There are features that can be found from the ex-prisoners' story that could be described to belong in living in the margins of society. Such are committing offenses, difficulties in using money and jail convictions. In the present, there can be seen the aim towards integration into society, which comes out of their own will. One's own readiness for change is essential. The story stands out structural turning points, such as grandchild's birth and coming to faith that support the readiness for the change. Structural turningpoints include also various public and third sector actors which offer support acts. The change can be observed in the identity, values and mind.

Prisoners' stigmatization in society is strong. In the present the narrators feel that they are accepted by others without the prisoner's stigma. Social workers, police officers and guards touch the surface of the story in its various stages. "Present society is no longer an enemy." Based on this study especially the prisoners' alcohol and drug abuse problems need to be paid particular attention to. Social integration is a time-consuming and intricate process during which there must be room made for individual's own story and building readiness to change. Integrating to society demands work and courage.

Keywords: integration to society, prisoners, narrative research, narrative, story

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
2. VANKEUSRANGAISTUKSEEN TUOMITUT	3
2.1 Rikokset ja rangaistukset.....	3
2.2 Vaarana jäädä rikolliselle tielle	5
2.3 Vangin leima.....	9
2.4 Vangeille suunnattuja tukitoimia.....	10
2.4.1 Julkisen sektorin tukitoimet.....	10
2.4.1 Kolmannen sektorin tukitoimet.....	12
2.5 Yhteiskunnan marginaalista integraationäkökulmaan	14
2.5.1 Aikaisempaa tutkimusta vankien integroitumisesta yhteiskuntaan	16
2.6 Laubin ja Sampsonin kontrolliteoria.....	19
3. NARRATIIVINEN TUTKIMUSMENETELMÄ	21
3.1 Narratiivinen tutkimusote.....	21
3.2 Narratiivinen haastattelu.....	24
3.3 Narratiivinen analyysi.....	26
4. TUTKIELMAN TOTEUTUS.....	28
4.1 Tutkimuskysymys ja fenomenologinen lähestymistapa.....	28
4.2 Haastattelutilanne ja haastateltavat	29
4.3. Tarinan synty.....	32
4.4 Eettistä pohdintaa tutkielmasta	33
5. VANKEUSRANGAISTUKSEN SUORITTANEIDEN MIESTEN TARINA.....	35
5.1 Lapsuus - ”Päihteitä mä olin käyttäny 13-vuotiaast lähtien”	35
5.2 Nuoruus - ”Armeijassa tapahtu hetkellisesti jotain”	39
5.3 Normaalielämän rikottuja ihanteita	42
5.4 Päihdekierre vie rikosten tekoon	43
5.5 Muutos alkaa vankilassa.....	46
5.6 Miellyttävä nykyhetki.....	49
5.6.1 ”En kulje vangin leima otsassa tuolla”	49
5.6.2 Taloudellinen toimeentulo on niukkaa, mutta riittävää.....	54
5.6.3 Vertaistuen merkitys.....	55
5.6.4 Kuntoutus	56
5.6.5 Yhteiskuntaan paluu on pitkäjänteistä työtä	58
5.7. Integroituminen tarinan elementtinä.....	61
6. JOHTOPÄÄTÖKSET	63
LÄHTEET:.....	68

LIITE 1: HAASTATTELUPYYNTÖ

LIITE 2: KAAVIO HAASTATELTAVIEN ELÄMÄNTAPAHTUMISTA

1. JOHDANTO

Rikosseuraamusviraston vankeusvankien kertaisuutta kuvaavassa tilastossa vankeja oli 1.5.2012 yhteensä 2609. Heistä ensikertalaisia oli noin 34 prosenttia ja toista kertaa tuomiota suorittavia 14 prosenttia. Kolmatta–seitsemättä kertaa vankituomiota suorittavia oli 35 prosenttia. Viimeisessä luokassa vähintään kahdeksankertaisia uusijoita oli noin 18 prosenttia. Kolme neljäsosaa vangeista siis suoritti vankeustuomiotaan vähintään toista kertaa. Vankeusvankeja vapautui vuoden 2012 aikana yhteensä 3728.

Rikoksia tehneiden ja niistä nuorena tuomittujen miesten elämäntilanteita tutkinut Kyngäs (2000) on tutkimuksessaan luokitellut tutkittaviaan kolmeen ryhmään sen mukaan, miten hyvin he ovat päässeet irti rikoksista ja sopeutuneet yhteiskuntaan. Kyngäksen jaottelussa selviytyjät kuvastavat ryhmää, jossa olevat ovat irtautuneet rikoksenteosta ja pyrkivät yhteiskunnallisen asemansa vakiinnuttamiseen. Riskinottajat puolestaan elävät harmaassa taloudessa ja tekevät omaisuus- ja huumausainerikoksia. Pudonneet ovat ”yhteiskunnan reunamilla” ja heillä on lukuisia erilaisia ongelmia.

Mediassa uutisia rikoksista ja tuomioista on paljon, mutta keskustelu on usein arvolutautunutta ja abstraktilla tasolla liikkuvaa tai sensaatiohakuista. Aihe on yhteiskunnallinen ja poliittinen, sillä sitä, mikä on yleisesti hyväksyttävää säädellään lailla. Toisaalta ihmisten moraaliset ajatukset oikeasta ja väärästä liittyvät myös aiheeseen. Yleisessä keskustelussa rikollisille esimerkiksi usein vaaditaan kovempia tuomioita ja rikos tuntuu leimaavan rikoksesta tuomitun koko identiteettiä. Rikoksista tuomittuihin kohdistuva stigma on voimakas. Jos taas asiaa tarkastellaan esimerkiksi integraationäkökulman kautta, pitkä tuomio, joka laitostaa ja eristää ihmisiä ”muusta yhteiskunnasta”, ei edesauta rikollisuuden vähentämistä ja yksilön rikollisen käyttäytymisen muuttamista.

Nykyisten ja entisten vankien omien ajatusten selvittäminen on tärkeää. Vapauden menetys tuomion muodossa ja toisaalta vapautumisen sopeutuminen rangaistuksen jälkeen ovat yleensä tuomitulle kriisitilanteita ja niihin sopeutuminen on haastavaa. Tieto näistä haasteista ja asioista, jotka auttavat, on merkittävää niin tuomitun hyvinvoinnin kuin yleisen edun eli rikoksettomuuden kannalta. Vaikka tutkimuksissa luokitellaan vankeja tiettyihin kategorioihin, on tärkeää huomioida, että tyypillistä vankia ei ole. Kokemukset niin vapauden menetyksen kuin vapautumisen ja integroitumisenkin suhteen ovat

erilaisia. (Jones 2003, 192).

Tutkielmassani mielenkiinnon kohteena ovat rikoksista vankeuteen tuomitut ihmiset ja vankeusrangaistuksen seurauksena syntyneet haasteet rikoksettomaan elämään ja yleisesti hyväksytyjen sosiaalisten verkostojen jäsenyyteen palaamisessa. Olen kiinnostunut erityisesti onnistumisen kokemuksista ja niistä entisistä vangeista, jotka asettuvat Kyngäksen jaottelussa parhaiten ryhmään ”selviytyjät”. Tässä tarkoitan selviytyjillä niitä, jotka ovat vankeusrangaistuksen jälkeen onnistuneet pysyttelemään rikoksettomassa elämässä ja luomaan sitä tukevia rakenteita.

Tutkielmani taustalla on aikaisempi kiinnostukseni vankeusrangaistuksen yksilöntasoisiiin vaikutuksiin. Pro gradu -tutkielmaa edeltävässä kandidaatin tutkielmassani tarkastelin erityisesti vankien lapsiin ja perheisiin kohdistuvia vankeusrangaistuksen vaikutuksia. Aihe vankituomiota suorittaneiden ihmisten integroitumisesta yhteiskuntaan on lähtöisin Tampereen Siltavalmennus Ry:n taholta. Siltavalmennus tarjoaa vankilasta vapautuneille asumista ja kuntoutusta.

Olen tehnyt tutkielmani narratiivisen menetelmän ja -haastattelun keinoin. Tavoitteenani on muodostaa kuva yhteiskuntaan integroitumisen prosessista kertojien näkökulmasta: Mitä onnistunut yhteiskuntaan integroitumisen prosessi sisältää ja mitkä tekijät ovat merkityksellisiä vankilakierteen ehkäisemisessä tai sen pysäyttämässä?

Tutkielmani teoreettisena viitekehyksenä on Laubin ja Sampsonin kontrolliteoria (2003), jossa yhdistyy itsekontrolliteoria ja sosiaalisen kontrollin teoria. Sen mukaan rikosalttius heijastaa lapsuudessa muotoutuvaa itsekontrollin tasoa, mutta se muokkautuu myös myöhempien elämäntapahtumien seurauksena. Olennaista elämänsä muuttamiseksi on muutoksen mahdollistavien rakenteellisten ja subjektiivisten käännekohtien tiedostaminen ja niihin tarttuminen. Tarkastelen aineistoani myös siitä näkökulmasta, minkälaisia painoja haastateltavani antavat yhteiskuntaan integroitumisen prosessissa ulkopuoliselle tuelle ja omalle osuudelleen aktiivisena, omaa elämänsä rakentavana toimijana.

2. VANKEUSRANGAISTUKSEEN TUOMITUT

2.1 Rikokset ja rangaistukset

Vankeusvangeiksi luokitellaan vangit, jotka suorittavat ehdotonta määräaikaista tai elinkautista vankeusrangaistusta, täytäntöön pantavaksi määrättyä ehdollista vankeusrangaistusta tai jäännösrangaistusta menetettyään ehdonalaisen vapautensa. (Blomster ym. 2013).

Rikoksista annettavista langettavista päätöksistä vain alle 10 prosenttia johtaa ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Suurin osa tuomioista johtaa lievempiin rangaistuksiin: rikesakkoon, sakkoon, ehdolliseen vankeuteen tai yhdyskuntapalveluun. Osa rikokseen syyllistyneistä voidaan jättää tuomitsematta syyntakeettomana. Vain osa selvitetystä rikoksista etenee syyteharkintaan asti ja on huomioitava, että suuri osa rikoksista jää kokonaan selvittämättä. (Hypén 2004, 15.)

Kinnunen (2001, 47) huomauttaa, että rikollisuuskontrolli suuntautuu erityisesti tiettyihin ryhmiin ja tekoihin. Sosioekonomisesti huono-osaiset ryhmät sekä jo rikollisiksi leimautuneet ihmiset ovat helpommin rikollisuuskontrollin kohteena ja näin ollen rikostuomiot kasautuvat suhteellisen pienelle ryhmälle. Hänen mukaansa esimerkiksi huumeiden käyttäjät sekä muut sosioekonomisesti huono-osaiset ryhmät ovat rikollisuuskontrollin huomion kohteena. Rikosten rangaistavuus puolestaan on vahvasti sidoksissa ajankohtaan ja kulloinkin yhteiskunnassa voimassa olevaan rikoslainsäädäntöön. (Joukamaa 2010, 14).

Vuoden 2012 alussa rikosseuraamusasiakkaita oli yhteensä 7168, joista vankeja oli 3214. Vangeista naisia oli 216. Yhdyskuntaseuraamuksia suorittavia oli 3954. Vangeista suljetuissa laitoksissa oli 2254 ja avovankiloissa 960. (Blomster ym. 2013, 32.) Vankiluvulla mitattaessa Suomi kuuluu niin sanottuun maltilliseen kriminaalipolitiikan maihin. Vankiluvun alentamiseen tähtäävää kriminaalipolitiikkaa on harjoitettu Suomessa 1970-luvulta lähtien ja nykyisellään vankiluku on noin kolmannes 1970-luvun vankiluvun määrästä. Aluksi laajennettiin sakkujen ja ehdollisen rangaistuksen käyttöä. 1990-luvulla otettiin käyttöön nuorisorangaistus ja yhdyskuntapalvelu. Nuorisorangaistuksen käyttö on jäänyt melko vähäiseksi, mutta mahdollisuus muuntaa enintään kahdeksan kuukauden mittainen ehdollinen vankeusrangaistus yhdyskuntapalveluksi on vähentänyt vankiluvun määrää. 1990-luvulta lähtien

Suomen vankiluku on muiden Pohjoismaiden tasoa. (Blomster ym. 2010, 3.)

Yhdyskuntapalvelu ja nuorisorangaistus lukeutuvat yhdyskuntaseuraamuksiin. Näiden lisäksi yhdyskuntaseuraamuksiin kuuluu ehdollisesti tuomittujen nuorten ja ehdonalaisesti vapautuneiden valvonta. Valvontaa käytetään ehdollisen vankeuden tehosteena, jos sen avulla katsotaan edistettävän nuoren, alle 21-vuotiaan rikoksentekijän sosiaalista selviytymistä ja ehkäisevän uusia rikoksia. Nuorisorangaistus voidaan tuomita alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta. Se sisältää valvontapaamisia, sosiaalista toimintakykyä edistävää ohjausta sekä työelämään perehdyttämistä. Yhdyskuntaseuraamuksista huolehtii Kriminaalihuoltolaitos. (Laitinen 2002, 22.) Vuoden 2012 toukokuussa vankeusvankien päärikosten jakauma oli seuraavanlainen: henkirikokset 23 prosenttia, muut väkivaltarikokset 20 prosenttia, huumausainerikokset 17 prosenttia, varkausrikokset 11 prosenttia, muut omaisuusrikokset kahdeksan prosenttia, liikennejuopumukset yhdeksän prosenttia, ryöstöt seitsemän prosenttia, siveellisyysrikokset neljä prosenttia ja muut rikokset kaksi prosenttia. Nykyisin, vuoden 2011 marraskuusta lähtien enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistuksen sijaan voidaan tuomita myös valvontarangaistukseen silloin kun yhdyskuntapalveluun tuomitsemiselle on este. Valvontarangaistustuomion on perustuttava myös syytetyn sosiaalisten valmiuksien ylläpitämiseen ja edistämiseen. (Blomster ym. 2013, 38.)

Vangit ovat siis kaikista rikoksentekijöistä pieni osa. Yhdistävinä tekijöinä ovat rikoksen tekeminen ja vapauden menetys. Vankien keskuudesta voidaan erottaa erilaisia ryhmiä, joita ovat esimerkiksi nuoriso-, tutkinta-, sakko-, vankeus- ja elinkautisvangit (Hypén 2004, 10). Tutkimuksissa näiden ryhmien on todettu eroavan keskenään jonkin verran esimerkiksi päihteidenkäytön tai muiden sosiodemografisten tekijöiden osalta. Oma tutkielmani on rajattu koskemaan vankiryhmistä vankeusvankeja.

Vankilat, avolaitokset ja sairaalayksiköt kuuluvat Vankeinhoitolaitokseen. Avolaitoksia ovat itsenäiset avovankilat, laitosten alaisina olevat avovankilaosastot ja vankilan alaiset työsiirtolat. Suomessa Oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto vastaa rangaistusten täytäntöönpanon ohjauksesta. Oikeusministeriön keskusvirastona toimii Rikosseuraamusvirasto, joka vastaa vankeusrangaistusten ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanon johtamisesta ja kehittämisestä. Rikosseuraamusvirastossa johdetaan lisäksi vankeinhoitolaitoksen ja kriminaalihuoltolaitoksen toimintaa ja vastataan niiden

yhteisistä hallintotehtävistä. (Laitinen 2002, 22.)

Vankeinhoidon koulutusta järjestää Oikeusministeriön alainen Vankeinhoidon koulutuskeskus. Vankilaoikeudessa käsitellään rangaistuksien täytäntöönpanoon liittyviä asioita, kuten vaaralliseksi luokiteltujen rikoksenuusijoiden eristämispäätökset, sekä nuoren rikosentekijän rangaistuksen suorittaminen nuorisovankilassa. Vankeinhoitolaitosta koskevat asiat ratkaisee yleensä Vankeinhoitolaitoksen pääjohtaja, joka on myös Rikosseuraamusviraston päällikkö. Vankiloiden toimintaa koskevista asioista päättää yleensä vankilanjohtaja. (Laitinen 2002, 23.)

Keskeinen vankeusrangaistusta ja sakon muuntorangaistusta vankeudeksi säätelevä laki on Vankeuslaki (767/2005). Vankeuslaissa keskeiseksi vankien asemaa sääteleväksi elementiksi nousee normaaliuusperiaate. Sen mukaan vankien laitolosuhteet on järjestettävä niin, että ne vastaavat mahdollisimman hyvin yhteiskunnassa vallitsevia elinolosuhteita, käytäntöjä ja periaatteita. Vankeuslain mukaan vankeuden tarkoitus ja rangaistus on vangille koituva vapauden menetys.

Vankeuslain ohella vankien oikeuksien toteutumista voidaan tarkastella perustuslain jokaiselle kansalaiselle turvaamien oikeuksien näkökulmasta. Tällaisia ovat 6–2 pykälät perusoikeuksista ja 16–20 pykälät hyvinvointioikeuksista. Lait säätelevät kotirauhaan puuttuvista toimenpiteistä, jotka ovat välttämättömiä rikosten selvittämiseksi. Ne säätelevät myös viestisalaisuuteen puuttumisesta ja rajoituksista, joita voidaan tehdä muun muassa vankeuden aikana. Vankeus merkitsee käytännössä perusoikeuden rajoittamista. (Kaurala & Kylämarttila 2010, 2–5.)

2.2 Vaarana jäädä rikolliselle tielle

Yhdyskuntapalvelun käyttöön oton myötä vankilarangaistusten suorittajien voidaan katsoa olevan yhä vaikeammin yhteiskuntaan integroituvia. Nykyisin puolet vangeista suorittavat tuomiota väkivalta- tai huumausainerikoksista, kun esimerkiksi 1976 niiden osuus oli 12 prosenttia. (Blomster ym. 2010, 3.) Yleistäen vangit ovat muuhun väestöön verrattuna usein huono-osaisia koulutuksen, sosiaalisen aseman ja ammattiuran suhteen. (Joukamaa 2010, 14).

Ruotsalaisessa tutkimuksessa (Strategiska brott, 2000) Svensson tarkastelee rikosuran alkuvaiheessa tehtäviä rikoksia. Hän jaottelee rikostyyppjeä sen mukaan, minkälaiset rikokset ovat tyypillisiä lyhyille ja pitkille rikosurille. Svensson toteaa, että kansainvälisesti tarkasteltuna aiheeseen ei juuri ole kiinnitetty huomiota. Tutkimuksessa jaotellaan rikosurat neljään kategoriaan, joita ovat yhden rikoksen tekijät, satunnaisesti rikoksia tekevät (2–3 tuomiota), rikoksenuusijat (4–8 tuomiota) ja krooniset rikosentekijät (9 tai enemmän tuomiota). Tutkimustulosten mukaan krooniset rikosentekijät aloittavat rikokset nuorimpina ja vastaavat puolesta tutkimusaineiston rikoksista. Rikostyypeistä erityisesti liikenneajoneuvon varkaus korostui ryhmässä, joka ennustaa rikosuran kroonistumista. Liikenneajoneuvovarkauksista ensikertalaisina tuomituista 27 prosenttia päätyi kroonisten rikosentekijöiden luokkaan. Myös varkaus ja ryöstö olivat rikosten joukossa, joiden voidaan katsoa ennustavan myöhempää kroonista rikosuraa. Varkauksista 16 prosenttia ja ryöstöistä 19 prosenttia ensikertalaisina tuomituista päätyi kroonisten rikosentekijöiden luokkaan. Sitä vastoin myymälävarkaus ja rattijuopumus olivat rikoksia, jotka ennustivat huonosti tulevaa kroonista rikosuraa. Myymälävarkaista ensikertalaisina tuomituista ainoastaan neljä prosenttia päätyi myöhemmin tähän ryhmään. Useampien ensimmäisten rikosten tarkastelu paljasti myös autovarkauksien korostavan riskiä ajautua krooniseksi rikosentekijäksi. Kun sekä ensimmäinen että toinen rikos oli autovarkaus, päätyi tästä ryhmästä kaksi kolmasosaa krooniseksi rikosentekijöiksi.

Vankien terveyttä, työkykyä ja hoidontarvetta tutkinut Joukamaa (2010, 74) luonnehtii vankien elämäntapaa rankaksi ja terveysriskejä sisältäväksi ja arvelee tämän olevan yhteydessä erityisesti tapaturmien ja ruumiillisten sairauksien runsaaseen määrään. Hän toteaa, että vangeilla on hyvin paljon sairauksia ja niiden seurauksena hoidon tarvetta ja alentunutta työkykyä. Vankiryhmistä erityisen huonovointisia ovat nais- ja sakkovangit. Muuhun väestöön nähden vankien terveyden häiriöt korostuvat Joukamaan mukaan erityisesti päihderiippuvuuksissa ja persoonallisuushäiriöissä. Päihderiippuvuuden voidaan todeta olevan muuhun väestöön verrattuna noin kymmenkertainen. Mielenterveyshäiriöt osoittautuivat Joukamaan tutkimuksessa kuitenkin yhtä yleisiksi vankien kuin muunkin väestön keskuudessa, toisin kuin julkisuudessa usein väitetään.

Kahdenkymmenen vuoden vertailussa alkoholi- ja huumeriippuvuus sekä pähteiden sekakäyttö ovat vangeilla lisääntyneet. Mielenterveysongelmat ja somaattisista sairauksista erityisesti hepatiitit ovat

yleistyneet. Työkyvyssä ei vertailussa havaita olevan muutosta kahdenkymmenen vuoden takaisesta tutkimuksesta. Tuolloin todettiin, että vain alle puolet vangeista oli täysin työkykyisiä. (Joukamaa 2010, 15, 74.)

Irrationaaliselta vaikuttava rikoksen tekeminen voi rikoksen tekijän näkökulmasta näyttää rationaaliselta. Yleisen ihmiskäsityksen mukaan ihminen pyrkii nautintoon ja välttämään kärsimystä. Käsitys johtaa päätelmään, jonka mukaan rikos ei kannata, koska vankeusrangaistus aiheuttaa suurta kärsimystä rikoksesta saataviin hyötyihin nähden. Rikoksentekijän näkökulmasta rikos saattaa kuitenkin kannattaa. Usein kiinni jäämisen riski on jopa epätodennäköinen. Vapautumisen jälkeen vankien mahdollisuudet saada heitä tyydyttävää työtä ovat usein huonot, joten uhka mahdollisesta uudesta vankituomiosta saattaa vaikuttaa tylsään ja huonopalkkaiseen työhön nähden joskus vain hiukan huonommalta vaihtoehdolta. (Newbold 2003, 159.)

Järvinen (1989, 1) toteaa, että vankilan uhka ei estä rikoksen uusimista. Järvisen mukaan vapautuneen vangin unelmat ja suunnitelmat kunnollisesta elämästä eivät vastaa karuja todellisuuden olosuhteita. Vapautumisen jälkeen vankeja odottavat usein monet vaikeat asiat, kuten asunnottomuus. Kotiinpaluu on myös haastavaa aikaa läheisten ihmisten kohtaamisen kannalta. Vankeusrangaistus vieraannuttaa perheellisiä vankeja kotona vietettävästä arkielämästä ja vanhemmuudesta. Kandidaatin tutkielmassani nousi esille, että vanhemman vankeusaika on kotiin jäävälle vanhemmalle sekä lapsille haastavaa aikaa. Vankilassa tiloja ei ole suunniteltu lapsille ja vankivanhemman ja lasten välinen kontakti heikkenee usein pitkien välimatkojen, harvojen tapaamisten, kosketuskontaktin rajoittamisen, asenteiden yms. seikkojen vuoksi.

Sykes (1958, 79–82) erittelee vankilan aiheuttamia rajoituksia miesten tarpeiden tyydytyksessä. Niitä ovat vapauden, tavaroiden, palvelujen, heteroseksuaalisten suhteiden, autonomian ja turvallisuuden puuttuminen. Tutkimuksissa vankilan vaikutusta kuvataan usein laitostumisen tai alakulttuuristumisen käsitteillä. Goffmannin (1969, 7.) määrittelemänä vankilan vaikutus merkitsee äärimmillään ”minuuden riistoa”. Goffmann kuvaa yksilön elämän järjestäytymistä niin, että nukkuminen, huvittelu ja työskentely tapahtuu eri paikoissa. Totaalisen laitoksen keskeinen piirre on tämän järjestyksen tuhoutuminen ja elämän tapahtuminen yhdessä ja samassa paikassa. Lisäksi hän kuvaa päivärutiinien suorittamisen suuren joukon seurassa ja tiukassa aikataulussa. Laitoselämä poikkeaa lopulta laitoksen

ulkopuolisesta elämästä siinä, että laitoksessa toimet tähtäävät laitoksen virallisten päämäärien toteutumiseen, toisin kuin yhteiskunnassa, jossa Goffmannin mukaan elämä ei noudata kokonaisvaltaista suunnitelmaa.

Kauppila on tutkimuksessaan (1999) tarkastellut vankien turvattomuutta ja elämäntilanteiden hallintaa. Osa-alueiksi hän on ottanut tutkimukseensa mukaan terveyden, ihmissuhteet, työelämän, opiskelun, taloudellisen toimeentulon, asumisen, yhteiskunnalliset ongelmat ja palvelut, maailmantilanteen, ympäristön sekä arvot ja aatteet. Kauppila käytti tutkimuksessa haastattelulomaketta. Vankilamaailmasta tulleen sanonnan mukaan ”vankilakierteestä voi pelastua vain valitsemalla kolmen A:n vaihtoehtoista”. Vaihtoehtoja ovat Akka, Armo ja AA. Sanonta kuvaa strategioita, jotka voivat auttaa selviytymisessä. Parisuhde, uskon tuleminen ja päihdeongelman hoitaminen voivat olla vangeille mahdollisia keinoja selviytyä. (Kauppila 1999, 65.)

Svensson (2000, 51) toteaa, että rikostuomion saaminen on nuorille hyvin tavallista. Hänen mukaansa tutkimusryhmänä olleista 1960-luvulla Ruotsissa syntyneistä noin 24 prosenttia tuomittiin jostakin rikoksesta. Miesten ja naisten välillä esiintyi eroa, sillä miehistä tuomion sai 37 prosenttia, kun taas naisista vain 10 prosenttia. Svensson korostaa tutkimusraportissaan sosiaaliviranomaisten vastuuta nuorten alle 18-vuotiaiden rikoksentekijöiden tukimuotojen kehittämisessä ja riskiarvioiden tekemisessä. Hän painottaa tutkimusten tärkeyttä tiedon lisäämisessä riskiarvioiden tekemisessä. Ensikertalaiset rikoksentekijät lukeutuvat Svenssonin mukaan tavallisiksi kansalaisiksi, jotka ovat tehneet virheen yhdessä vaiheessa elämäänsä. (Svensson 2000, 51.)

Tilastojen valossa keskeiset vankeusrangaistuksen uusimista ennustavat tekijät ovat rikoshistoria, ikä ja sukupuoli. Moninkertaisilla vangeilla riski uusien rikoksien tekemisestä on suuri. Nuoret palaavat vankilaan vanhoja todennäköisemmin. Naisilla vankeuden uusiminen on miehiä harvinaisempaa. (Blomster ym. 2013, 10–11.)

2.3 Vangin leima

Stigmatisaatio eli leimaaminen on ilmiö, joka kohdistuu moniin marginaalisiin tai valtaväestöstä jollakin tavoin poikkeaviin ihmisryhmiin. Rikolliset ovat esimerkki ryhmästä, johon stigmatisaatio tyypillisesti kohdistuu. (Falk 2002, Noppari 2006.) Stigma-sanan alkuperä juontaa muinaiseen Kreikkaan, jossa orjien tunnistamiseksi heidät tatuoitiin teräväkärkisellä instrumentilla. Tästä ihoon jäävää jälkeä kutsuttiin stigmaksiksi. Toimenpiteen aiheuttamaa ihon pistämistä kuvattiin kreikankielessä verbillä "stig", josta puolestaan juontui käsite stigmatisaatio. Nykyisessä käytössään stigma voidaan määrittellä monin eri tavoin. Gerald Falk (2001, 32) liittyy stigman ihmisten tai ihmisryhmien hylkimiseen. Myös Goffmannin määrittelemänä stigma on yhteisön taholta yksilöön kohdistettu leima, joka rajaa sosiaalisen hyväksynnän ulkopuolelle (2001, ref. Noppari 2006, 172). Stigman käsite onkin nykyisellään laaja; se voidaan liittää muun muassa ikään, sukupuoleen, rotuun, koulutukseen, mielenterveyden häiriöihin tai sairauteen (Jähi 2004, Funk 2003, ref. Noppari 2006, 173).

Rikoksen stigma on Falkin (2002, 312–314) mukaan usein pysyvä ja rikoksen tehneillä elämänmittainen. Stigmaan vaikuttaa kuitenkin se, onko henkilö jäänyt kiinni rikoksesta. Poliiseilla, tuomioelimiä ja muilla rikoksen stigman antamiseen kykenevillä viranomaisilla on merkittävä valta rikollisen määrittelyssä. Historiallisesti on esimerkiksi ilmennyt tapauksia, joissa syyttömälle henkilölle on annettu tuomio virheellisesti. Myös virheellisesti rikoksesta tuomittu henkilö saattaa muuttaa käytöstään stigman seurauksena rikoksen tehneiden käytöksen suuntaan, vaikka tietäisikin olevansa syytön. Stigmatisaatiolla on siis huomattava vaikutus myös ihmisen identiteetin muodostumiselle silloin, kun viranomaiset ovat määritelleet rikollisen teon totena.

Vangit ovat ryhmä, joihin rikoksen stigma on jo kohdistettu; heidät on määritelty rikollisiksi ja heille on tuomittu vankeusrangaistus. Heillä on ”vangin leima otsassa”. Stigman perusteella voidaan päätellä, etteivät ihmiset välttämättä hyväksy vankeja tasaveroisiksi kanssaan. Tämä saattaa johtaa siihen, että vangit etsivät vertaistukea muista rikollisen identiteetin omaavista. Jengikäyttäytymisessä stigman perusteella saatetaan odottaa tietynlaista käytöstä ryhmään hyväksymisen ehtona. Falkin mukaan amerikkalaisen oikeusjärjestelmän ristiriita on, että samalla kun vankilatuomiota käytetään rikosten estämiseen, ne myös kannustavat jatkamaan rikollista elämäntapaa. Tutkimukset nimittäin osoittavat, että esimerkiksi vankilassa olleet nuoret pitävät yllä tiettyä käyttäytymistä ja yhteyksiä toisiinsa

vertaistuen saamisen vuoksi. (Falk 2002, 312–314.)

2.4 Vangeille suunnattuja tukitoimia

2.4.1 Julkisen sektorin tukitoimet

Vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen rangaistusaikana. Rangaistus on pantava täytäntöön siten, ettei se tarpeettomasti vaikeuta, vaan mahdollisuuksien mukaan edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan. (Vankeuslaki 767/2005, Laki rangaistusten täytäntöönpanosta, 1. luku, §4.) Vangeille ja vapautuneille vangeille tehdään suunnitelmia kuntoutuksen ja sosiaaliturvaetuuksien saamisen varmistamiseksi. Suunnitelmia laaditaan rikosseuraamusjärjestelmän lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä työhallinnossa. Rangaistusajan suunnitelmassa käsitellään vangin sijoittamiseen, rangaistusajan toimintaan, valvottuun koevapauteen, ehdonlaiseen vapauttamiseen ja poistumisluvan myöntämiseen liittyviä asioita. Suunnitelmaa täydennetään myöhemmin vapauttamis- ja valvontasuunnitelmalla. Vapauttamissuunnitelmassa arvioidaan vangin edellytykset selviytyä vapaudessa ja palveluntarpeet. Suunnitelmat tehdään vangin suostumuksella ja tarpeen vaatiessa yhteistyössä erilaisten tahojen, kuten Kriminaalihuoltolaitoksen, vangin koti- tai asuinkunnan viranomaisten, muiden viranomaisten ja yksityisten yhteisöjen ja henkilöiden kanssa. (Rikoksista rangaistujen tuen tarve 2006, 33.). Lisäksi suunnitelmiin kuuluvat erilaiset kunnissa tehtävät hoito-, huolto- ja kuntoutumissuunnitelmat.

Karvonen (1992) pitää vankien siviilityötä yhtenä parhaista keinoista toteuttaa lain tarkoitusta. Siviilityö tarkoittaa vankilan ulkopuolella tehtävää työtä. Lakia edeltävän hallituksen esityksen (1972, 19) mukaan siviilityön tekeminen on vangille mahdollista esimerkiksi silloin, kun sillä tähdätään vankilassa opitun ammatin harjaannuttamiseen vapautumisen lähestyessä tai silloin, kun työsuhde katkeaisi vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon vuoksi. (Karvonen 1992, 2). Siviilityö on mahdollista rangaistuslaitoksen johtajan luvalla luotettavaksi katsotulle vangille (em., 3.luku, §6). Siviilityöluvan

epäämiselle yleisimpiä syitä ovat vangin luotettavuuteen, työpaikan laatuun, valvonnan järjestämiseen ja rangaistusajan pituuteen liittyvät syyt. (Karvonen 1992, 15). Työn tekemisen tavoitteena on vangin ammattitaidon ja työkyvyn ylläpitäminen ja kehittäminen sekä toimeentulomahdollisuus vankilan jälkeen. (Rikoksista rangaistujen tuen tarve 2006, 29).

Koulutuksella tähdätään vangin kuntoutumiseen sekä vankilanjälkeisen uuden identiteetin ja elämäntavan mahdollistamiseen. Opetus järjestetään vankiloiden ja oppilaitosten yhteistyönä ja se kustannetaan opetushallinnon ja vankeinhoidon taholta. Opetus on normaalien koulutusperiaatteiden mukaista. (Rikoksista rangaistujen tuen tarve 2006, 29.)

Rikoksista rangaistujen tuen tarve -selvityksessä (Sosiaaliministeriö 2006, 3) todetaan vankien kuntoutuksen ja selviytymisen kannalta erityisen olennaiseksi vaikuttaa päihdeongelmiin. Selvityksen mukaan vangeista yli 70 prosentilla on vaikea päihdeongelma, jonka lievittämisen kannalta vankeudenaikainen ja sen jälkeinen hoito on keskeistä. Vankeinhoitolaitos vastaa vankien terveydenhuollosta, mutta vankien suuren sairastavuuden ja vankiloiden yliasuttamisen vuoksi palvelut eivät ole aina riittäviä. Erityisesti terveydenhuollossa kiinnitetään huomiota päihdehuoltopalveluihin. Vankiloissa päihdetyön erityisohjaajat, sosiaalityöntekijät, psykologit ja pastorit tekevät psykososiaalista työtä, jolla tähdätään elämänhallinnan edistämiseen ja kuntoutuksen tukemiseen. Vankilasta vapautuva ohjataan yhteiskunnan terveydenhuoltopalveluihin, ja vastaanottavaan hoitopaikkaan ilmoitetaan vangin luvalla tiedot tämän terveydentilasta ja hoidosta. (Rikoksista rangaistujen tuen tarve 2006, 26–28.)

Blomsterin ym. (2013, 19, 22–23, 31) mukaan vankilan hyväksymillä tai järjestämällä vankitoiminnoilla on vankeja kuntouttava ja yhteiskuntaan integroiva tavoite. Niiden avulla on tarkoitus edistää vankien sijoittumista yhteiskuntaan, vahvistaa valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan, parantaa tai ylläpitää ammattitaitoa ja työkykyä sekä tukea päihde- ja elämäntapaa. Tavoitteena on lisäksi ylläpitää laitosturvallisuutta. Toiminnoilla saatetaan saada lisäksi jopa vankiloille taloudellista tuottoa. Vangit osallistuvat aktiivitoimintoihin noin 63 prosenttia siitä ajasta, jolloin se on heille mahdollista. Suljetuissa vankiloissa vangit osallistuvat toimintoihin huomattavasti vähemmän kuin avovankiloissa. Toimintoihin sijoittamiseen vaikuttaa osaltaan vankien huono terveydentila, sillä vain pieni osa vangeista on täysin työkykyisiä. Vangeilla on vankeuslaissa säädetty velvollisuus osallistua vankilan järjestämään tai hyväksymään toimintaan. Siitä voi vapautua kokonaan

tai osittain terveydentilan, toimintakyvyn tai iän asettamien rajoitusten perusteella.

Vankitoimintoja on kehitetty viime vuosina yksilöllisempään ja kuntouttavampaan suuntaan. Käytössä on kahdenlaisia ohjelmia: vaikuttavuusohjelmia ja motivointiohjelmia. Vaikuttavuusohjelmiin osallistuvat ovat korkean tai keskikorkean uusimisriskin omaavia vankeja. Lyhyempien motivointiohjelmien tarkoituksena on herättää vangin kiinnostus oman elämäntilanteensa kohentamiseen. Ohjelmia jaotellaan myös sen mukaan, mihin niillä pyritään vaikuttamaan. Suomessa on käytössä kolmenlaisia ohjelmia: yleisohjelmia, rikosperustaisia ohjelmia ja päihdekuntoutusohjelmia. Yleisohjelmilla pyritään vaikuttamaan rikolliseen käyttäytymiseen. Rikosperustaisten ohjelmien kohderyhmänä on tiettyihin rikoksiin, kuten väkivalta- tai seksuaalirikoksiin syylistyneet. Päihdekuntoutusohjelmat kuuluvat päihdekuntoutukseen. Kaikkien ohjelmien tavoitteena on rikollisen käyttäytymisen muuttaminen ja uusintariskin vähentäminen. Ohjelmien toteutumisen esteitä ovat vankimäärän nousu, henkilöstöresurssien riittämättömyys, toimintatilojen puute, vankien moniongelmaisuus ja laitosturvallisuus. Yhdyskuntaseuraamusasiakkaille suunnattuja toimintaohjelmia ovat muun muassa Cognitive Skills, liiketurvaohjelma, viisi keskustelua muutoksesta, suuttumuksen hallinta ja päihdehuoltojakso. Vuonna 2012 ohjelmiin osallistui yhteensä 582 asiakasta, joista suurin osa suoritti yhdyskuntapalvelua. Suosituimmat ohjelmat olivat viisi keskustelua muutoksesta, päihdehuoltojakso ja liikenneturvaohjelma. (Blomster ym. 2013, 17, 21.)

2.4.1 Kolmannen sektorin tukitoimet

Kolmannen sektorin toimintavalmiudet ovat tärkeitä vapautuneiden vankien palvelujen tuottamisessa ja kehittämisessä. Kolmannen sektorin toimijoita ovat muun muassa Kriminaalihuollon tukisäätiö, Vapautuvien Tuki ry, Siltavalmennus ja KRIS.

KRIS on alun perin Ruotsista Suomeen jalkautunut yhdistys. Ruotsissa se toimii lyhenteellä K.R.I.S., joka tulee nimestä Kriminellas Revansch i Samhället. Suomeen nimi on käännetty Rikollisten Revanssi Yhteiskunnassa. Yhdistys rekisteröitiin vuonna 2003 nimellä KRIS-Suomi ry. KRIS on jaettu

keskusliittoon sekä paikallisyhdistyksiin. Niitä ovat KRIS-Etelä-Pohjanmaa ry, KRIS-Etelä-Suomi ry, KRIS-Tampere ry ja KRIS-Oulu ry. KRISin tavoitteena on rikoksesta tuomittujen selviytyminen rangaistuksen päätyessä ja niiden nuorten auttaminen, joilla on riski ajautua rikosuralle. KRISin jäsenistö koostuu lähes yksinomaan entisistä päihdeongelmallisista rikollisista. Varsinaisilta jäseniltä edellytetään rikos-, vankila-, tai päihdetaustaa. Lisäksi toimintaan voi osallistua kannatusjäsenenä. Kannatusjäsenyys perustuu vapaaehtoiseen maksuun, jolla tuetaan taloudellisesti KRISin toimintaa. Kannatusjäsenyys ei muutoin velvoita mihinkään. KRISin tukihenkilöt ovat aikoinaan vapautuneet vankilasta ja tietävät siten minkälaisia haasteita vapautuminen ja uuden elämäntavan rakentaminen asettavat. Tarkoituksena on tarjota tukea päihdeettömyyteen ja rikoksettomaan elämäntapaan oman esimerkin avulla. KRISin periaatteita ovat päihdeettömyys, yhteisvastuullisuus, rehellisyys ja toveruus. Toimintaan on kuulunut eri tahojen suhtautumisen muokkaaminen suosiolliseksi vierailujen, sponsorien hankkimisen ja alan semininaareihin ja tapahtumiin osallistumisen avulla. Työmuotoja ovat vankilatyö, avotyö ja nuorisotyö. Vankilatyöllä pyritään tavoittamaan henkilöitä, joilla on sisäinen halu muuttua ja jättää taakseen sekä vankila- että päihdekuviot. Avotyö sisältää muun muassa vertaistukityötä, vapaa-ajan toimintaa ja monia muita palveluita, joita toteutetaan toimintakeskuksissa. Erityisnuorisotyö on 15–29 -vuotiaille päihde- ja rikoskierteessä oleville suunnattua ehkäisevää ja korjaavaa kriminaalityötä, jota tehdään vertaistuen avulla. (www.kris.fi)

Siltavalmennus on tamperelaisten kansalaisjärjestöjen perustama yhteisö. Asiakkaat ohjautuvat Siltavalmennukseen erilaisten organisaatioiden ja viranomaisten kautta. Yleisesti asiakkaita yhdistää ulkopuolisuus, jota määritellään suhteessa koulutukseen, toimeentuloon, työmarkkina-asemaan, terveydentilaan ja sosiaalisiin suhteisiin. Siltavalmennuksessa tehdään kehittämis- ja projektitoimintaa muun muassa yhteistyökumppanien kanssa toteutettavien hankkeiden muodossa. (Järvelä 2010, 14, 19.) Siltavalmennuksen ja Tampereen kaupungin Oma ovi -kumppanuushanke liittyy valtakunnalliseen asunnottomuusohjelmaan, jonka kehittämisessä ovat mukana muun muassa KRIS-Tampere ry, Kylmäkosken vankila, Tampereen A-kilta ry ja Tampereen Vuokra-asunnot Oy. Hankkeessa kehitetään mallia, jossa vahvasti tuetun asuinyhteisövaiheen jälkeen asukkaat siirtyvät tuettuun tai itsenäiseen asumiseen. Siinä kehitetään myös verkosto- ja vertaistuen käyttöön perustuvaa toimintamallia. Kuntouttavien ja valmentavien asumispalvelujen kohderyhmänä ovat vankilasta vapautuvat toistuvais- ja pitkäaikaisasunnottomat. Hanke on ollut käynnissä vuosina 2009–2011. Vuosina 2012–2015 hanke jatkuu muuttuneella toimintamallilla ja on nimeltään Etuovesta -hanke. Sen visiona on rakentaa

palvelukokonaisuus, jolla voidaan vähentää lainrikkojen asunnottomuutta, päihdehaittoja ja rikoksen uusimista, sekä tukea yhteiskuntaan kiinnittymistä. (Oma ovi -hanke; Etuovesta -hanke.)

Oikeus- sekä Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnon piirissä on useita selvityksiä ja projekteja, joita myös kolmas sektori on toteuttanut. Yleisellä tasolla hankkeilla tavoitellaan vankien ja lainrikkojen kuntouttamis- ja yhteiskuntaan kiinnittymisedellytysten parantamista ja uusintarikosten vähentämistä. Järjestöjen toteuttamissa hankkeissa on lisäksi rahoittajien intresseihin liittyviä yleisiä syrjäytymisen ehkäisyyn tähtääviä tai työvoimapoliittisia tavoitteita. Rikosseuraamusviraston selvityksessä (2002, 23) todetaan, että projekteissa saattaa ilmetä ristiriitoja kriminaalipoliittisten tavoitteiden sekä työvoima- ja sosiaalipoliittisten tavoitteiden välillä. Hankkeiden tavoitteenasettelu on lisäksi usein epäkonkreettisella ja yleisellä tasolla, jonka vuoksi tuloksia on vaikea arvioida. (Järvelä, Kääriäinen & Valokivi 2002, 23.)

2.5 Yhteiskunnan marginaalista integraationäkökulmaan

Integroiva toiminta liittyy yhteiskuntamalliin, jossa voi hahmottaa normaalina pidetyn keskuksen ja sen reuna-alueen. Se kohdistuu reuna-alueella olevaan marginaaliin, joista ihmisiä pyritään vetämään pois (Juhila, Forsberg ja Roivainen 2002, 12). Syrjäytymiseen voidaan suhtautua ”integraatiovajeena”, jonka voi poistaa liittämällä yhteiskunnan ulkopuolelle tai reunalle joutuneet takaisin yhteiskuntaan. (Helne 2002, 125.)

Rikoksenteekijöiden kohdalla käytetään usein marginaalisuuden käsitettä. Marginalisoituminen liitetään yhteisön ulkopuolelle, unohduksiin ja yksinäisyyteen sulkemiseen. Siihen voidaan suhtautua myös toisella tavalla. Marginaalissa voi tehdä erottelua muista, reflektoida yhteiskunnallisia prosesseja ja kyseenalaistaa itsestäänselvyyksiä. (Kuure 1996, 11–12.) Marginaaliin määriteltyjen näkemykset hyvästä ja ei-toivottavasta elämästä voivat olla erilaisia kuin yhteiskunnassa yleisesti vallitsevat käsitykset (Honkatukia ym. 2006, 227, 230).

Juhila ym. (2002, 12) hahmottavat sosiaalityön paikan reunan ja keskuksen välisen yhteyden rakentamisessa ja integraation mahdollistamisessa. Integrointi näyttäisi oleva jatkuva prosessi.

Marginaaleista saadaan ihmisiä pois, mutta vastaavasti sinne ajautuu uusia ihmisiä. Integroimistehtävässä tarvitaan tietoa marginalisoitumisen prosesseista, riskiryhmistä ja siellä elävistä ihmisistä. Marginaalissa elävien ihmisten kokemuksista, kohtaamisesta ja auttamisesta kertova tieto on tärkeää.

Helne (2002) käyttää syrjäytymistarkastelussaan relationaalista näkökulmaa. Tällöin huomio kiinnittyy suhteeseen, joka syrjäytyneiden ja muun yhteiskunnan välillä on. Olennaista on konteksti, ei niinkään syrjäytyneet itsessään. Helne toteaa, että syrjäytymisen käsite sisältää myös oletuksen yhteisyydestä. Sosiaalipoliittisissa syrjäytymiskursseissa onkin hänen mukaansa usein mukana pyrkimys yhteisyydestä irtaantuneiden palauttaminen takaisin yhteisyyden piiriin.

Maruna ym. (2004, 5) mukaan vankien integroituminen yhteiskuntaan voidaan määritellä prosessiksi tai tapahtumaksi. Suppeasti sen voidaan ajatella käsittävän vankilasta vapautumista alkavan jakson, jolloin vapautuva vanki kohtaa haasteita ja konflikteja. Laajemman määritelmän mukaan integroituminen on pitkäaikainen prosessi, joka alkaa jo ennen vapautumista ja jatkuu pitkään sen jälkeen. Integroitusprosessiin kuuluu tukitoimia kuten kuntoutusta ja hoitoa. Julkinen ja hallinnollinen kiinnostus integraatiota kohtaan perustuu siitä saatavaan pitkäaikaiseen hyötyyn. Integroitumiseen voidaan katsoa kuuluvan kaiken rikoksenuusimisen ehkäisyyn tähtäävän toiminnan.

Ekunwe ja Jonesin (2011, 414–415) mukaan Suomessa vapautumisen jälkeisen valvonnan tarkoituksena on toimia eräänlaisena suojaverkkona entiselle vangille ja yhteisölle. Järjestelmän tarkoituksena on valmistella vankeja vapautumiseen ja hallita vapautumisen ja yhteisöön palaamisen prosessia. Heidän mukaansa integroitumiseen kuuluu myös lainrikkojen henkilökohtaiseen kokemukseen vapautumisesta ja yhteisöön palaamisesta. Yksilöllinen integroitumisen prosessi on heidän mukaansa merkityksellinen ja haastava sekä vankien että heidän läheistensä kannalta.

Vankeja integroivaa toimintaa voidaan myös kritisoida. Rantala toteaa tutkimusraportissaan, että pyrkimys integroida vankilasta vapautuneet takaisin yhteiskuntaan on epärealistinen. Hän pohtii, että monikulttuuristuvassa yhteiskunnassa ei ylipäätään ole ”normaalia” elämää, johon vapautuvat vangit tulisi palauttaa. Rantala ehdottaa, että vapautuvan vangin tukitoimet tulisikin kohdistaa uusintarikollisuuden vähentämiseen ja inhimillisen elämän turvaamiseen. (Rantala 2004, 3.) Helnen

(2002, 125) mukaan integroiminen voi olla myös ulossulkevaa silloin, kun se mihin yksilöitä pyritään integroimaan ei vastaa heidän omia tarpeitaan tai halujaan. Helne toteaa, että rangaistusjärjestelmä on pakkointegraation rankimpia muotoja. Siinä korostetaan yhteiskuntaan integroimisen tärkeyttä samalla kun disintegroidaan eli syrjäytetään vankeja entistä enemmän. (Helne 2002, 2, 92.) Youngin mukaan nykyisessä yhteiskunnassa ei enää edes pyritä entisen lailla integraatioon, vaan siirtyminen modernista myöhäismoderniin yhteiskuntaan on merkinnyt muutosta integroimispyrkimyksestä erottelevaan ja ulkopuolella pitävään. Young selittää muutosta markkinavoimien muutoksilla, kuten sillä että on alettu arvostamaan individualismia. Markkinavoimien muutokset heijastuvat odotuksiin ja käsityksiin kansalaisista ja myös rikoksiin ja niiden kontrolliin. (Young 1999, 7.)

Tässä tutkielmassa käytän käsitettä integroituminen Marunan ym. (2004, 5) laajan määritelmän mukaisesti. Tutkielmassani minua kiinnostaa se, minkälaisena integroituminen näyttäytyy tutkittavien haastatteluissa ja miten se koetaan henkilökohtaisella tasolla. Kiinnostavaa on myös tarkastella integroitumista yhteiskunnan tasolla. Ovatko vankilasta vapautuneiden kokemat mahdollisuudet ja tavoitteet integroitua yhteiskuntaan ristiriidassa yhteiskunnan tavoitteiden kanssa?

2.5.1 Aikaisempaa tutkimusta vankien integroitumisesta yhteiskuntaan

Näkki toteaa tutkimuksessaan (2006), että vankien sosiaalisesta integraatiosta kertova tutkimus ja tieto vankilasta vapautuvien ongelmista ovat suomalaisessa sosiaalitieteiden tutkimusperinteessä niukkaa. Näkki on tutkinut sosiaali- ja terveysministeriön selvityksenä vankilasta vapautuvien sosiaalista integraatiota ja siinä erityisesti velkaantumisen merkitystä. Tutkimusaineistona oli 470 vapautuvalle vangille tehty kysely, sekä yhdeksän vangin haastattelut. Vankien taustoja luonnehtii huono-osaisuus; työttömyys, asunnottomuus, alhainen koulutus sekä psyykkiset ongelmat. Velkaantuminen oli vangeille yleistä, sillä 81 prosentilla heistä oli velkoja. Velkaantumisesta selittivät useimmin rikosperusteiset korvaukset ja maksamattomat sakot. Rikoskierteeseen vangit olivat usein ajautuneet päihteidenkäytön kautta. Päihdekuntoutuksesta ei vangeille näyttänyt olevan apua, sillä siihen kiinnittyminen oli huonoa. Vankeusrangaistuksen jälkeen 38 prosenttia vangeista ilmoitti suunnittelevansa ansioiden hankintaa harmaasta taloudesta, koska velkojen ulosmittaus palkasta tuntui kohtuuttomalta. Rikoksettoman

elämän esteinä nähtiin huono-osaisuus, päihteiden käyttöön ja kaveripiiriin kiinnittyminen, velkaantuminen sekä tekojen vastuullisuus. Tutkimuksessa kävi ilmi, että vangit kokivat jääneensä ilman psykososiaalista tukea ja muutenkin saaneensa tukea vain lähes pelkästään sosiaalityöntekijöiltä ja -ohjaajilta. (Näkki 2006: 3–4, 35.)

Näkin tutkimustulosten mukaan vapautuneiden vankien tulevaisuudennäkymät ovat velkojen vuoksi negatiivisia. Vangit päätyvät vapautumisen jälkeen usein sosiaalityöntekijöiden riippuvuuteen, työskentelyyn ilman verokirjaa tai velkojen takaisinmaksuun tähtäävään rikoskierteeseen. Tulosten pohjalta Näkki päätyi ehdottamaan yksityishenkilön velkajärjestelyn kaltaista järjestelmää kriminaalipolitiikan keinoksi rikosperustaisille korvauksille. (Näkki 2006, 4.)

Uusintarikollisuuden tutkimus on yksi kriminologisen tutkimuksen suuntauksista. Se tuottaa tietoa muun muassa uusintarikollisuuden määrästä ja nopeudesta, uusijoista ja uusimisen syistä. Vankilarangaistuksen uusimiseen liittyy tekijöitä, joita voidaan jaotella sisäisiin ja ulkoisiin tekijöihin. Vankilan sisäisiä tekijöitä ovat esimerkiksi rangaistuksen muoto avoimessa tai suljetussa yksikössä, rangaistuksen sisältö ja erilaiset kuntoutusohjelmat. Merkittäviä ulkoisia tekijöitä ovat kriminaalipolitiikka, rikosten selvittämistä ja tuomioistuintoikäytäntö. (Kuure ja Haapasalo 2001, 64.)

Kääriäinen (1994) on ”Seikkailijasta Pummiksi” -nimisessä väitöskirjassaan tutkinut rikosuraa ja sosiaalista kontrollia. Tutkimuksessa käytettiin sekä kvalitatiivisia että kvantitatiivisia menetelmiä. Haastatteluja Kääriäinen teki moninkertaisille rikoksenuusijoille ja eri laitoksissa työskenteleville viranomaisille. Tutkimuksessaan Kääriäinen totesi, että vankeinhoitoa työllistävät vangit näyttäisivät olevan sosiaalipolitiikan viimesijaisimpienkin turvaverkkojen ulkopuolella olevia miehiä. Ympäristönäkökulman ohella Kääriäinen halusi tutkia miesten omaa osuutta rikosten uusimisessa, eli tuoda esiin yksilönäkökulmaa. Kääriäinen toteaa, että rikoksenuusijat ovat ominaisuuksiltaan viranomaiselle hankalia, vastenmielisiä, vihaisia, jopa aggressiivisiä ja ympäristölle vaarallisia. Tärkeimpänä tuloksenaan hän pitää sitä, että nämä sosiaaliset reagoitavat ovat ilmausta sosiaalisesta etäisyydestä ja siihen liittyvästä taidottomuuden ja alemmuuden kokemuksesta, ja niihin voidaan ympäristön taholta vaikuttaa. Kääriäinen painottaa myös viranomaisten tärkeää määrittelyvaltaa poikkeavuuden, rikosuran moraalisen sisällön ja ihmisten luokittelun suhteen. Yhtä lailla tärkeänä tutkimuksen tuloksena Kääriäinen esittää, että rikoksenuusijoiden käsitykset itsestään ja ympäristöstään

eivät ole vakioita vaan muuttuvia. (Kääriäinen 1994: 282–283.)

Kyngäs on väitöskirjassaan ”Vankeus miehen elämäkulussa” (2007) tehnyt tapaustutkimusta vankilaan nuorena tuomittujen miesten elämäkuluista ennen vankilaa, sen aikana ja sen jälkeen. Pääpainona tutkimuksessa ovat haastattelut, mutta lisäksi Kyngäs on tutkinut vankiasiakirjoja ja kyselyitä. Tutkimuksessaan Kyngäs löytää yhteneväisyyttä miesten kertomuksista yläasteikäisinä, jolloin kaveriporukoissa olo, rikokset, päihteet ja laitosasiakkuudet määrittävät ajanviettoa. Vankilaaika näyttäytyy tutkimuksessa luopumisena monista omista persoonallisista tavoista ja tulemisena osaksi vankimassaa. Kyngäs huomasi, että kokemus on erilainen riippuen tuomittujen iästä, tuomioiden lukumäärästä, tuomioiden pituudesta sekä elämäntilanteesta. Tuomioiden pituus ja kertaisuus olivat ratkaisevassa asemassa, sillä etenkin lyhyet ensikertalaiset olivat tulevaisuudensuunnitelmien suhteen optimistisia. Monet vankeuskerrat taas merkitsivät epäonnistumisen kokemuksia ja suunnitelmista luopumista. Vankeustuomiot näyttävätkin tutkimuksen mukaan vahvistavan huono-osaistumista. (Kyngäs 2000: 3.)

Hypén (2004) on tutkinut vuosina 1993–2001 vankilasta vapautuneita ja vankilaan uudestaan palanneita vankeja. Hän toteaa, että vankilakierteeseen joutuneet vangit ovat haaste Rikosseuraamuslaitokselle ja laajemmin koko yhteiskunnalle. Vankilakierteessä olevia voidaan pitää yhteiskunnan aikuisväestön sairaimpana, köyhimpänä ja syrjäytyneimpänä väestönosana. Vankilakierteen katkeamiseen vaikuttaa Hypénin mukaan erityisesti päihteistä irtipysyttäytyminen. Uudelta vankilassaolojaksolta onnistuu vankilakierteissä olevista joka kolmas jäämään pysyvästi vapauteen. Kuolleisuusaste on vapautuneiden vankien osalta tosin huomattavasti muuta väestöä korkeampi, mutta se ei vaikuta merkittävästi tilastoihin.

Kansainvälistä tutkimusta aiheesta löytyy paljon. Kivivuori ja Lindberg (2009, 5) toteavat ulkomaisen tutkimuksen pääsanomaksi sen, että sosiaaliset ongelmat, kuten työttömyys ja asunnottomuus sekä arkielämään, ihmissuhteisiin ja henkilökohtaisiin asioihin liittyvät hallinnan vaikeudet ovat tyypillisiä vangeille. Nämä ongelmat ovat myös rikosten uusimisriskin kannalta haasteellisia.

Maruna vertaa vankien puhetta rikostenteon lopettamisesta humoristiseen sanontaan ”tupakoinnin lopettaminen on helppoa – teen niin joka viikko”. Hänen mukaansa myös rikoksenteon lopettaminen ja siitä puhuminen on suhteellisen helppoa, mutta vaikeus piilee rikoksettoman elämän jatkuvassa

ylläpitämisessä. Pysyvä rikoksettomuus vaatiikin Marunan mielestä perusteellista ja tarkoituksellista muutosta yksilön itsetuntemuksessa. Hän arvelee, että myös rikoksenteosta irrottautumista koskeva tutkimus tarvitsee muutoksia tavassa, jolla rikoskäyttäytymistä tutkitaan ja analysoidaan. (Maruna, 2004, 17.)

2.6 Laubin ja Sampsonin kontrolliteoria

Itsekontrolliteoria on yleisnimitys näkökulmalle, joka on esitetty Gottfredsonin ja Hirschin teoksessa *A General Theory of Crime* (1990). Itsekontrolliteoriassa selitetään rikollinen käyttäytyminen rikosentekijän piirteistä johtuvina tekoina. Rikolliset teot ovat osa teoista, joilla tekijä tähtää tarpeiden tyydytykseen huolimatta toiminnan pitkän tähtäimen kielteisistä seurauksista, muiden reaktioista tai valtiollisen kontrollin asettamista seuraamuksista. Selittävänä piirteenä rikosten tekemiselle on tekijän heikko itsekontrolli. (Kivivuori 2008, 98–100.)

Itsekontrolliteorian vastareaktiona on syntynyt sosiaalisen kontrollin teorioita. Laubin ja Sampsonin (2003) kontrolliteoria on sekamalli, jossa painotetaan sosiaalisten ja rakenteellisten tekijöiden vaikutusta rikolliseen käyttäytymiseen yksilön suhteellisen vakaiden käyttäytymispiirteiden vaikutusten ohella. (Kivivuori ja Lindeborg 2009, 9.) Laubin ja Sampsonin kontrolliteorian mukaan ihmisillä on taipumus tyydyttää tarpeitaan kaikin keinoin, myös laittomin, jos lailliset keinot eivät tyydytä. Rikoskäyttäytymisessä on eroja sen mukaan, kohdistuuko niihin rikollista toimintaa estävää sosiaalista kontrollia vai ei. Laubin ja Sampsonin kontrolliteoriassa esitetään rikollisuudelle altistavia tai rikollisuralta pelastavia tekijöitä. (Kivivuori 2008, 186–187.)

Laub ja Sampson (2003) tutkivat miesten irrottautumista rikosuralta ja totesivat, että siihen vaikuttaa yhtäältä rakenteellisten käännekohtien kokeminen ja toisaalta sisäinen tahto muuttaa omaa elämää. Rakenteellisia käännekohtia olivat esimerkiksi puolison saaminen tai asepalveluksen alkaminen, jotka heijastivat kontrollimuutoksia ja vahvistivat sosiaalista tukea. Rakenteellisiin, rikosuraan vaikuttaviin käännekohtiin lukeutuu myös rikosseuraamusjärjestelmän toiminta. Erityisesti vankeuden vaikutus on yleensä rikosuran jatkumista tukeva. Vankeus vaikeuttaa yksilön suhteita toimintaa normaalitavoihin

sosiaalsiin instituutioihin, kuten perheeseen ja työhön. Tutkimuksessa käännekohtat auttoivat muutoksen teossa vain miehillä, jotka tiedostivat niiden elämänuraa muuttavan luonteen ja kykenivät käyttämään niitä edukseen. Rakenteellisuuden ohella käännekohtat olivat siis subjektiivisia. (Kivivuori ja Lindeborg 2009, 9–10.) Laubin ja Sampsonin tutkimuksessa kävi myös ilmi, miten tuhoisasti negatiiviset käännekohtat vaikuttavat edesauttaen rikollisen uran jatkumista. Negatiivisia vaikutuksia oli esimerkiksi alkoholin käytöllä, vihalla, kotona ilmenevillä konflikteilla ja vaikeilla sotakokemuksilla. (Laub & Sampson 2003, 249.)

Rikollisuudesta irtaantuminen edellyttää rakenteellisten muutosten ja niiden tulkinnan välille suotuisaa vuorovaikutusta. Laub ja Sampson (2003) totesivat, että parhaiten rikoksista irtautuminen toteutui niillä miehillä, jotka olivat päättäneet muuttaa elämänsä ja suhdettaan rikolliseen toimintaan. He kokivat rakenteellisten käännekohtien tukevan rutiinien ja kontrollien avulla heidän pyrkimystään. Onnistunut rikollisuudesta irtautuminen on monimutkainen prosessi ja edellyttää aktiivista toimintaa. Muutos on koettava mahdolliseksi ja toimintaa on muutettava. Laubin ja Sampsonin (2003) mukaan rikollisuudesta irtautumisen prosessi toimii yksilöllisellä, tilannekohtaisella ja yhteisöllisellä tasolla erilaisissa kontekstuaalisissa ympäristöissä. Rikollisuudesta irtautumisessa onnistuneille miehille olivat tyypillistä vaikeat lapsuuden olosuhteet, joista huolimatta he liittyivät käännekohtiin positiivisia, rikollisuudesta irtautumisessa auttavia vaikutuksia. Menneisyyden jatkuvuus siis ikään kuin ”leikattiin pois”. Merkityksellistä oli myös, että rikollisuudesta irtaantujat onnistuivat muuttamaan identiteettiään toiminnan uudelleen suuntaamisen keinona. (Kivivuori ja Lindeborg 2009, 10, 13.)

Laub ja Sampson (2003, 54, 59–60) päätyivät muodostamaan teoriaa, jonka uskoivat palvelevan parhaiten rikollisen käyttäytymisen muutoksen ja jatkuvuuden selittämistä. He uskoivat, että teoriaan tulisi sisältää dynaamisen näkökulman sosiaalisesta kontrollista, tilanteista ja ajan mittaan vaihtelevista yksilöllisistä valinnoista. Yhtä lailla he totesivat, että yksilöt muodostavat itse oman elämänsä, jonka vuoksi entisten rikollisten omat näkemykset ja elämänsä kertomukset ovat tärkeitä silloin, kun muodostetaan kuvaa rikollisen tai poikkeavan käyttäytymisen jatkuvuudesta ja muutoksista. Uusien tutkimusten myötä Laub ja Sampson päätyivät muokkaamaan edellistä rikollisuutta ja sen muutoksia selittävää teoriaansa vastaamaan paremmin tutkimushenkilöidensä tarinoista tekemiään havaintoja. He uskovat, että teoria, joka sisällyttää dynaamisen näkökulman sosiaaliseen kontrolliin, tilanteisiin ja yksilöllisiin valintoihin, jotka vaihtelevat ajan myötä tarjoaa parhaan näkökulman

jatkuvuuden tai muutoksen purkamiseen.

Laubin ja Sampsonin (2003) kontrolliteoria ja sen integroitumisnäkemys on tutkielmassani lähtökohtana haastateltavien tarinassa esiintyvän integroitumisprosessin tarkastelulle. Laubin ja Sampsonin kontrolliteoriassa painottuu Ekunwen ja Jonesin (2001) määrittelemä käsitys integroitumisesta lainrikkojien henkilökohtaisena vapautumisen ja yhteisöön palaamisen prosessina. Se sisältää ajatuksen integroitumisesta pitkäaikaisena prosessina, joka alkaa ajallisesti jo ennen vapautumista ja kestää pitkään sen jälkeen. Tämä vastaa Marunan ym. (2004) laajaa määritelmää integraatiosta. Laubin ja Sampsonin kontrolliteoriassa tarkastellaan rikolliselle käyttäytymiselle altistavia ja siitä irrottautumisessa auttavia käännekohtia lapsuudesta alkaen. Tämä tarkastelutapa ohjasi minua tutkielmassani kiinnittämään huomiota haastateltavien elämäntapahtumien kuvaukseen ja esittämään ne järjestyksessä lapsuudesta nykyhetkeen. Laubin ja Sampsonin kontrolliteoriassa integroituminen muodostuu yksilön sisäisen muutosvalmiuden ja ulkoisten rakenteellisten käännekohtien yhteisvaikutuksena. Tutkielmassani kiinnitän huomiota haastateltavien integroitumisprosessia selittäviin sisäisiin ja ulkoisiin tekijöihin.

3. NARRATIIVINEN TUTKIMUSMENETELMÄ

3.1 Narratiivinen tutkimusote

Narratiivinen eli tarinallinen tutkimusote on laadullisen tutkimuksen lähestymistapa, jota käytetään useilla tieteenaloilla. Se ei muodosta selkeää teoreettis-metodista tutkimustapaa, vaan kullakin tieteenalalla käytetään sille ominaisia tutkimuskysymyksiä ja niihin sopivia metodeita. (Hänninen, 2000, 16.) Tieteenalasta riippumatta narratiiviselle tutkimusotteelle ominaista on sen perustuminen tarinaan. Sosiaalitieteissä ihmisten kertomukset ovat olleet vuosikymmenten ajan tutkimuksen keskeistä materiaalia (Hänninen 2000, 18).

Narratiivisessa tutkimuksessa käsitteitä kertomus ja tarina voidaan käyttää rinnakkain. Niiden välillä

voidaan tehdä myös eroa. Tällöin tarina viittaa yleisemmin tapahtuman kulkuun, jota kertomus ilmaisee. Samasta tarinasta on toisistaan poikkeavia kertomuksia. (Hyvärinen 2006, 3.) Englanninkielisessä sekä kertomukseen että tarinaan voidaan viitata käsitteellä ”narrative” (Hänninen 2000, 128). Suomenkielessä käytetään käsitteiden kertomus ja tarina ohella käsitettä narratiivi. Tutkielmassani teen käsitteiden kertomus ja tarina välille eron. Olen kerännyt haastateltaviltani kertomuksia, joista olen muodostanut yleisemmän yhteiskuntaan integroitumisen tarinan. Kertomuksella viitataan siis haastateltavien henkilökohtaiseen kuvaukseen ja tarinalla niistä muodostuvaan yhteiskuntaan integroitumista koskevaan yleiseen kuvaukseen.

Narratiivisuuden käsite on peräisin latinan kielestä. Siinä substantiivi narratio tarkoittaa kertomusta ja verbi narrare kertomista. Englannin kielessä substantiivi on narrative ja verbi narrate. Käsitteellä ei ole vakiintunutta suomenkielistä vastinetta, mutta jotkut tutkijat käyttävät käsitettä tarinallisuus (Heikkinen 2010, 143.)

Kertomukset liittyvät ajalliseen aspektiin, itsensä määrittämiseen ja eettisyyteen. Ne etenevät tapahtumien ja kertomisen tasolla. Usein tapahtumat ja kertomus eivät etene samanaikaisesti vaan kertoja käyttää erilaisia keinoja, kuten ennakointia, viittauksia myöhemmin tapahtuviin asioihin, takautumia tai jälkiviisautta. Kertomus voi myös pysähtyä kuvaukseen, raportointiin tai selitykseen niin, että aika ei etene. Kertomuksessa on myös mahdollista painottaa tiettyjä jaksoja ja toisaalta kuvata pitkiäkin ajanjaksoja vain hyvin lyhyesti. Tarkasti kuvatut tapahtumat ovat kertojalle erityisen tärkeitä. Kerronnassa korostuvat tapahtumat, jotka ovat tapahtuneet kertojalle toistuvasti. Kertomuksilla voidaan toisaalta määritellä menneisyyttä ja toisaalta suunnata tulevaisuuteen. Kertomus on olennainen väline ihmisten välisessä kommunikaatiossa. Sillä jaetaan ja tehdään ymmärrettäväksi kokemuksia, pidetään yllä ryhmiä ja määritellään jopa sitä, ”kuka minä olen”. Kertomukset ovat mukana elämässä ja arjessa jäsentäen ja organisoiden niitä. Kertomus on tietämisen muoto. (Hyvärinen 2010, 91–94, 2006, 1–4.)

Syrjälä (2010, 247) mainitsee yhdeksi kertomuksen motiiviksi sen, että ihmiset haluavat jättää jonkinlaisen jäljen itsestään läheisille tai muille kiinnostuneille. Kertomuksien kautta ihminen alkaa elää kertomuksensa mukaan. Elämän pohtimisen kautta voi avautua uusia näkökulmia vanhojen tilalle. Samalla kertomus vaikuttaa koko elämään, sillä ihminen alkaa elää kertomuksen mukaisesti. Oman elämän pohdinta eli refleктоiminen on ihmisen perusominaisuus. Kertomukset ovat välineitä

persoonalliseen ja ammatilliseen kasvuun. Niiden kautta yksilöllisiä kokemuksia ja tapahtumia tehdään sosiaalisesti ymmärrettäviksi (Syrjälä 2010, 247–249.) Heikkinen (2000, 47) korostaa, että kertojalla on vastuu tuoda kertomuksensa merkitys esiin.

Muutos, transformaatio ja prosessi tekevät kertomuksen tutkimisen mielekkääksi. Muutoksen lisäksi kertomuksista välittyy maailman kokemus. (Hyvärinen 2006, 3–4.) Alasuutarin (1993, 96) mukaan kertomuksien kautta voi saada kokemuksen historiasta ja ajallisista muutoksista, sekä yksilön henkilökohtaisista muutoksista ja kehityksestä.

Kertomuksissa yksityisestä tulee yleistä (Alasuutari 1993, 96). Siitä on hyötyä suuremmalle yleisölle. Haastateltavaan pitäisi suhtautua kulttuurinsa asiantuntijana, joka tuo kertomuksessaan esille normaaleja ja odotettuja tapahtumakulkuja. Ihmiset rakentuvat jatkuvasti suhteessa toisiin ihmisiin. (Hyvärinen 2010, 114.)

Hännisen (2000, 143) mukaan sisäiset tarinat ovat usein tiedostamattomia. Elämä jatkuu niissä samaan malliin, kunnes jokin elämänmuutos, kuten sairastuminen, tapahtuu. Tällöin elämäntarinan jatkuvuus ja merkityksellisyys on uhattuna. Elämänmuutoksen seurauksena sisäiseen tarinaan tulee katkos. Hänninen toteaa, että sisäistä tarinaa haastetaan muutenkin aina, kun aikaisempi tapa hahmottaa elämää ja sen tavoitteita ei tunnu enää mielekkäältä. Hänninen määrittää lisäksi tarinallisen kuntoutumisen. Tällöin kokemus, kuten sairastuminen, on saatu hallintaan ja elämäntarina tuntuu taas arvokkaalta, merkitykselliseltä ja jatkuvalta. Tarina voi muuttua tai sille voi löytyä vaihtoehtoja. Tarinallinen kuntoutuminen on edellytys elämänhalulle ja tavoitteille.

Tutkimuskirjallisuuden lisäksi narratiivisuutta hyödynnetään myös enenevässä määrin ammattityössä (Heikkinen 2010, 145). Ajattelen, että kertomusten tarkastelu ja tutkielmani myötä narratiiviseen menetelmään perehtyminen hyödyttää minua mahdollisesti myös käytännön työssäni sosiaalityöntekijänä.

3.2 Narratiivinen haastattelu

Tutkimuksen tehtävänä on yleisesti tiedon tuottaminen maailmasta ja todellisuuden mallintaminen. Joillakin tieteenaloilla, kuten yleisesti ihmistieteissä, tehtäväksi voidaan katsoa julkiseen keskusteluun osallistuminen tai yhteiskunnallisen keskustelun herättäminen. Laadullisen tutkimuksen osalta tutkimuksen totuuden tavoittamisen voi kyseenalaistaa. Tutkimusaineistot ovat tavallisesti pieniä ja niiden merkityksistä tehdään tulkintaa. Aineistoa arvioidessa on kiinnitettävä huomiota erityisesti sen järkevyyteen tutkimuskysymyksen kannalta. (Jokinen 2008, 243–245.)

Yhteiskuntatieteissä keskitytään ihmisten toimintaan. Siitä saadaan luontevasti tietoa keskustelujen, kysymysten ja vastausten kautta. Yhteiskuntatieteissä haastattelu on perinteinen ja tärkeä tutkimusmenetelmä. (Alasuutari 2001, 136–137.)

Haastattelut voidaan jaotella strukturoituihin, puolistrukturoituihin ja avoimiin haastatteluihin. Tutkielmassani käytän avointa haastattelua. Sitä voidaan nimittää myös vapaaksi, syväksi tai informaaliksi haastatteluksi. Avoimessa haastattelussa lähestytään keskustelua. Siinä haastattelijan ei ole välttämätöntä ohjata keskustelua. Materiaalia kertyy runsaasti ja tutkija jäsentää sitä haastatteluiden jälkeen. Avoin haastattelu sopii tilanteisiin, joissa haastateltavien kokemukset ja muistot vaihtelevat, niitä ei tiedosteta täysin, haastateltavia on vähän, haastattelijan ja haastateltavan välillä on positiivinen suhde tai aihe on arkaluontoinen. (Metsämuuronen 2000, 42–43.) Lisäksi epämuodollisemman haastattelun avulla voidaan ajatella pääsevän ”syvemmälle” haastateltavien ajatus- ja arvomaailmaan. Avoimessa haastattelussa avoimuus ja haastateltavien luottamuksen voittaminen lisäävät tutkimusaineiston validiteettia. Validiteetin edellytyksenä on haastateltavien rehellisyys ja totuudessa pysyminen. (Alasuutari 2001, 146, 149).

Kerronnassa käytetään vaihdellen yksityiskohtaista kertomista ja kuvausta arkiasioista ja toisaalta yllättäviä, kerronnallisia asioita. Kerronnan sisältö vaihtelee kuulijan mukaan niin, että kerronnan sisältö on erilainen kuvailtaessa tapahtumia perheenjäsenille tai kahvipöytäseurueelle. Haastatteluissa haastateltavaa kannustetaan yleensä laveaan kertomiseen, mutta haastateltava etsii merkkejä siitä, onko kertomus tarpeeksi kiinnostava. (Hyvärinen 2010, 96.) Narratiivisessa aineistonhankinnassa on

keskeistä, että ihmiset kertovat hyvin vapaasti oman elämän vaiheista ja alueista. (Erkkilä 2008, 200).

Kertomuksia voidaan kerätä monesta eri syystä. Kertomusten avulla voidaan esimerkiksi ymmärtää ja hallita menneisyyttä, tarkastella identiteetin rakentumista tai suunnata toimintaa tulevaisuuteen. Kertomus toimii kertojalle vastauksena kysymykseen ”Kuka minä olen?”. Kertomisen aikana tuotetaan aina jotakin uutta, sillä itsestä kertominen merkitsee samalla itsensä näkemistä uudelleen. Muutos, transformaatio ja prosessi ovat asioita, joita kertomuksista on kiinnostavaa tutkia. (Hyvärinen & Löyttyniemi 2009, 189, 220.)

Tutkija etsii kertomuksista koostuvasta aineistosta tutkimuskysymykseen vastausta. Tämän ohella aineistosta välittyy erilaisia ulottuvuuksia, joita kertomus tutkijan valikoimien aineisto-otteiden välityksellä saattaa lukijalle nähtäväksi. Narratiivinen tutkimus on kokonaisuus, joka koostuu kertojien kokemuksen välittämisestä kertomusten kautta, tutkijan valinnoista, tulkinnoista ja kokemuksista sekä lopulta lukijan kokemuksesta. Kertomuksesta välittyy kokemusten ja niiden sanallistamisen moninainen kirjo, sekä tarina, josta on lukemattomia muunnelmia ja tulkintoja.

Haastattelumetodin sijaan lähtökohtana voi olla kertomuksia hakeva kysymys. Narratiivinen haastattelu voi perustua yhden laajan kysymyksen esittämiseen ja sitä seuraavaan kertomukseen, kuten omassa tutkielmassani. (Hyvärinen ja Löyttyniemi 2009, 194, 198–199.)

Tutkielmassani tuon esille vankeusrangaistuksen suorittaneiden miesten kertomusten kautta välittyvän näkökulman. Tutkimuksissa asiakasnäkökulman tärkeyttä voidaan puoltaa tilanteissa, joissa ajatellaan sosiaalisen ilmiön näyttävävän hyvin erilaisena erilaisille toimijoille (Honkatukia, Nyqvist & Pösö 2006, 214). Kuten aikaisemmin olen kuvannut, integroituminen on moniulotteinen ilmiö, jonka sisältö näyttää erilaisena asianosaisten vankilasta vapautuneiden tai laajemman yhteiskunnallisen kehyksen osalta. Asianomaisnäkökulmassa on myös ideologinen ulottuvuus, joka on tärkeä tutkielmassani. Erilaisissa yhteiskunnallisissa asemissa ja tilanteissa olevien ihmisten äänen kuuluville tuomista ja kuulemista pidetään yhteiskuntatutkimuksen yhtenä tehtävänä (Honkatukia ym. 2006, 214).

Tarinat ovat osa jokapäiväistä elämää ihmisten välisessä kanssakäymisessä. Tutkielmassani vankeusrangaistuksen suorittaneet ihmiset ovat kertoessaan tarinaansa tietynlaisessa roolissa.

Kerronnallinen todellisuus liittyy ihmisen sisäiseen mieleen sekä syntyy tiettyinä aikana ja tietyssä paikassa.

3.3 Narratiivinen analyysi

Kertomusten analyysi on narratiivisen tutkimuksen ydintä. Analyysissa voidaan tutkia kertomusten erilaisia ulottuvuuksia, kuten kertomuksia sinänsä, niiden yleisiä rakennepiirteitä, lajityyppejä ja traditioita. (Hänninen 2000,16.) Narratiivisen lähestymistavassa olennaista on vakuuttaa lukija ja saada hänet eläytymään kertomukseen ja sen todentuntuun. Narratiivinen tutkimus ja sen analyysi eivät pohjautu siten ainoastaan perusteluihin tai väitteisiin. (Syrjälä 2010, 258.)

Narratiivisten kertomusten analyysi voidaan jakaa kahteen luokkaan: narratiiviseen analyysiin ja narratiivien analyysiin. Narratiivinen analyysi on syntynyt narratiivisen tutkimuksen myötä. Siinä kertomusten pohjalta muodostetaan uusia kertomuksia. Sen avulla voidaan esimerkiksi etsiä tarinan juoni, kuulla ja säilyttää kertojan ääni, analysoida kertojan ja tutkijan välistä yhteistyötä tarinan tuottamisessa sekä analysoida kerronnan tapoja ja kontekstia. Tulosten esittäminen on mahdollista esimerkiksi narratiiveinä. Narratiivien analyysissa puolestaan keskitytään kertomusten luokitteluun. Narratiivien analyysin voi tehdä usean metodin avulla, kuten tyypittelemällä, teemoittelemalla tai sisällön analyysin avulla. (Erkkilä 2008, 200.)

Honkatukia ym. (2006, 228) toteavat, että narratiivisen tutkimuksen avulla voidaan analysoida rikoksia tehneiden elämäntulkua ja tuoda haastateltavan oma subjektiivinen näkökulma keskiöön. Analyysissa voidaan paikantaa haastateltavan elämäntulkun kannalta keskeisiä muutoskohtia suhteessa muihin ihmisiin, tavoitteisiin, itsensä määrittelyyn tai elämäntapahtumiin. Prosessien analyysissa huomio on kiinnitettävä myös yhteiskunnalliseen, institutionaaliseen ja sosiaalisten yhteisöjen kontekstiin.

Yksi narratiivinen analysointitapa on juonirakenteen analyysi, jota käytän tutkielmassani. Juonirakenteen tutkiminen auttaa kertomusten merkitysrakenteen tutkimisessa ja tulkitsemisessa. Se antaa edellytyksiä tehdä kertomuksen pohjalta johtopäätöksiä muustakin kuin tekstien kuvaamasta todellisuudesta. Kertomuksissa erillisillä kohdilla on merkitystä kokonaisuuden kannalta.

Juonitiivistelmät auttavat vertailemaan laajoja tekstikokonaisuuksia toisiinsa ja löytämään niistä sekä yhdistäviä että erottavia piirteitä. (Alasuutari 1993, 100–103.)

Apon (1995, 63) mukaan juonen rakenteeseen liittyy kehystävä ja määrittelevä aines. Siinä kertomusmaailmaa kuvataan tarkemmin sekä määritellään tapahtumia, toimijoita, aikaa ja paikkaa. Tapahtumien kuvaukseen liittyy myös kertomuksen vastaanottajien ohjaaminen ja kertojan oma tulkinta kerrottavasta asiasta. Myös Alasuutari (1993) hahmottaa kertomukseen liittyvän juonirakenteen ohella tämänkaltaisia elementtejä. Hänen mukaansa kertomus on aina kokonainen esitys, jossa kertoja jollakin tavalla perustelee sen kertomisen syyn. Kertoja myös saattaa kommentoida siinä esiintyviä tapahtumia tai omaa kertomistaan. Usein kertomuksesta on juonirakenteen ohella hyödyllistä eritellä näitä elementtejä. Ne voivat heijastella esimerkiksi kertojan maailmankuvaa, elämänasennetta tai minäkäsitystä. (Alasuutari 1993, 109–110).

Aineiston tulkintaa tapahtuu jo tutkijan perehtyessä aineistoonsa lukemalla tai katsomalla kertomuksia. Perehtymisvaiheessa aineiston tulkintaprosessit perustuvat arkiseen tiedonkäsittelyyn kuuluviin intuitiivisiin strategioihin (Apo 1995, 74). Samalla tavoin analyysia tapahtuu litterointivaiheessa, jolloin aineistoa kuunnellaan nauhalta ja se muunnetaan kirjalliseen muotoon. Kirjoittaminen on olennainen osa analyysia kuten koko tutkimusprosessia.

Narratiivisen aineiston analyysin haasteena voidaan pitää sitä, että vaikka aineiston kuvausta ohjaa tietty menetelmä, tutkijat referoivat, kuvaavat tapahtumarakenteita ja tavoittavat kertomusten ulottuvuuksia eri tavoin. Tutkijan on siten tiedostettava kuvaustapansa valinnaisuus ja kuvattava sitä järkevällä tarkkuudella. (Apo 1995, 74.) Narratiivisen aineiston analyysille on monia mahdollisuuksia. Tutkija voi käyttää luovuttaan, intuitiota ja eri metodien yhdistelmiä, jotka hän katsoo parhaiten soveltuvan aineiston kuvaamiseen. Olennaista on valita sellaiset metodit, joiden avulla voidaan tuoda esille tutkimustehtävän kannalta sopivia elementtejä. Hänninen (2000, 33) erottaa esimerkiksi tutkimuksensa analyysitavassa neljä erilaista piirrettä. Ensimmäisenä piirteenä hän toteaa kiinnittävänsä huomiota temaattiseen sisältöön ja haastateltavan refleктоimaan kertomukseen, ei niinkään kertomisen tapaan. Toiseksi hän pelkistää kertomukset ydinkertomuksiksi, eikä tarkastele kertomusten yksityiskohtia. Kolmanneksi Hänninen tyypittelee kertomuksia ja luo niistä perustarinan. Neljänneksi hän esittää analyysin tulokset yhdistellen tutkittavien kertomuksia tyyppikompositioiksi. Hänninen

toteaa analyysivalinnoissaan painottavansa sitä, että kertomukset heijastelevat yleisempiä kulttuurisia muotoja.

4. TUTKIELMAN TOTEUTUS

4.1 Tutkimuskysymys ja fenomenologinen lähestymistapa

Tutkimuskysymyksenäni on: ”**Minkälaisena yhteiskuntaan integroituminen näyttäytyy vankilasta vapautuneen kertomana?**”. Viittaan integroitumisella vankilasta vapautuneiden haastateltavien henkilökohtaiseen kokemukseen ja yksilölliseen vapautumisen ja yhteiskuntaan palaamisen prosessiin. Tutkielmassani käsitelen integroitumista pitkäaikaisena prosessina, joka alkaa ennen vapautumista ja jatkuu sen jälkeen. Tarkastelen muun muassa sitä miten haastateltavat ovat onnistuneet luomaan rikoksettomuutta, elämänhallintaa ja yhteiskuntaan sijoittumista tukevia rakenteita. Olen kiinnostunut siitä, mitä integroitumisen prosessi sisältää ja mitä siinä onnistumiseen tarvitaan. Tarkastelen sitä, painottavatko haastateltavani omaan persoonaan ja yksilöön liittyviä tekijöitä, nousevatko ympäristöön liittyvät tekijät esille vai muodostuuko integraatio näiden yhteisvaikutuksena.

Tutkielmani lähestymistapa on fenomenologinen. Yleisesti fenomenologian voidaan kuvata olevan ihmisen subjektiivisten havaintojen ja kokemusten tutkimista. Fenomenologialla voidaan tarkoittaa myös filosofista suuntausta, joka viittaa saksalaiseen filosofiaan Edmund Husserliin ja moniin hänestä vaikutteita saaneisiin filosofiin. Sosiaalitieteissä fenomenologinen tutkimus sisältää yksityiskohtaisia kuvauksia ihmisen tietoisuudesta ja sisäisestä kokemuksesta tutkittavan näkökulmasta. Toisin sanoen fenomenologia on eletyn elämän kuvausta sellaisena kuin se on merkityksellistetty ja koettu. Käsite fenomenologia juontaa juurensa kreikkalaiseen termiin ”phanesthai”, joka on suomeksi esitellä itseään, kuohahtaa tai näyttäytyä. Yksinkertaisimmillaan fenomenologia onkin tutkittavan näkökulman valaisemista toisille ihmisille. (Maruna & Butler 2005, 50.)

4.2 Haastattelutilanne ja haastateltavat

Aineistona käytän lainrikkojатаustaisille ja vankeusrangaistuksen suorittaneille ihmisille tekemiäni narratiivisia haastatteluja. Idea tutkielmaani ja tutkimustehtävään tuli alun perin Siltavalmennuksen taholta. Haastattelin yhteensä viittä henkilöä. Neljä haastateltavaani ovat Siltavalmennuksen toimintaan osallistuvia vankilasta vapautuneita henkilöitä. Yksi haastateltava puolestaan on KRISin toimintaan osallistuva vankilasta vapautunut henkilö. Haastateltavani edustavat siten kuntoutuksen ja vertaistuen piiriin osallistuvaa joukkoa. Oletuksena näin ollen on, että aineistossani korostuvat tämänkaltaisen toiminnan tarjoamat elementit elämänmuutoksen mahdollistajana. Huomion arvoista on kuitenkin mielestäni se, että jokainen kertomus on yksilöllinen ja ainutkertainen, kuten kukin haastateltavakin. Kertomukset kuvaavat haastateltavieni prosessia, joka koostuu eletystä elämästä lapsuudesta aina tulevaisuuden näkymiin ja koko tänä aikana ilmeneviin muutoksen mahdollistajiin.

Tutkielmaani varten pyysin kirjallisesti tutkimusluvan Siltavalmennukselta ja suullisesti KRISiltä. Kirjoitin haastatteluja varten haastattelupyynnön (LIITE 1). Siltavalmennuksen ja KRISin yhteyshenkilöt välittivät haastattelupyynnön valitsemilleen henkilöille, jotka lupautuivat haastateltavikseni. Haastattelupyynnössä kerroin, että halusin kuulla heidän elämästään ennen vankilaa, vankilan aikana ja sen jälkeen. Kerroin myös, että halusin kuulla entisestä irrottautumisesta ja uudenlaisen elämäntavan löytämisestä. Kehotin haastateltavia kertomaan vapaamuotoisesti muutoksen kannalta merkityksellisistä tapahtumista ja asioista tai kuvailemaan minkälaista onnistunut yhteiskuntaan asettuminen on heidän kohdallaan. Korostin tietojen luottamuksellisuutta ja henkilötietojen salassapitoa.

Suoritin haastattelut Siltavalmennuksen ja KRISin toimitiloissa. Haastattelupaikat olivat rauhallisia ja haastateltaville tuttuja, josta oli etua haastatteluille. Yksi haastatteluista keskeytyi hetkeksi haastattelun kannalta ulkopuolisen henkilön hakiessa haastattelutilasta jotakin. Haastateltavani kertoi, että tämä ei häirinyt häntä, koska oli ulkopuolinen henkilö oli tietoinen hänen kertomuksestaan. Apuvälineenä käytin haastatteluissa nauhuria, jolla nauhoitin haastattelut myöhempää kuuntelua ja litterointia varten. Litteroiminen eli aineiston puhtaaksikirjoittaminen on tutkimuksissa tavallisempaa kuin päätelmien tekeminen suoraan nauhoista. Sanasta sanaan puhtaaksikirjoittaminen onkin usein tarkoituksenmukaista. (Hirsjärvi ym. 2000, 210.)

Haastattelutilanteessa miehet kertoivat luontevasti elämästään ja kokemuksistaan. Kertomisen tavat vaihtelivat niin, että joistakin kertomuksista muodostui runsassanaisempia ja toisista tiiviimpiä. Yhteisiä kaikille haastatelluille oli halu kertoa ja jakaa kokemuksia. Ajattelen, että narratiivinen haastattelu vaatii haastateltavilta melko paljon. Heidän on oltava halukkaita tuottamaan kertomuksia ja tuomaan itseään esille. Haastattelijana olennaista on luottamuksellisen ilmapiirin luominen, hyvä suhde haastateltavaan ja aidon kuuntelemisen ja kiinnostuksen osoittaminen. Annoin haastateltavien kertoa tarinaansa vapaasti. Tein samalla kuulemastani muistiinpanoja ja kysyin myöhemmin joitakin tarkentavia kysymyksiä, esimerkiksi jos jokin asia oli jäänyt epäselväksi.

Kaikki haastateltavani ovat miehiä, mikä ei ole tarkoituksellisesti valikoitunut ominaisuus, vaan kuvastaa sitä, että valtaosa vankeusvangeista on miehiä. Haastateltavat edustavat eri ikäluokkia. Kaksi haastateltavaa oli suorittanut yhden vankeusrangaistuksen. Kolmella haastateltavalla oli ollut useampia vankituomioita. Haastateltavani ovat kotoisin eri puolelta Suomea. Haastatteluhetkellä neljä haastateltavaa asui Pirkanmaalla ja yksi pääkaupunkiseudulla.

Tutkielmassani käyttämäni haastateltavien nimet eivät ole haastateltavien oikeita nimiä. Haastattelijan roolissani en myöskään tarkoituksellisesti kerännyt mitään tunnistetietoja. Kehotin haastateltavia sen sijaan halutessaan kertomaan asioita, joiden he ajattelivat määrittelevän itseään. Ajattelen sen muun aineiston ohella kertovan osaltaan jotakin haastateltavien identiteetistä ja kokemuksesta. Haastateltavani kuvailivat tällöin itsestään ja taustastaan asioita, joiden he ajattelivat olevan vankilataustaiselle ihmiselle poikkeuksellisia.

”No siinä mielessä poikkeuksellisen huume- ja vankilataustan omaava oon, että oon kuitenkin kaikesta huolimatta pystynyt opiskelemaan kaks ammattii. Ja on menneisyydestä verokokemustakin et pikkasen ehkä erilainen turina tulee sitä kautta. Ja oon asunut Englannissa vuoden päivät töissä myöski että.” (LAURI)

”No, yks mikä nyt on oikeestaan niin tota, mä oon ollut aina se kiltti lapsi. Ei mun pitänyt joutua yhtään minnekää eikä mitää muutakaan.” (MIKKO)

Kerroin haastateltaville, että he voisivat jälkeenpäinkin halutessaan kieltää jonkin kerrotun asian käyttämisen tutkimuksessa. Haastatteluun osallistuminen oli vapaaehtoinen ja hyödyn kokemuksen aikaansaava tapahtuma. Joillakin oli entuudestaan jo kokemusta oman elämän reflektomisesta ja

muille jakamisesta. Haastateltavat kertoivat joitakin ajatuksia siitä, miksi he kokivat haastatteluun osallistumisen mielekkääksi.

”Sitte taas toisaalta ku me ollaan tääl Sillassaki tehty kaikenlaisia tehtäviä. Me ollaan mietitty omaa aikasempaa toimintaa ja miten tulevaisuudessa haluu tehdä. En mä oikeen tiiä. Aina ku kertoo omaa elämää ni muistaa missä on käyny, mitä on ollu ja missä on nyt. Se on ihan hyvä.” (MIKKO)

”Ei mulla oo mitään estoja sen suhteen. Kyl jos siitä jotain hyötyä on niin saa käyttää ihan vapaasti. Et sehän on vaan mun kokemus tästä mun elämästä että.” (LAURI)

”Mä käyn kerran kuukaudessa puhumassa nuorille puhumassa että mitä ei kannata tehdä.” (JARNO)

Mikolle kertominen on keino elämän hahmottamisessa ja jäsentämisessä itselleen. Menneet tapahtumat ja niistä kertominen auttavat myös huomion keskittämisessä tähän hetkeen. Menneen tiedostaminen auttaa olemaan kiitollinen siitä, miten asiat ovat nyt.

Lauri puolestaan toteaa, että antaa kertomuksensa mielellään muiden käyttöön ja hyödynnettäväksi. Hän korostaa kertomusten luonnetta: jokainen kertomus on ainutlaa tuinen eikä näin ollen ole yleistettävissä tai pelkistettävissä totuudeksi. Kertomusten piirre onkin niiden sisältämän tunteen ja sanoman välittyminen lukijalle.

Jarnolle kertominen on tuttua. Sen avulla Jarno antaa nuorille esimerkin, jonka avulla hän voi parhaimmillaan vaikuttaa valintoihin, joita he tekevät. Kertomus puhuttelee ihmisiä ja usein myös vetoaa tunteisiin. Siten kerrotut asiat jäävät ihmisten mieleen myös paremmin kuin ulkokohtaiseksi koetut asiat.

”Tässä olis ehkä voinu olla joku esilomake tai joku missä olis kysymyksiä näistä joistain, vaikka että mikä oli ku vankilaan joutu tunteet ja fiilikset, kolmen kuukauden aikana miten asiat on menny eteenpäin, koska.. mutta siinä taas on se ongelma niinkun minulla on et ei sellasta asiaa välttämättä pysty huomaamaan. Joku joka ei oo nähny mua vuosiin, sellanen joka ei oo nähny mua vuosiin niin sanoo et ”Oho sä oot muuttunu” mutta mä pidän itteeni ihan samana ihmisenä. Kaikkea voi olla, monivalintakysymyksiä.” (ESA)

Haastateltavistani Esa kertoi haastattelun lopuksi, että siinä olisi voinut käyttää kysymyksiä apuna. Hän pohti, että ei itse huomaa muutoksia, joita taas muut saattavat huomata. Toisille haastateltaville

narratiivinen haastattelumenetelmä tuntui luontevalta. Oman elämäntarinan jakamista muille helpottaa se, että siitä on aikaisempaa kokemusta.

”Ei ei, että kyl mä oon tän oman elämänkaaren silleen läpikäyny pariinki otteeseen, pidennetyssä Myllyhoidossa ja sitte Vankilakiskoo kävin Keravalla ton tuomion aikana puolisen vuotta ja sitte tossa Vahvasti tukija -projektissa. Sillee äkkiseltään saan kyllä hahmotettua että.”(LAURI)

Olen suorittanut haastatteluni keväällä ja kesällä 2012. Haastattelujen tekemisen jälkeen olen pitänyt vuoden verran taukoa tutkielmani tekemisestä. Tällä välin olen tehnyt töitä Helsingin kaupungin sosiaalityöntekijänä lastensuojelun avohuollossa, kunnes opintovapaan avulla jatkoin tutkielman tekemistä. Narratiiviseen tutkimukseen perehtyminen herätti mielenkiintoni osaltaan myös siksi, että työssäni pääsen kuulemaan asiakasperheiden kertomuksia. Seuraavassa luvussa esittelen juonirakenteen analyysiin ja aineistoni kertomuksiin perustuvan tarinan, jota olen analysoinut yhteiskuntaan integroitumisen kannalta. Merkintä (...) aineisto-otteissa tarkoittaa sitä, että alkuperäisessä aineistossani siinä kohdassa on tekstiä, jonka olen poistanut.

4.3. Tarinan synty

Litterointivaiheessa kirjoitin haastatteluja puhtaaksi sanatarkasti. En huomionnut siinä erityisesti äänenpainoja, taukoja tai muita puheessa käytettäviä tehostekeinoja. Litteroinnin aikana kuuntelin nauhaa useaan kertaan ja tein tekstiin korjauksia. Aineisto tuli näin vähitellen tutummaksi ja myös sen sisältö alkoi hahmottua paremmin. Kertomuksista erottui samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia.

Aineistoni sisältää haastateltavien elämäkerralliset kertomukset, jotka on kerrottu yhteiskuntaan integroitumisen näkökulmasta. Aineistossani ajatuksena on, että yhteiskuntaan integroituminen on tapahtunut nykyhetkessä ja se jatkuu edelleen. Aineistolleni ominaista on tarinassa tapahtuva muutos. Muutos liittyy rikoksenteon, vankituomioiden ja päihteidenkäytön loppumiseen. Tutkimuskysymykseni ohjaamana tarkastelin sitä, miten haastateltavani selittivät muutosta ja mihin kohtaan se sijoittui. Luin tässä vaiheessa aineistoani ja vertailin litteroituja tekstejä keskenään.

Seuraavaksi tein kustakin haastateltavasta ja hänen kertomuksestaan aikajanan. Sijoitin aikajanelle kertomuksessa esiin tuotuja tapahtumia, jotka ovat kertomuksen juonen kannalta merkittävimpiä. Aikajanan laatiminen helpotti hahmottamaan kertomuksista juonirakenteet, niiden samankaltaisuudet ja eroavaisuudet. Etenkin alussa ja lopussa kertomukset sisälsivät samankaltaisia elementtejä. Tekemäni aikajana on tutkielmassani liitteenä (LIITE 2). Analyysiosion jaottelu perustuu haastateltaville tyypillisiin, aikajärjestyksessä esiintyviin elämäntapahtumiin. Olen sijoittanut analyysiosion mukaiset otsikot aikajanan alle.

Analyysissani näkyy vaikutteita erityisesti Alasuutarin (1986, 37, 40–55) metodisesta tavasta, jolla hän on analysoinut elämäntarinoiden juonirakennetta tutkimuksessaan ”Työmiehen elämäntarina ja alkoholismi. Tutkimus alkoholismin suhteesta emokulttuuriin”. Analyysin tarkoituksena on löytää aineistosta yhteisiä tyyppisiä ja kiintoisia piirteitä. Olen rakentanut analyysiini uuden tarinan yhdistellen haastateltujen kertomuksia. Aikajanaan hahmottui tapahtumia, jotka esiintyivät useassa kertomuksessa. Tarina on muodostettu näistä kertomusten elementeistä. Käytin juonirakenneanalyysia yksinkertaistaen ja yleistäen kertomuksissa olevia elämänvaiheita. Yhtenä etuna juonirakenteen analyysissa on mielestäni kertomuksellisuuden osatekijöiden välittyminen ja sitä kautta kokonaisuuden hahmottuminen. Olen käyttänyt analyysini paljon suoria lainauksia aineistoni kertomuksista. Niistä välittyy alkuperäisen kertomuksen tunnelmaa ja kertojan ”omaa ääntä”. Analyysissani en keskity yksityiskohtiin tai siihen, kenen kertomuksessa jokin asia esiintyy.

4.4 Eettistä pohdintaa tutkielmasta

Tutkimusta tehdessä tutkijan on ratkaistava eettiset kysymykset itse, sillä eettisiä kysymyksiä nousee tutkimuskohtaisesti suuri määrä. Eettisen problematiikan tunnistaminen on tärkeää, jotta tutkimuksesta tulee eettisesti asiallinen. (Eskola & Suoranta 1998, 52.) Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa on noudatettava ihmisarvon kunnioittamisen periaatetta. Tutkimus ei saa aiheuttaa tutkittaville vahinkoa tai loukkausta riippumatta siitä, mitä hyötyä tutkimuksesta on. (Yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen tietosuoja 1987, 9–10.) Inhimillistä elämää tutkivassa sosiaalitieteiden tutkimuksessa eettisyys on keskeistä jokaisessa tutkimuksen valinnassa. (Pohjola 2007, 17).

Tutkielmani aihe edellyttää haastateltaviltani henkilökohtaisten ja mahdollisesti rankkojen asioiden muistelua, jonka voi olettaa olevan henkisesti kuormittavaa. Tutkijana tällaisen aiheen osalta on syytä huolehtia siitä, etteivät haastateltavat kerro enempää kuin mihin he ovat valmiita. Haastattelua tehdessä on syytä korostaa haastateltavien vastuuta siitä, mitä he kertovat itsestään ja elämästään. (Kyngäs 2000, 60.) Haastatteluilmapiirissä vapaaehtoisuus on tärkeää, ja haastattelu käydään haastateltavan ehdoilla. Tarvittaessa keskustelu voidaan keskeyttää.

Tutkimuksessa tutkija voi ennalta määrittellä arkaluontoisiksi aiheita, joita ovat esimerkiksi rikokset, sosiaalietuudet, terveydentila, uskonnollisuus, poliittiset asenteet tai seksuaalinen suuntautuminen. Jokainen kuitenkin määrittelee oman elämänsä arkaluonteiset asiat itse. Kulttuuriset ja tilannekohtaiset tekijät vaikuttavat osin tähän määrittelyyn. Saman ryhmän sisälläkin suhtautuminen vaihtelee. Joskus tutkija saattaa pitää vähäpätöisinä asioita, jotka ovat tutkittaville merkittäviä. (Kuula 2006, 136.) Eettisesti, yhteiskuntamoraalisesti ja juridisesti väärinä pidettyjen tapahtumien käsittelemisessä vaaditaan erityistä herkkyyttä. (Pohjola 2007, 23). Rajasin arkaluonteiset asiat, kuten rikoksenteon haastattelun ulkopuolelle.

Kysymykset tutkittavien yksityisyyden ja luottamuksellisuuden kunnioittamisesta ja harhaanjohtamisen välttämisestä kuuluvat eettiseen peruspohdintaan (Yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen tietosuoja 1987, 10). Luottamuksellisen suhteen luomiseksi haastateltaviin on tärkeää kertoa anonymiteetin säilyttämisestä ja tietojen luottamuksellisesta käsittelystä sekä säilyttämisestä. Haastattelutilanteessa korostin näitä seikkoja. Yksityisyyden kunnioittaminen tarkoittaa myös sitä, että haastateltavilla on oikeus päättää siitä, mitä tietoja he tutkimuskäyttöön antavat. (Kuula 2006, 64). Kerroin haastateltaville, että he voisivat kieltää kerrottujen asioiden käyttämisen tutkielmassa haastattelun jälkeenkin. He kuitenkin halusivat luovuttaa kaiken kertomansa tiedon tutkimuskäyttöön. Tieteellisen tutkimuksen eettisiin periaatteisiin kuuluu tutkimusluvan hakeminen. Hain tutkimuslupaa kirjallisesti Siltavalmennukselta. KRIS antoi tutkimusluvan suullisesti.

Eskola ja Suonranta (1998, 55) eivät koe ongelmaksi sosiaalityöiden opiskelijoiden yleistä kokemusta siitä, että kokevat haastatteluja tehdessään olevansa sosiaalityöntekijän tai terapeutin roolissa. Monet tutkijat pohtivat kuitenkin moraalista vastuuta ”jälkihuollosta”, eli keskustelutarpeen tyydyttämisestä

tutkimuksen jälkeen. (Kyngäs 2000, 61).

Hänninen pohtii väitöskirjassaan (2000, 34) tarinallisen lähestymistavan eettisiä perusteita. Hänninen kertoo, että tarinallista lähestymistapaa perustellaan usein ”äänen ” antamisella tutkittaville. Hännisen mukaan tarinallisen tutkimuksen analyysi on aineistolähtöistä, jolloin dialogisuus ja aineistosta nousevat merkitykset ovat keskiössä. Kuitenkin tutkijan valinnat ja pelkistykset vaikuttavat aineiston analyysiin tavalla, joka tuo Hännisen mukaan lopulta esille tutkijan äänen. Sisällytin analyysiosioon suoria lainauksia haastatteluista mahdollisimman sanatakkasti esitettynä.

Aineiston tulkinnassa on otettava huomioon tutkijan omat ja yhteiskunnassa vallitsevat arvot ja asenteet. Tiettyihin ryhmiin yleisesti kohdistetut stereotyyppit voivat olla tutkimukseen siirtyviä ennakoasenteita. (Pohjola, 2007, 21.) Kertomuksen tutkimuksen haasteena on myös se, että tulkinta tapahtumien kulusta saattaa olla kulttuurisidonnainen. Silloin se muodostuu mielikuvista sekä tapahtumajaksojen ja luonnekuvauksien luomisesta, jotka eivät tukeudu luettuun aineistoon. (Hyvärinen 2010, 94.)

5. VANKEUSRANGAISTUKSEN SUORITTANEIDEN MIESTEN TARINA

5.1 Lapsuus - ”Päihteitä mä olin käyttäny 13-vuotiaast lähtien”

Pyysin haastateltaviltani kertomuksia, johon kuuluisi oman elämän kuvaaminen ennen vankilaa, vankeuden aikana ja sen jälkeen. Kerroin, että olen kiinnostunut heidän suhteestaan yhteiskuntaan. Haastattelukysymyksen asettelu osaltaan ohjasi jo haastateltavia kerrontaan, joka sisälsi ajallista järjestystä. Kaikki haastateltavani kuvasivat lyhyesti lapsuuden tapahtumia, jotka kokivat aiheen kannalta merkityksellisiksi. Lapsuuden luonnehdinnat ovat samalla kertomuksen alkutilanteen määrittelyjä. (Alasuutari 1986, 40).

”Päihteitä mä olin käyttäny 13-vuotiaast lähtien.” (JARNO)

”Alkoholiakaa en käyttäny, tai siis silloin tällöin käytin ehkä 13-vuotiaast lähtien. Mut sitte se oli vaa sellast silloin tällöin kerran kuukaudessa ni kavereitten kaa kaupungilla kaljaa ottamassa.” (MIKKO)

Tarinan alkuosassa haastateltavat kertovat lapsuudestaan. Päihteidenkäyttö alkoi jo nuorena. Kolmessa kertomuksessa päihteidenkäytön aloitusikä oli 13 vuotta. Alasuutari (1986, 42) huomioi, että hänen aineistossaan lapsuuden osalta tuotiin esille ulottuvuuksia, joiden suhteen tapahtuvista muutoksista elämäntarinan myöhemmät vaiheet kertovat. Sama ilmiö näkyi myös omassa aineistossani. Lapsuudesta alkanut elämä päihteiden käytön mukana tuomien ongelmien kanssa luonnehtii aineistoni juonen perusolemusta.

”Nuoruus, lapsuus oli suunnilleen normaalia. Vanhemmat joi, tappeli ja eros. Äiti meni sitte, alko olee jonkun ukon kanssa. On vielä sen kanssa, meni vähän aikaa sitten hänen kanssaan naimisiin. Lapsuus ja nuoruus on ollu melko normaalia. Silloin se alko, kummiski nuorena ne kokeilut ja käytöt.” (ESA)

”Itselläänhän mä aloitin päihteiden käytön aika perinteisellä tavalla. Mä olin 13 ja sitte pussikaljalla. Avioerolapsi olen ja tota. Isä on raitis ihminen ollu aina, ja jo sillen ennen ku se ryhty absolutistiks oli hyvin kohtuullista, että äidin puolelta sukuu sitte on alkoholiongelmaa lähinnä sitte että. Mun lapsuudessa oli sitte poikkeuksellisemmin se äiti ku joi eikä isä niinku yleensä on ja. Tutustuin sitte alkoholiin tosiaan sitte 13-vuotiaana. Ja tota, mitä nyt on perästä päin miettiny ni ehkä se oli jonkun näkönen lääke se ensihumala. Join, ne kaikki epävarmuuden tunteet ja vaikeet asiat josta ei osannu puhuu ja mille ei löytyny sanoja tavallaan katos ja huomias et tää onkin se hyvä juttu. Kaikki ongelmat kaikkooa ku juo itsensä humalaan.” (LAURI)

Kertomuksissa mainitaan vanhempien riidat, alkoholinkäyttö ja avioerot osana lapsuudenkokemuksia. Avioeron ohella vanhemmista kerrotaan lyhyt kuvaus. Laurin kertomuksessa oman päihteiden käytön kuvauksen yhteydessä pohditaan myös sen syitä. Hänen humalahakuisuutensa on liittynyt lapsuudessa koettuihin ongelmiin. Päihtyneenä Laurin ongelmat tuntuivat katoavan olemasta.

”No en mä tiiä, mä käytin reilu 20 vuotta aineita sekasin. Lastenkodissa ollu sen takii.” (KIMMO)

”Ja ja, no yks mikä on vaikuttanu aika paljon kaikkee ni on ollu se, että mä tos laskin, et mä tota, siihen mennessä ku mä olin yheksännel luokal koulussa ja alko syysloma, me muutettiin Nastolasta Heinolaa, niin se oli 37. muutto mun elämän aikana siinä kohtaa. Ja sitte mä päätin, että mä en mee kouluun. Et muutetaa vaan, mut kouluun mä en mee. Ja enhän mä sitä nyt sitä sitte uskonu tietenkää itekkää, eikä kukaan muukaan, mutta sit mä

en mennä kouluun. Sitte pyörin tuolla perhekoteja läpi ja sitte lastenkoteja läpi, mutta ei oo ikinä huostaanotettu kuitenkaa, vaa ihan sillä et oisin ollu lähempänä Nastolaa, missä mä olisin halunnu käydä koulua, missä kaikki kaverit on.” (MIKKO)

Lastenkoti kuuluu lapsuuden elämänmuutoksiin ja rakenteellisiin käännekohtiin. Lastenkoti mainitaan kahdessa kertomuksessa. Sen vaikutusta omaan elämään tarinassa ei analysoida. Mikon kertomuksessa taustalla on huomattavan monia muuttoja, joiden seurauksena hän tekee päätöksen olla menemättä kouluun. Mikon kertomuksessa korostuvat rankat kokemukset, jotka varmastikin aiheuttavat turvattomuutta ja juurettomuutta. Kimmo kertoo, että lastenkotiin joutumisen syy oli hänen oma päihteiden käyttönsä.

Syy- ja seuraussuhteet ovat kertomusten perusolemus. Haastateltavat ovat mahdollisesti myös itse miettineet syy- ja seuraussuhteita ennen haastattelua käydessään läpi kertomustaan mielessään tai jakaessaan sen muille.

Päihteiden käytön kuvauksen ilmeneminen vankeusrangaistuksen suorittaneiden miesten tarinassa on ennustettavaa, koska monissa tutkimuksissa on todettu päihteidenkäytön ja rikostenteon läheinen yhteys. Haastateltavieni tarinan alkaminen oman ja vanhempien päihteidenkäytön kuvauksella vahvistaa osaltaan tätä tietoa.

Kuvaukset vanhempien erosta, lastenkotiin joutumisesta ja asuinpaikan muutoksista kertovat lapsuudessa tapahtuneista rakenteellisista käännekohdista ja muutoksista sosiaalisissa suhteissa. Lapsuudessa joudutaan oletettavasti luopumaan sosiaalisesta tuesta toisen vanhemman muuttaessa kotoa ja välimatkan pidentyessä suhteessa ystäviin. Elinympäristön vaihtuminen kodista lastenkotiin heijastaa rajuinta muutosta sosiaalisissa suhteissa ja elinpiirissä.

Alasuutarin (1986, 40) mukaan lapsuus määrittyy kokonaisvaikutelmaltaan joko hyväksi tai huonoksi sen mukaan, miten lapsuudesta nostetaan esille eri puolia. Aineistossani yhdessä kertomuksessa kertoja määrittelee itse lapsuuden kokonaisvaikutelman toteamalla, että ”Lapsuus oli suhteellisen normaalia.”. Aineistossani kertomusten alkujen voisi luonnehtia alkavan ”matalalta” siinä mielessä, että lapsuudesta tuodaan esille pääosin tapahtumia, jotka saattavat välittää lukijalle negatiivisen tai vaikean kuvan lapsuudesta. Alasuutari (1986, 41) toteaa, että matala alku esiintyy esimerkiksi kertomuksissa, jotka voidaan määritellä Oman onnen sepästä kertoviksi menestystarinoiksi.

Lapsuuden kuvausta voi lisäksi tarkastella sen osalta, ovatko kertojat ennemmin passiivisen sopeutujan vai toimijan roolissa (Alasuutari 1986, 42). Aineistossani kertojat vaikuttavat itse reagoivan tapahtumiin ja tekevän omat päätöksensä. Lastenkotiin joutumisen kerrotaan esimerkiksi tapahtuvan oman käytöksen seurauksena. Muita toimijoita ja kertomuksissa lapsuudessa esiintyviä henkilöitä ovat vanhemmat ja ystävät. Kertomuksista puuttuvat kokonaan esimerkiksi sisaret tai muut sukulaiset.

Tutkimusaihe vaikuttaa osaltaan siihen miten kertojat kuvaavat lapsuuttaan ja mitä asioita he tuovat siitä esille. Tarina lapsuudesta on kontekstisidonnainen ja lapsuudenkuvaus oletettavasti kerrotaan pitäen mielessä kertomuksen tarkoitus ja aihe, jonka vuoksi elämää esitellään tietystä näkökulmasta. Tarina ohjautuu kertomishetkestä käsin, jolloin kertojille yhteistä on se, että he ovat tehneet rikoksia ja suorittaneet vankilatuomion tai -tuomioita. Elämäntarinaa tulee myöhemmin mukaan ulottuvuus, jolloin kertojien elämäntapaa voisi luonnehtia marginaaliseksi yhteiskunnan osallisuuteen nähden. Tarina alkaa siten muodostua alusta alkaen sen kuvaukseksi, miten elämä on ohjannut kertojia kohti yhteiskuntaan integroitumisen prosessia, jota tutkielmassani tarkastelen.

Päihdeongelman ja negatiivisten lapsuudenkokemusten kuvaus on aineistossani lähtötilanteena. Kertojat perustelevat ja selittävät lukijalle lapsuusvaiheesta alkaen elämäntapaa, joka käynnistää ikään kuin yhteiskunnasta irrottautumisen ja siihen palaamisen prosessin. Kuten aikaisemmin olen maininnut, yhteiskuntaan integroituminen on abstrakti käsite ja kategoria. Huomion arvoista on, että tulkintani sisältää kulttuurisia ja yhteiskuntasidonnaisia ajattelumalleja. Tulkinta on siten itsessään eräänlainen narratiivinen tarina.

Kontrolliteoriassa Laub ja Sampson (2003) huomioivat, että vaikeat lapsuuden kokemukset olivat tyypillisiä miehille, jotka olivat onnistuneet myöhemmin rikoksista irtautumisessa. Miehet liittivät kokemuksiin vaikutuksia, jotka auttoivat irtautumisprosessissa. Menneisyyden jatkuvuus ”leikattiin” pois. Omassa tutkielmassani mielestäni huomionarvoista on, että vaikka lapsuuden kuvauksesta välittyvät negatiivisten käännekohtien olemassa olo, eivät miehet syytä niistä ketään. Kimmo määrittelee lapsuutensa ”normaaliksi”. Samalla hän kuvaa vanhempien avioeroa, tappelemista ja päihteidenkäyttöä. Ajattelen, että Kimmon määritelmä kuvastaa samalla negatiivisten tapahtumien hyväksymisen, eikä liitä niihin katkeruutta, vihaa tai muita negatiivisia tunteita. Negatiiviset tunteet saattaisivat ylläpitää

”menneisyyden jatkumista”, josta Laub ja Sampson (2003) kirjoittavat.

5.2 Nuoruus - ”Armeijassa tapahtu hetkellisesti jotain”

Lapsuuden kuvausten jälkeen tarinassa alkaa vaihe, jolloin mukaan tulee lapsuudenpiirin ulkopuolelle ulottuvia tapahtumia ja paikkoja sekä kosketuksia yhteiskunnan instituutioihin. Tarinan tapahtumien paikat laajenevat ja yhdessä kertomuksessa ne sijoittuvat myös ulkomalle. Nimitän vaihetta nuoruusvaiheeksi, mikä on yleinen tapa nimetä iän ja kehitysvaiheen mukaisesti lapsuutta seuraava vaihe.

”No ensimmäisen kerran vankilaan joutunu 15-vuotiaana. Siitä se on sit lähteny. Vähän välii ollu vankilassa sakkojen tai muiden takii. Ja, ja se on ollu sellasta vankilaa vankilasta ulos vähän aikaa siviilissä. Aineet ja rikokset johtanu aina vankilaa takas.” (KIMMO)

”Mä oon alottanu niinku -79, olin ekan kerran vankilassa. Elikkä olin nuori jätkä silloin. Sitten totanoinni. Hetkonen. Nyt taas muisti brakaa. (JARNO)

Nuoruusvaiheessa tarinaan tulevat mukaan ensimmäiset kokemukset vankilassa. Siinä hahmottuu myös, että tarinan edetessä vankituomiot kertautuvat. Vankilakierre muodostuu yhtä haastateltavaa lukuunottamatta kaikille kertojille. Vankilakokemuksen elämään aikaansaamia vaikutuksia nuoruusvaiheen aikana ei tarinassa mainita.

”Että vankilassa olin kuitenkin siihen saakka, että viikko siitä ni menin armeijaan. Ja armeijassa tapahtu hetkellisesti jotain semmosta, elikkä tota mulla tuli vähän pitempi paussi niinku siihen, et en ainakaan joutunu heti vankilaan.” (JARNO)

Haastattelemani miesten tarinaan kuuluu tyypillisesti kuvaus armeijaan menosta. Se mainitaan kolmessa kertomuksessa. Armeija toimii Jarnon kertomuksessa yhtenä rakenteellisena käännekohtana, joka aiheuttaa muutoksia kontrolliin ja sosiaalisiin suhteisiin. Asepalvelusta suorittaessaan on asettauduttava ulkopuolelta tuleviin ohjeisiin ja järjestykseen. Armeija tarjoaa myös yhteisön, jonka kanssa ollaan tiiviisti tekemisissä asepalveluksen suorittamisen ajan. Armeija voi olla myös mahdollisuus elämänmuutokselle, johon ilmaisu ”armeijassa tapahtu hetkellisesti jotain” viittaa. Asiaa ei kertomuksessa avata tämän enempää. Asepalveluksen suorittaminen mainitaan Laubin ja Sampsonin kontrolliteoriassa yhtenä rakenteellisena käännekohtana, joka voi mahdollistaa muutoksen ja

rikolliselta uralta irrottautumisen. Tutkielmani tarinassa armeija saa aikaan tauon vankilaan joutumisen kierteeseen, mutta ei pitkäaikaista muutosta.

”Ja sillä mentiin tosiaan sinne ihan armeijaan asti ja armeijan jälkeenkin sitte että tuli sitte juoputeltua vähän niinku isältä piilossa. Mut sitte avioerossa isän luokse sitte määrättiin ja aika pitkään sitte pystyin salailemaankin sitä että. Tosin 15-vuotiaana jouduin ensimmästä kertaa putkaan. Et sitä kautta seki tuli ilmi. Mut sitte tommoselle päihdeongelmalliselle tyypilliseen tapaan ni valehtelemalla tavallaan sain itseni ulos. En toisaalta halunnu äidillekään harmia siitä ku sil oli asiat siihen aikaan huonossa jamassa. Tavallaan halusin suojella äitiäki. Ettei sille tuu mitään ni valehtelin. Sosiaaliviranomaisethan sitte otti yhteyttä ku poliisit oli korjannu tällasen 15-vuotiaan talteen. Tilanne ehkä hetkellisesti rauhottu. Mut tota kuitenkin palas ihan kuukausissa entiseks. Ainaku olin pois isän näkyviltä tuli sitä olutta napattua.” (LAURI)

Laurin kertomuksessa isä edustaa sosiaalista kontrollia ja estää päihteidenkäyttöä. Isän kontrollipiirin ulkopuolella Lauri kuitenkin käyttää alkoholia ”aina”, mikä kuvaa ilmaisun ”päihdeongelmainen” ohella Laurin mielikuvaa päihteidenkäyttönsä laajuudesta nuoruudessaan. Päihdeongelmainen määrittyy tarinassa kategoriaksi, johon myös muut kertojat kuuluvat.

Vanhempien avioero nousee Laurin kertomuksessa esille rakenteellisena muutoksena. Viranomaiset, poliisi ja sosiaalityöntekijä, tekevät intervention Laurin tilanteeseen. Laurilla ei vaikuta olevan omaa sisäistä halua muuttaa toimintaansa. Intervention vaikutukset jäävät lyhytaikaisiksi. Kertomuksessa Lauri joutuu nuoruusvaiheessa suojelemaan äitiään negatiivisilta asioilta, koska äidillä on muutenkin ongelmia.

”Menin sitte armeijaan ja no täysikäseks tultua sitte sain luvan kanssa käydä baareissa ja tommosta. Ni siellähän tuli sitte käytyä hyvin tiiviisti ku luvan kanssa sai. Ja armeijasta muutin omilleen ni pysty salailemaankin sitä omaa alkoholinkäyttöä. Tutustuin sitte kannabikseen olin silloin parikymppinen ja ulkomaan reissulla. Ystäväpiirihän mul oli muodostunu sellaseks et olishan tietysti tutustunu huumeisiin muutenkin mutta jostain syystä en vielä ollu niin tehny. Mut sitte ulkomaan reissulla ajattelin et poltellaan pilveä ja kokeillaan mitä se sanoo. Ja siihenhän mä rakastuin et täähän se vasta hyvää onkin. Suomeen ku palasin niin tietysti tutuiltahan sitä tuli ostettua. Rikokset ei vielä silloin ollu kuvassa.” (LAURI)

Laurin päihteiden käyttö lisääntyy edelleen ja isän kontrolli vähenee kertomuksen edetessä. Päihteiden käyttö helpottuu oman asunnon ja täysi-ikäisyyden myötä. Sosiaalinen verkosto muodostuu päihdemyönteisestä ystäväpiiristä ja päihteiden käytön ympäriltä ravintoloista. Ulkomailla Lauri on mahdollisesti vielä selvemmin suomalaisen konventionaalisen käyttäytymismallin ulkopuolella.

”18-vuotiaana mä kävin sitte, tai olin 18 ja puol, mä kävin peruskoulun loppuun. Ja sitte mä hain ammattikouluun ja pääsin ammattikouluun ja tota mä olin ammattikoulun tokalla erosin sillosesta tyttöystävästä. Me oltiin viis vuotta oltu yhdessä. Silloin kaikki räjähti ihan käsiin. Ihan niinku täysin, Oisko menny päivä tai kaks ni mä olin jo viinaa vetämässä ja huumeita.” (MIKKO)

Erokriisi on päihteiden käytön laukaiseva käännekohta Mikon nuoruudessa. Mikon kohdalla parisuhteen katkeaminen on negatiivinen käännekohta ja kriisi, joka laukaisee päihteiden käytön.

Laubin ja Sampsonin kontrolliteoriassa puolison olemassaolo on tekijä, joka normalistaa käyttäytymistä.

”Silloin se alko, kummiski nuorena ne kokeilut ja käytöt. Mä en oo käyttäny ku alkoholia, pilveä joskus. Bentsoja rauhotukseen taikka sitte joskus pään sekottamiseen. Aika sellasta surkeeta ja kapeekatseista se mun elämä oli silloin.” (ESA)

Esan näkemys nuoruuden elämäntyylistä päihteiden käytön parissa tiivistyy ilmauksiin ”surkeata” ja ”kapeekatseista”. Nuoruusaika saa näin hänen kertomuksessaan negatiivisen sävyn. Tarinan nuoruusvaiheessa käytettäviä päihteitä ovat alkoholi, kannabis ja bentsot. Päihteiden käyttö nuoruudessa mahdollistuu, koska täysi-ikäisenä on lain myöntämä oikeus käydä alkoholia tarjoavissa ravintoloissa, vastuu päihteiden käytöstä on enenevässä määrin itsellä ja päihteet ovat helposti saatavilla esimerkiksi ystäväpiirin kautta. Nuoruusvaiheen tarinassa miehet vaikuttavat kokeilunhaluisilta päihteitä kohtaan. Päihteidenkäyttöä selittävinä muutoksina mainitaan vanhempien avioero, ystäväpiirin vaikutus ulkomaanmatkalla sekä seurustelusuhteen katkeaminen.

Nuoruudessa nostetaan esille sosiaaliset suhteet vanhempiin, ystäviin ja seurustelukumppaniin. Ulkopuolista kontrollia edustavat isä ja viranomaiset. Nuoruusvaiheessa kertojat eivät vaikuta olevan muutoshaluisia ja tarinasta voi päätellä, että ulkopuolinen kontrolli on tehotonta ilman omaa halua. Yhteiskunnan instituutioina mainitaan vankila, sekä armeija ja yhteiskunnan viranomaisista sosiaalityöntekijä. Esa määrittelee kertomuksessaan nuoruuden elämää ”surkeaksi” ja ”kapeekatseiseksi”.

5.3 Normaalielämän rikottuja ihanteita

Nuoruvaiheen jälkeen tarinassa kuvataan vaihetta, jolloin miehet osallistuivat niin sanottuun ”normaaliin” elämään, joka sisältää perhe-elämää ja työntekoa. Perhe-elämä ja työnteko ovat asioita ja tavoitteita, joita yhteiskunnan yleisessä keskustelussa mielestäni arvostetaan. Niiden voidaan ajatella myös ikään kuin kannattelevan ihmistä yhteiskunnan jäsenyydessä ja kuuluvan yleisesti hyvänä pidettyyn elämäntapaan. Nimesin vaiheen otsikolla ”Normaalielämän rikottuja ihanteita”, koska se kertoo tarinassa ilmenevästä edellä kuvatun elämäntavan mielekkyyden kyseenalaistamisesta. Tässä vaiheessa miehet alkavat reflektoida omaa elämäntapaansa suhteessa muihin yhteiskunnan jäsenien elämään.

”Sitte perustin perheen, sit mul oli oma yritykset ja kaikkee. Mut sitte kumminki siin oli tämmösiä juttuja. Päihteitä mä olin käyttäny 13-vuotiaast lähtien. Viina oli tuttu ja kannabis oli tuttu. Ja tota noinniin. Ja sitte sillain et oli nää perheet, mul oli oma yritys, mul oli toistakymmentä jätkää töissä, kaks omakotitaloa ja Corvette ja sitte huomasin pää täynnä kusta. Joo. Sitten totani tehtiin, tai siis mä tein silloin töitä helvetin paljon elämän eteen. No se ei taas, perhe-elämät ja ainanen poissaolo kotoo.” (JARNO)

”Et se tohon raha asiaan vielä, et silloin ku mul oli sitä rahaa mä muutuinkin niin ylimieliseksi. Mä en arvostanu ketään ainakaan ihmisenä. En nähny omia puitteita. Ne ystävät oli samanlaisia kusipäitä. Sen tiedän et siit kuspääporukasta kaikilla oli sama kohtalo. Vähän samanlainen tie.” (JARNO)

Perhe-elämän kuvaus elämänvaiheena nousee esille Jarnon kertomuksessa. Kuvaus on olennainen osa Jarnon elämäkertomuksen myöhempien vaiheiden kannalta. Perhe-elämään kuuluu Jarnolla oma yritys työpaikkana, arvokasta omaisuutta sekä vaimo ja lapsi. Jarnon kuvaus itsestään, päihteiden käytöstä ja poissa olostsa kotoa saa elämänvaiheen vaikuttamaan sellaiselta, johon hän ei ole tyytyväinen. Tässä kohtaa näyttäytyy ristiriita yhteiskunnan ihannoiman elämänmallin ja sen välillä, mitä Jarno itse mahdollisesti pitää ihannoituna. Jarno kuvaa tehneensä huomattavan paljon töitä elämän eteen. Taloudellinen toimeentulo on tällä tavoin turvattu, mutta elämäntapa ei kannattele perheen sisäisiä suhteita. Jarno vaikuttaakin kuvauksessaan tasapainoilevan perhe-elämän ja oman vapauden välillä. Konventionaalinen perhemalli, taloudellinen hyvinvointi ja länsimaalaisessa yhteiskunnassa korostuva omistaminen ovat tässä tarinan vaiheessa Jarnon elämää.

Kertomus herättää ajatuksen, että Jarno ei tässä vaiheessa ollut pysähtynyt pohtimaan itseään tai

sisäisiä arvoja, vaan keskittyi enemmänkin ulkoisiin asioihin. Päihteiden mukanaolo ja tuttavapiiri, jossa muutkin toimivat samalla tavalla mahdollisesti ylläpitivät tätä elämäntapaa. Myöhemmin Jarno on elämänvaiheensa reflektoinnin kautta oppinut tiedostamaan arvoja, jotka tekevät hänen elämästään mielekkään.

”Ei mua oikeestaan se työnteko kiinnostanu. Se enemmänki alko muodostuu haittatekijäks sille mun päihteidenkäytölle. Sitte mä rupesin ajattelemaan et miks ihmeessä mä tekisin töitä ku mä pystyn tienaamaan rahaa myymällä ja tekemällä pikku kolttosia. (...) Urpohan mä oon jos mä verokirjalla töitä teen. Kuitenkin siin oli vuosien mittaan ajatusmaalilma kääntyny sellaseks että lähinnä niitä aamulla töihin matkaavia mä ajattelin et idiootteja. Raahautuvat joka pirun arkipäivä töihin kaheksaks tuntii tienaamaan jonkun muutaman tonnin rahaa.” (LAURI)

Päihteidenkäyttö muuttaa Laurin maailmankuvaa ja yleisiä ihanteita niin, että työnteko näyttäytyikin mielettömänä. Tässä vaiheessa hän pohtii omaa ajatustenkulkua ja toiminnan mielekkyyttä.

Perhe, omakotitalo, oma yritys ja työnteko ovat yhteiskunnassa yleensä arvostettuja ihanteita. Kertomuksissa ihanteet rikkoutuvat ja ne voidaan jopa kyseenalaistaa. Perheenisällä on asiat yhteiskunnan ihanteiden mukaisesti, mutta hän käyttää päihteitä ja tekee liikaa töitä. Sanonta ”pää täynnä kusta” saattaa viitata esimerkiksi ylimielisyyteen tai siihen, että isä ei suostu tai kykene näkemään asiaa. Perhe ja työ kuvaillaan kontrolliteoriassa toimintaa normalistaviksi sosiaalisiksi instituutioiksi. Niiden poistuminen elämästä joko tahallisesti tai tarkoituksetta on siten negatiivinen käännekohta, joka johtaa seuraavaan elämänvaiheeseen.

5.4 Päihdekierre vie rikosten tekoon

Miesten tarinasta löytyy kuvaus rikollisesta elämäntavasta. Sen yhteydessä kuvataan elämässä tapahtuvia käännekohtia, lisääntyvää päihteidenkäyttöä ja sen aiheuttamia haasteita elämänhallinnassa.

”Ja sitten avioero ja mul on yks lapsi. Siinä vaiheessa ku mä huomasin et tää menee häneks tää homma, mä rupesin tekee vilpillisiä juttuja ja rupesin rötöstelemään niinku et se ei ollu mulle mikään kynnykskysymys. Jossain jutus on vikaa. Mä oon aina ihannoinu rikollista maailmaa. Rupesin tekemään niitä määrätietosesti. Sitte nimenomaa ku rahaa oli paljon ni sitten ostettiin huumeita. Rahaa saadaan poikimaan sitten niinkun oikein urakalla. Sitten

meni siihen et mä rupesin itte käyttämään amfetamiinia. No avioero oli vireillä ja mä en jaksanu mistään huolehtia. Firma ajettiin sillain alas et mä en koskaan tehny konkurssia, mut jäin kyllä kiinni niistä huijauksista mitä tehtiin Helsingissä. Elikkä joskus ihan 90-luvun alkupuolella lävähteli niitä tuomioita tulemaan. Ja sitte oli ne päihteet jo. Käytin suonensisäisesti amfetamiinia. Tai olin siihen mennessä käyttäny pitkään.” (JARNO)

”Sitte alko se vankilakierre. En hirveitä aikoja kerenny vapaana olemaan. Vankilasta tuli tavallaan mulle se koti. Mul ei koskaan varmaan ollu ennen tänne tuloa omaa asuntoa oikein. Oli jotain asuntoja josta mä en pystyny vuokraa maksamaan. Olin narkomaani niinku amerikkalaisesta leffasta. Kaikki on repussa. Se oli mun kohdalla et mul ei ollu oikein mitään siinä elämisessä. Jotenki mul oli niinku sellanen hieno unelma olevinaan.” (JARNO)

Avioero on rakenteellinen käännekohta, jonka seurauksena Jarnon rikoksenteko lisääntyy. Rikollisuuden ihannointi on Jarmon kohdalla tekijä, jolla hän selittää omaa käytöstään. Jarno on kertomishetkellä sitä mieltä, että hänen unelmansa ja todellisuus eivät kohdanneet. Kertomuksessa Jarno kategorisoi itsensä narkomaaniksi, niinkuin amerikkalaisessa leffassa. Kategorian käyttö voi heijastaa esimerkiksi sitä, että kertoja antaa kertomuksen kuulijalle viitteen muodostaa mielikuva elämäntavasta näkemiensä elokuvien perusteella.

Päihteidenkäyttö vaikuttaa rikosten teon ohella elämään monin tavoin. Elämä kuulostaa hallitsemattomalta. Elämäntavalla nojaa unelmaan ja rikollisen elämäntavan ihannointiin, jolla ei vaikuta olevan todellista vastinetta. Asunnottomuus, rikostenteko, taloudellisesti heikko tilanne ja vankilakierre ovat asioita, joiden perusteella Jarnon voidaan sanoa kuuluvan kertomuksessa yhteiskunnan marginaaliin. Hänellä ei ole kiinnekohtaa valtaväestön elämäntavoihin. Kynnys tehdä tekoja, jotka kuitenkin ovat yhteiskunnassa tuomittuja, on matala. Jarno pohtii itse, että jossakin oli vikaa. Hän ei näe elämäntapaa oikeanlaisena.

”Mukaan kuitenkin oli tullu kaikenmaailman lieveilmiöitä. Oli väkivaltaa ja velanperintäongelmia ja tämmöstä näin. Pikkuhiljaa niinku rupes se elämäntapa ole sellasta niinku todella rikollista että. (...) Ja sitte ku ite sitte jätti myyntipuuhat muille ni sittehän se tarkotti sitä et sit joutu eri tavoin muilla rikoksista sitä käyttöä rahottaa ja sitte alko tulla ne kovatki mukaan et oli amfetamiinit ja herooinit. Sit tietysti lisääntyvät menot ja lisääntyvät rikokset. Kuitenkin välillä sitte tuli tehty jotain tämmösii yrityksii kontrolloida sitä omaa päihteidenkäyttöä että yritti jotain työntynkää tehdä. Kuitenki kaikki kaatu siihen et mä tein paljon muuta paitsi en mitään sille mun päihdeongelmalle.” (LAURI)

”Silloin sitte myös läheisten painostamana ja silloisen naisystävän painostamana hakeuduin sitte katkole että ja katkon kautta Tervalammille Nevayhteisöön sitte hoitoon. Juu juu, onn ehkä vähän karannu käsistä päihteiden käyttö. (...) No menin hoitoon. Mun kohdalla se tarkotti sitä et mä treenasin, vedin hormooneita, söin hyvin ja lepäsin. Olin tosi hyväks kunnossa ku mä pois pääsin. Samana päivänä painuin baariin juhlistamaan sitä muka puolen vuoden hoitoani. Tietyssä vaiheessa humalaa päätinkin et mä haluan selvitä ja soitin tutulle pirikauppiaille ja onks mitään ja tokihan sillä oli. Päädyin siihen mihin se oli päättynykin puolisen vuotta aikasemmin. Elikkä täysillä mukaan siihen rikolliseen elämäntapaan ja täyspäiväseen huumeiden vetämiseen ja seuraavat kaks vuotta oli just sitä mitä tismalleen voikin odottaa.” (LAURI)

Laurin kertomuksessa kuvataan yritystä irrottautua elämäntavasta, johon päihteet kuuluvat. Yrityksiin kuuluu ajoittainen töiden tekeminen. Päihteidenkäyttö vaikuttaa rikostenteon ohella myös parisuhteeseen. Kertomuksessa kuvataan, kuinka motivaatio jää ulkokohtaiseksi kun hoitoonhakeutuminen johtuu naisystävän painostuksesta. Hoitojakso kuvataan kertomuksessa lepoloman kaltaisena taukona, jonka vaikutukset lakkaavat kun elämäntavan kontrolli siirtyy hoitotaholta omalle vastuulle.

Integraatiotoiminnan yhteydessä voidaan puhua Helnen tavoin syrjäyttävästä integraatiosta. Sen tarkoitus ei toteudu ilman ihmisen omaa motivaatiota. Tarinassa voidaan ajatella, että Lauri syrjäytyy kuntoutumisen sijaan entistä enemmän. Kuntoutusjakson jälkeen hän ajautuu uudelleen käyttämään päihteitä.

”Alkoholin käyttö oli sitä ennen melko runsasta. Vuokrat hoisin kyllä ja sähkölaskut ja semmoset. Ja sitte hain seurakunnalta ruokaa ja vanhemmilta ruokaa sillon tällön ja sitten pummasin niiltä rahaa. Joskus ne meni siihen mihkä pummattiin mutta yleensä ne meni alkoholiin. Tein aina tilipäivänä. Jälkeenpäin ajatellen se pelasti monet asiat mutta samalla vei syvemmälle siihen juomiseen ja siitä irtautumiseen. Oli niin sanotusti mahdotonta ilman apuja.” (ESA)

Esa kuvaa syvenevää päihdekierrettä, josta ei omin avuin päässyt irti. Esa kertoo niukasta rahatilanteestaan. Vanhempien taloudellinen tuki oli välttämätöntä, jotta hän pystyi rahoittamaan päihteidenkäyttöönsä. Raunion (2000) mukaan huono taloudellinen toimeentulo on nykyään tekijä, joka altistaa syrjäytymiselle.

5.5 Muutos alkaa vankilassa

Kertomuksissa viimeisin vankilatuomio on miesten mielissä viimeiseksi jäävä. Vankilatuomion aikana tapahtuu jotakin, joka saa miehet haluamaan elämää, johon ei kuulu vankila. Miehet eivät niinkään kuvaa tarinassa vankilaa paikkana vaan elettyinä merkityssuhteina.

”Sitten oli sillain et viimeselle tuomiolle ku mä lähdin (...). Se oli 3,2 vuotta oli se tuomio. Mä sain vähän ennen sitä tietää et musta tulee vaari. Siinä ei tapahtunu yhtään mitään, päihteiden käyttö jatku ja näin. Mut sitten siellä tuomiolla ku mä olin ni oli ensimmäinen kerta ku mä en hakeutunu mihinkään porukkaan. Se oli mulle toinen koti, siellä oli ne määrättyt ihmiset. Mä hakeuduin sellaselle vähän erityisosastolle. Mä en tehny päivisin töitä. Ensimmäiseen vuoteen mä en käyny ees ulkona. En käyttäny sillain enää niitä päihteitä niinku ennen käytin.” (JARNO)

”-08 vappuna heräsin sieltä niinkun sieltä rundista ja mietin et miks helvetissä. Silloin on tullu päätös et mun täytyy tehdä elämässäni jotain. Hakeuduin siellä vankilassa sitte sosiaalityöntekijän juttusille joka sitte rupes ottaa selville asioita.”(JARNO)

Jarnon kertomuksessa elämäntapa jatkuu samanlaisena, kunnes tieto tulevasta lapsenlapsesta käynnistää muutoksen elämänsuunnassa. Hän kuvaa, että aluksi mikään ei muuttunut. Vankilassa kuitenkin muutos näkyi sosiaalisissa suhteissa toisiin vankeihin, joiden seuraan hän ei enää halunnut. Jarno kertoo, että hänen käyttäytymisensä muuttui radikaalisti suhteessa päihteidenkäyttöön. Jarno haki apua itse vankilan sosiaalityöntekijältä.

”No sit lähettiin vankilaan. Menin jopa selvinpäin ihan ajallaan vankilaan. Mut siinä vaihees mietin et ehkä pitäis jotain muuta keksiä elämälleen. Ensimmäinen vankilakerta ni ei välttämät enää toista haluais. Ei johu siitä et se ois mukamas joku paha paikka vaa ei se oo mitään elämää sellanen. Koska eihän se vankila ainakaa mikään pelote ole. Minkäänlainen pelote. Mut et emmä kuitenkaan sinne enää haluis. Tääl on niin paljon parempi tääl siviilissä varsinki päihteettömänä.” (MIKKO)

Mikossa jo ensimmäinen vankilakerta herättää ajatuksen siitä, että elämä ei ole sellaista, mitä hän haluaisi. Mikko kertoo, että vankila ei ole paikka, joka toimisi pelotteena ja muuttaisi sinne tuomittujen käyttäytymistä.

”Kunnes tuli tällä tuomiolla. Apu tuli lähinnä musta itsestäni, johonka tuli sit kaikki nää KRISin Kylmäkoskella käynnit. Siihen tuli tukihenkilöt. Ne kävi siellä silloin tällöin. Näytettiin elokuva ja sitten oli aina keskustelut tän tukihenkilön kanssa, jonka kanssa oon

käynyt myös tän tyyllisen keskustelun.” (ESA)

”Ja sieltä sitte 19. päivä joulukuuta -09 Pasilaan ja sieltä sitte uuden vuoden aattona Vantaalle. Ensimmäiset kaheksan kuukautta siellä kuitenkin olin sitä mieltä, et kyl mä takas palaan entiseen, et en mä mitää lopeta. Ajattelin, et haetaan tonne päihteettömälle osastolle, et siel on ovet auki ja saa sit rahaa enemmän. Helpompaa lusintaa. Siellä sitte ujutettiin kiskoajatus. Na-kummi kävi kuitenkin tapaamassa ja toi Na-kirjallisuutta luettavaks. Kyl mä sen sitte vastaanotin ja lueskelin silloin tällöin. Ja meninki sitte kiskoon puoleks vuodeks.” (LAURI)

”Vaikka mä oirehdin et kyl mä palaan, mutta kyl mä kuitenkin mietin Pasilassa et onks tää oikeesti mitä mä haluan. Olo oli aivan karsee ja mitään ei saanu muuta ku suunsoittoa ku nappia paino. Tähänpö tultiin. Kysymys ei ollu siinä kohtaa ku tuomion pituudesta. Tein sen päätöksen et nyt on niinku pakkorako että. Varsinku sitte ku tosiaan se pää selveni sen verran et rupes miettiä sitä kulunutta vuotta et mä olisin varmaan kuollu parissa vuodessa siihen päihteidenkäyttöön että jos ei tällöstä raakakatko olis tullu. Joo, mut kuitenkin mulla se mieli sitte häily siinä vähän. Yhtenä päivänä mä olin sitä mieltä et takuusti jatkuu ja saman päivän iltana sitte et en ikinä koskaan enää. Mut kuitenkin oli huumeita tarjolla koko tuomion ajan enkä niihin koskenu.” (LAURI)

Teoriaosiossa esittelin Helsen (2002, 92) ajatusta siitä, että rangaistusjärjestelmässä korostetaan yhteiskuntaan integroimisen tärkeyttä, samalla kun disintegroidaan eli syrjäytetään vankeja entistä enemmän. Ristiriita on mielestäni siinä, että rangaistuksen avulla pyritään saamaan rankaistu kunnioittamaan yhteiskunnan sääntöjä, mutta samalla rangaistus on yhteiskuntajärjestelmän langettama ei-toivottu seuraus. Laurin kertomuksessa korostuu se, miten voimakas positiivinen vaikutus vankilan päihteettömän osaston tarjoamalla palkitsemisella (liikkumavapaudella ja taloudellisella hyödyllä) voi olla. Aluksi Lauri suhtautuu muutosta päihteistä luopumista kohtaan uhmakkaasti. Ulkopuolelta tarjotun avun ja sosiaalisen tuen avulla hän tulee vähitellen vastaanottavaisemmaksi muutokselle. Lisäksi vankila mahdollistaa Laurin kohdalla oman aikaisemman elämän tarkastelemisen ja sen mielekkyyden kyseenalaistamisen. Lauri löytää syyn olla kiitollinen, koska hän ajattelee, että olisi jopa kuollut ilman vankilatuomiota. Lauri kuvaa kamppailua, jota käy mielessään päivittäin päihteidenkäytön osalta. Teoin Lauri pystyy kuitenkin pitämään yhtenäistä linjaa ja vastustamaan päihdemyönteisiä ajatuksia.

”Vankilas on se hyvä puoli et sun ei tarvii käyttää omia aivoja ollenkaa. Avovankilas joutu sentää ite avaa ovet. Siel on se hyvä puoli. Kävin mä sielläki jotain catering-kurssia. Vaikka oliki se et ei halunnu siviiliin lähtee vankilan portilta. Toisaalta tota emmä ois sieltä ehkä halunnu pois. Tulihan siin niinku ajatuksia et ei mua haittais vaik tuomiota jatkuis vuosi tai pari. Mut seki on helppo sanoo siin vaiheessa ku tuomiota oli pari kuukautta jäljellä. En mä

nyt niinkään laitostunu. Jollain tavalla siel on ehkä hyvä olla. Justiinsa se et ei tarvinnu käyttää päihteitä. Sä et voinu lähtee minnekää kaljakauppaa. Siellähän oli niinku turvallista olla paha maailmaa piilossa.” (MIKKO)

”Viimeseltä tuomiolta mä vapauduin 2009 rangastuksen aikaseen kuntoutukseen. Mä tulin Siltavalmennukseen ja olin puol vuotta täällä ja sit muutin Sillan tukiasuntoon ja, ja, ja siitä sit, tai ku mä tulin tänne, ni mul oli niinku se ensimmäinen kolme kuukautta, ku mä vapaudun ni mä lähen vetämää uudestaa et kuhan pääsen vaa vankilast pois. Sit alkovaa jotenki niinku käsittää asioita, ja selvinpäin olo tuntuu hyvältä, ja joku vaa lokahti tääl kuntoutuksen aikaa paikallee et mä jään sit toiseks kolmeks kuukaudeks.” (KIMMO)

Kimolla oli ajatus päihteidenkäytön aloittamisesta heti vankilarangaistuksen suorittamisen jälkeen. Siltavalmennuksen tuki oli kuitenkin hänelle käännekohta. Kimmo kiteyttää muutoksen edellytyksen: ”joku vaa lokahti tääl kuntoutuksen aikaa paikallee”. Hän viittaa ymmärrykseen jota on löytänyt ja toteaa, että päihteettömänä on hyvä olla.

”Vois sanoo suoraan tähän vankilatuomioon asti. Aikaisemmisilla pienet tuomiot millä oon ollu niin vaikutusta. Otin ne samanlailla ku katkolla käynnit. Toipumista että jaksaa taas ryyppätä sen jälkeen. Mulla ei ollu mitään, alkoholin seurauksena mun rahankäyttö on ollu holtitonta. Mitä se on vieläkin.” (ESA)

”Alkoholi on vaikuttanu mun elämään. Tehny musta osittain aggressiivisen, kaikki ne unettomuudet. Kolmen kuukauden päästä huomasin että mähän nukun ihan hyvin siellä linnassa. Senhän voi päättää myöhemmin. Silloin oli kuiteski sellanen asia mulla että mähän tajusin sen, että mähän nukun ihan hyvin. Sitte mä söin kauheesti karkkeja. Se alko parempaan suuntaan ja hakeuduin heti tonne päihteettömälle osastolle.” (ESA)

Esa kertoo huomanneensa vankilassa alkoholin negatiiviset vaikutukset terveydelle ja hyvinvoinnille. Alkoholi lisäsi unettomuutta ja aggressiivisuutta. Ilman alkoholia hän huomasi olonsa paranevan ja hakeutui itse päihteettömälle osastolle. Esa kertoo myös aikaisemmista tuomioistaan, joihin hän suhtautui kuten Katkolla käynteihin eli tilaisuutena toipua ja kerätä voimia palatakseen entiseen.

”Mutta tää on erittäin hyvä ollu tää kuntoutus mulle. Vaikka mä en siitä kauheesti pitänykkään. Raittiuteni kannalta se oli erittäin positiivinen asia. Se uskonnollinen juttu siellä ja sitte KRISin tehtävätunnit mitä piti kirjottaa ja mistä keskusteltiin. Kaikki ne vaikuttanu mun ajatteluun. Vankila tuli ihan oikeeseen kohtaan.” (ESA)

Esa tuo kertomuksessaan ainoana haastateltavistani esille uskoontulemisen. Sen ohella tehtävät, jotka laittoivat Esan pohtimaan, kirjoittamaan ja keskustelemaan asioista, olivat tärkeitä. Ne vaikuttivat omaan ajatteluun ja sitä kautta saivat aikaan muutosta. Lisäksi ajoituksella näyttäisi olevan väliä, jotta muutos on mahdollinen.

”Kyllähän se tuol laitoksessa helppoo on. Ei edes kamaa tarvii. Tietysti väkivaltarikollisena ku on ollu siel hierarkian yläpäässä. Sitte ku ulkopuolella joutuu tosiaan kohtaa ne haasteet et ku rahaa on vähän. Tavallaan sitte se vaatimustasokin nousee ja sitte se huomio et perskuta mähän oon vastavapautunu vanki. Missäs sä oot ollu viimeiset kaks vuotta? Linnassa. Saanks mä tän työn? No et. (...) No kolmas sektori, mihin moni muuki NA-lainen on hakeutunu töihin. En mä tätä paikkaa hakenu, tää tarjottiin. Et tavallaan niinku ne luulot ja pelot mitä oli ku mä kävelin sielt portista ulos ni ykskään ei oo toteutunu.”(LAURI)

”Se ku hoitaa omat asiansa siellä ja käyttäytyy muita vankeja ja vartijoita kohtaan. Joskus nuorempana oli et tappeluita ja kaman vetoa. Joskus se mitta vaa tulee täytee. Ja mulla se tuli vuonna 2009 se mitta täytee.” (KIMMO)

Vankilassa on kertomusten mukaan helppoa olla. Laurin kertoo, että vankilassa hän oli hierarkian yläpäässä. Vapaudessa taas todellisuus näyttäytyy hankalampana. Vastavapautuneen vangin työmahdollisuudet ovat huonot. Kolmannen sektorin tarjoamat työmahdollisuudet ovat siten ensiarvoisen tärkeitä.

Kertomusten perusteella vankila on instituutio, joka ei sinällään ole pelote. Se ei saa aikaan halukkuutta integroitua yhteiskuntaan. Laub ja Sampson ovat tuoneet esille, että vankituomiot ylläpitävät rikoskierrettä ja vaikuttavat normaalielämästä vieraannuttavasti. Kertomuksissa haastateltavat toivat esille, että jossakin vaiheessa kuitenkin ”mitta täytyy”. Kyse on omasta sisäisestä tunteesta, että haluaa toisenlaista elämää, johon vankilassa ei ole mahdollisuutta. Vankila tarjoaa myös katkomahdollisuuden päihteidenkäytöstä. Tarinassa vankeusrangaistus on olennainen tekijä yhteiskuntaan integroitumisen kannalta.

5.6 Miellyttävä nykyhetki

5.6.1 ”En kulje vangin leima otsassa tuolla”

”Tän hetkises elämäs mul on valokuvausharrastus. Yks ihminen oli varmaan pannu merkille ja varmaan haaveillukin ääneen sitä. Nyt mul on tos melkein tonnin vehkeet. Se on niinku luoton osottaminen siihen. Ni tuntuko hyvältä? Tuntu. Et en kulje vangin leima

otsassa tuolla.” (JARNO)

”Mul on avain tänne ja tos on kun meidän nuorin tiimi oli reissussa ja ne oli bensarahansa unohtanu. Ei kaks vuotta sitte puhettakaa. ’Juu juu kyl mä vien, ihan varmasti vien, muhun voi luottaa’. Sittehän mua ei olis näkyny. Tuntuu hyvältä. ’Meiän bensarahat unohtu, viittisiks sä käydä nostamassa’.” (LAURI)

Luottamuksen osoittaminen on nykyhetkessä tärkeä asia, joka vahvistaa positiivista minäkuvaa ja uudenlaista identiteettiä. Jarno toteaa, että ”et kulje vangin leima otsassa tuolla”. Stigma on pois, eli hänet on hyväksytty tasavertaina suhteessa muihin ihmisiin. Integraationäkökulmassa ajatuksena on, että ihmiset voidaan jakaa yhteiskunnassa kahteen luokkaan, joista toinen sijoittuu yhteiskunnan keskiöön ja toinen marginaaliin. Ajatuksen mukaisesti keskiöstä syrjäytyneitä ihmisiä pyritään saamaan marginaalista takaisin keskiöön. Laurin kertomuksessa on ajatus siitä, että aikaisemmin häneen ei oltu luotettu ja tällöin hänelle ei voitu uskoa rahasta huolehtimista. Hyväksyminen tasavertaiseksi muiden ihmisten kanssa tuo hyvänolon tunteen. Integraatio ja muiden ihmisten yhteyteen kuuluminen näyttävät tarinassa muodostuvan pienistä, arkisista asioista. Miehet tiedostavat oman toiminnan muuttuneen. He ovat ilmeisen tyytyväisiä muutokseen, omaan identiteettiin ja hyväksyntään muiden taholta.

”Ihmiset ei niinkun vaikka mun vankila ja taustat tulee tietoon niin ihmiset ei oo sillain suhtautunu. Pitäs olla sellasia ihmisiä jotka tietää vähän tätä taustaa. Asunnot on järjestyny. Mä olin laittanu asuntopaperit vetämään niinkun pitääkin. Sitten yhdessä kokouksessa ajattelin et kysympä nyt piruuttain et mitenäs nää mun asuntopaperit. Sitten viikko niin tarjottiin asuntoa. Osaketalo ja Tampereen vuokra. Ja oon erittäin tyytyväinen.” (JARNO)

”Se mikä on hankalaa on asunnon saaminen. Et ku sä oot vapautunu vanki ni periaattees sä et vois kertoa. Sitte ku siihen viel laitetaan päälle, et varmaa aika suurel osal vangeista on luottotilat päin mäntyä. Mulle ainaki Heinolassa sanottiin, vankilasta vapautunu ni asunnonsaamismahdollisuus on kutakuinkin nolla prosenttia, vaikka kotikunta oli Heinola silloin. Sitte taas täällä Tampereella tästä ku mä siirryin tukiasujaks. Otin yhteyttä Tampereen sosiaalitoimeen. Ni siel otettiin melkein avosylin vastaan että tänne vaan sitte vaa.” (MIKKO)

Vapautuneet vangit tarvitsevat tukea asunnon hankinnassa. Mikko ja Jarno joutuvat miettimään vangin leimaa asunnon hakemisen yhteydessä. Vangin leima ja luottotietojen puuttuminen ovat Mikon kokemuksen mukaan esteitä asunnon saannin kannalta. Mikko kertoo, että asunnon saamisen mahdollisuudet vaihtelevat kunnittain. Tampereelta Jarno ja Mikko saivat asunnon kun olivat itse aktiivisia.

”Koulujutut on menny sillain kans et osa tietää mun taustan. Must on lehtijuttuja ollu ja oon televisiossa ollu ja kertonu sitä omaa taustaa et mikä mä oon ja mitä mä oon tehny ja miten mä koen tänä päivänä asioita. Et mä oon kertonu niille niin avoimesti, mikä mun menneisyys on ja kaikki. Esimerkiks mul oli et mul oli ajokortti 14 vuotta pois. No mä menin poliisilaitokselle selvittää sitä ajokortin takasinsaantimahdollisuutta. Ja niin tota se poliisi niinkun ’14 vuotta ollu kortti pois’ ja sitten et ’ei oo sua laitettu ajokieltoon’. Ja samalla koko aika printtas sieltä juttuja ne oli niitä korttita ajoja. Sitte ku otti sen nipun ni ’ajotaito sul ei oo päässy ruostumaan’. Ja vankilat ja kaikki tällasset ja sitte kerroin et mitä oon tehny. No tosin ei ollu silloin tietookaan. Mikään ei ollu silloin niinku niin varmaa. Siellä koin ensimmäisen kerran et yhteiskunta ei potki päähän. Mä koin siellä niinkun et poliisi suhtautu muhun niinku normaaliin ihmiseen. Muistan ku sanoin sille. Ku se sano niinku et ’tänään mun on pakko uskoo sua’. Se sano mulle niinku et ’sun ulkonen olemus kertoo mulle et sä puhut totta’. Aikasemmin poliisin kans tehdyt jutut. No totta kai mähän kaunistelin juttuja. Nytte ku mä kerroin rehellisesti ni mut niinku palkittiin.” (JARNO)

”Kerkesin siinä välis hake sähköalan kouluun tonne Takkiin. Kävi pien yllätys siin et 45 hakijaa ja neljä valittiin sähköasentajaks. Kerroin ennenku ne kysy koska kyllähän se nyt näky työkkärin lausunnoissa et mä oon vapautunu just vankilassa. Kertoilin ne ja nyt ootellaan sitte et koulu alkaa. (...) Virastoja pyöriny ja kaikille ilmottanu et just vapautunu vankilasta. On ollu joka virasto niinku työkkäri ja sossut kaikki on ollu sellasii tsemppaavia. Mul on ollu ainaki hyvä asettuu takasi tänne.” (MIKKO)

Haastateltavat kuvaavat asiointia poliisilaitoksella, työvoimatoimistossa ja sosiaalitoimistossa. He ovat kertoneet rehellisesti vankilataustastaan virastoissa ja kouluissa. Kokemukset ovat olleet hyviä. Työntekijät ovat olleet kannustavia. Poliisilaitoksella Jarno on kokenut ensimmäistä kertaa, että ”yhteiskunta ei potki päähän” ja häneen suhtauduttiin ”niin kuin normaaliin ihmiseen”. Vangin leima ei ole vaikuttanut myöskään koulupaikan saamiseen.

”Välillä tulee semmonen, et jos ulosottovirasto, sit ku ne ottaa liikaa eikä sen mukaa ku mä haluun. Ennenhän mä sanoin suoraa, jos ne ei ottanu sen verran. Et täytyy vaan maksaa seurauksista mitä on tehny.” (KIMMO)

”Sosiaalityöntekijät on sellasii et niiden kanssa tulee vaikeuksii. Yleensä se on niiden vika. Mun mielest pitäis vaa antaa mahdollisuuksia enemmän ku ihminen yrittää. Enemmän pitäis suunnata rahaa porukalle. Lääkintähoito mun mielest on kaikist paras.” (KIMMO)

Kertomuksessa Kimmo pohtii kohtaamisia yhteiskunnan edustajien, ulosottoviraston ja sosiaalityöntekijöiden kanssa. Päätökset eivät aina ole toivotunlaisia. Kimmo kuvailee, että on oppinut sietämään pettymyksiä. Hän on hyväksynyt sen, että omasta toiminnasta voi olla seuraksia, joita joutuu myöhemmin maksamaan. Kimmo kritisoi sosiaalityöntekijöiden päätöksiä ja sitä, että ne eivät mahdollista muutosta. Kimmon mielestä lääkintähoidon saaminen auttaisi päihdeongelmasta kuiville

pääsemistä.

”Mut sillee vankilasta ku päässy mä ajattelin et kaikki on tosi vaikeeta. Virastoasiat ja kaikki. Kyl ne aika kivuttomasti. Poliisit on jättäny rauhaa. Kerran mut on pysäytetty täällä. Mut sit ne kysy, huomaa et mä en oo 2008 vuoden jälkee tehny mitää. Jotenki oppinu noi haasteet eri lailla. Saanu kuitenkin niin paljo.” (KIMMO)

”Sitte oli jo ihmeissään. Mul meni monta kuukautta etsimässä et missä se miina piilee. Jossain vaihees tulee se katastrofi et missä se on. Kesti hetken aikaa huomata et sitä ei oo tulossa ja syy on se et jotain puuttuu elikkä päihteet ja rikollinen elämäntapa. Olisko siinä kenties se syy-yhteys et mä toimin erilailla ku ennen. En varastele tai oo rikollisten kans tekemisissä. Enkä käytä päihteitä. Oikeestaan nautinki elämästä ihan eri tavalla. Must on hirveen nasta tulla kotiin. Mä oon ensimmäinen keittämäs kahvia. Melkein kiire töihin joutuu kattoo kelloo ettei ihan liian aikasi noo paikalla että.” (LAURI)

”Tää käviki vähän liian helposti. Mut kaikki on kuitenkin ollu minusta kiinni ja mun tekemisistä. Mä oon oma itteni ja mä touhuan omia juttuja.” (JARNO)

”Ei ollu uskaltanu päästää irti. Ei sul oo muuta ku sun elämää kuuluu. Siitähän oli vaikee päästää irti.” (KIMMO)

Kimmo kuvaa asioinnin virastoissa sujuneen kivuttomasti, toisin kuin hän etukäteen oli ajatellut. Lauri on ajatellut, että jossakin vaiheessa tulisi ”katastrofi, kuten ennenkin. Jarno huomaa, että asiat käyvät ”liian helposti”. Asioiden sujuminen vaikuttaa olevan asia, joka on myös hyväksyttävä, sillä se ei tapahdu ennakkoidusti. Totutusta on vaikea päästää irti.

Haastateltavat huomaavat, että syy hyviin asioihin löytyy oman toiminnan muutoksesta. Rikollinen elämäntapa ja päihteet ovat jääneet. Muutoksen myötä he kokevat tyytyväisyyttä. He voivat olla ”oma itsensä”, toteuttaa itseään ja tehdä asioita, joista nauttivat. Elämään kuuluvat arkiset asiat, kuten kotiin tulo tai töihin meno saavat Laurin innostumaan. Muutos on huomattava verrattuna kappaleessa 4.3 ”`Normaalielämän` rikottuja ihanteita” kuvattuun elämänvaiheeseen, jossa Lauri piti työssäkäyviä ihmisiä täysin järjettöminä.

”Ei kukaan yhteiskunnassa oo ollu mua kohtaan mitenkään erilainen kuin muitakaan kohtaan mä luulen.” (ESA)

”Se muutos mikä on myöski tapahtunu siihen menneeseen että yhteiskunta ei oookaan se vihollinen eikä ne oo ne muut ihmiset vihollisia sitten. Tai vartijat lakkas olemaan jossain kohtaa vihollisia, viimeistään koevapaudessa ku mä hoidin sen oman osan siitä mihin mut päästettiin ja mihin mä nimmarini pistin. Se kohtelu oliko asiallista ja sitte huomaa justii sen että ku hoidin vaa sen oman osani, oli selvimpäin ja pidin niist lupauksistani kiinni, niit

hyvii juttuja rupes tippuu pikku hiljaa.” (LAURI)

Yhteiskuntaan integroitumiseen liittyy epäilemistä ja pelkoja. Lauri kuvailee, että aikaisemmin yhteiskunta on näyttäytynyt vihollisena. Sen edustajiksi lukeutuvat yhteiskunnan instituutioiden, vankilassa, työskentelevät vartijat.

Yhteiskuntaan integroitumisessa on tämän kertomuksen perusteella olennaista huomata syyt ja seuraukset, joita oma toiminta ja muiden reaktiot siihen heijastelevat. Aikaisemmin ikäväksi koetut asiat, kuten kohtelu vartijoiden taholta oli jotakin, joka vain tapahtuu. Nykyisin oman toiminnan merkitys tapahtumien syynä on huomattu. Vanhaan elämäntapaan jääminen olisi turvallista ja siitä irrottaminen edustaa tuntematonta.

Yhteiskuntaan integroituminen näyttää olevan pitkä ja jatkuvasti liikkeessä oleva prosessi. Lapsuudesta alkava tarina osaltaan valottaa sitä, miten elämäntapahtumat kietoutuvat toisiinsa. Eroa löytyykin siinä, miten asioita on työstetty ja miten esimerkiksi oman käytöksen syy-ja seuraussuhteet ovat tulleet tietoisuuteen.

”Elämästä nauttiminen on ollu ihan erilaista. Ilmoista nauttiminen. Jotkut keväiset, syksyiset ilmat vaikuttaa ihan eri tavalla.” (ESA)

”Tyytyväinen oon nyt ja en vaihtais päivääkää pois. En tänä päivän vaihtais.” (KIMMO)

Tämän hetken kuvauksista välittyy ilo, jota miehet kokevat pienistä asioista. Nykyisessä elämäntilanteessa voi nauttia esimerkiksi vuodenaajoista. Tärkeänä ominaisuutena näyttäytyy kyky kokea jokainen hetki elämän arvoisena. Miehet eivät kerro menneisyydestään katkeroituneina. Tarinassa vaikeatkin kokemukset ovat sellaisia, jotka kuuluvat elämään ja ne ovat opettaneet arvokkaita asioita.

5.6.2 Taloudellinen toimeentulo on niukkaa, mutta riittävää

”Tosin tällä hetkellä mä maksan niitä laskuja. Elikkä mul on ulosotto koko aika niinku tilillä. Mä oon omaehtosesti maksanu niitä vähän aikaa. Maksoin niitä silloin ku mä olin palkkatuella. Ja nytte ku mä sitte saan oppisopimuspalkkaa niin siitä on menny määrätty juttu niinku sovitusti. Sielt tuli ilmoitus et emme voi, et pitäs saada sitä rahaa vähän enemmän. Ja tällee mutta. Vähän on nyöriä tiukennettu. Mutta totanoinni ei eläminen oo kumminkaan muuttunu mihinkään, yhtä mukavaa se on. Ei pysty niinku ihan niin mukavasti eellä ku niinku tähän asti. Mut ei kumminkaan mitään niinku vaikeuksia oo ollu. Ja tota, se että, mun kohdalla niinku nää kaikki, kaikki jutut mitä mä oon nähny.” (JARNO)

”Nyt vieläkin on se puhuminen asioista ja omista suunnitelmista erittäin vaikeaa. Ei pysty, tota, ei tiedä kaikkia asioita, jotka pitäs tietää ja jotka pitäs lukee jossain, ehkä sosiaali.. Sais olla sellanen lappu missä lukee mihkä kaikkiin tukiin ja etuisuuksiin on ihmisellä mahdollisuus. Se auttais ainakin, koska taloudellinen toimeentulo on niukkaa tällä hetkellä, mutta kumminkin riittävää. Kuiteski se on, raha on kuiteskin tärke pointti tossa asiassa. Jos joutuu kituuttaa pitkän aikaa niin se vetää mielen matalaks.” (ESA)

Tarinassa oma aloitteellisuus näyttäytyy tärkeänä käytännön asioiden hoidossa. Esa toteaa, että asioista ja suunnitelmistaan puhuminen tuntuu vaikealta. Hänen mielestään asioiden hoitoa voisi helpottaa tiedottamisen avulla. Etuisuuksien hakemista helpottaisi tieto siitä, mihin on oikeus.

”Toimeentulo on joka on ratkasevaa monissa asioissa. Siinä on semmonen asia, haluaa jotain mutta tietää että ilmankin pärjää montaa asiaa. Itellä on hamstraajan vikaa kun on ollu köyhää elämää. Ja sitten kaikkea pitää olla paljon, jos toi menee rikki niin pitää olla varalla toinen. Ja vaatteiden ja tommosten hankinta. Periaatteessa mä pärjään. Ei tarttis mitään asioita ihmetellä.” (ESA)

Esa kertoo eläneensä köyhää elämää, joka on vaikuttanut hänen suhtautumiseensa tavaroiden ja vaatteiden omistamiseen. Esa tiedostaa, että hänellä on hamstraajan vikaa ja vähemmälläkin pärjää. Asenteiden muutos ja epärationaalisen toiminnan tiedostaminen vaikuttaa olevan tärkeää yhteiskuntaan integroitumisessa. Taloudellinen toimeentulo ja sen riittävyyden kokemus on tärkeää, jotta elämä koetaan mielekkäänä.

5.6.3 Vertaistuen merkitys

Yhteiskuntaan integroitumisessa oleellista haastateltavien mukaan on päihteettömyys ja sitä tukevat turvaverkostot.

”En käytä, mut kumminki pystyn puhumaan niistä tän hetken kuntoutujille niinku esimerkkeinä. Sehän on vertaistuen merkitys et se niinku esimerkkinä toimii. Pystyn vähän rajaamaan. Oon oppinu sen et ku on avoin ni määrättyt asiat etenee oikeeseen suuntaan.” (JARNO)

”Ja totanoinnii mikä tästä tekee elämisen arvosta ja mielekästä on ystävät – oikeet ystävät. Ennen vaikutti niin sanottuihin ihmisiin raha. Mun ystäväpiirihän koostuu suurelta osin toisista toipuvista. Ne tavisystävätkin on sellasii jotka ei läträä viinan kanssa. Ne on huomannu et en koskaan heilu minkään kaljatölkin kanssa.” (JARNO)

Jarno jakaa omat ystävänsä kahteen kategoriaan: päihteistä toipuviin ystäviin ja tavisystäviin. Oma päihteettömyys on ystävien tiedossa ja ystävät käyttävät alkoholia kohtuudella. Jarno reflektoi aikaisempaa elämäänsä. Ystävyysuhteet eivät olleet tyydyttäviä, sillä niihin vaikuttivat ulkoiset asiat kuten raha.

”Se vertaistuki on ollu tosi tärkeetä. Jos mä oisin yksin jääny ni en mä usko et oisin selvinpäin. Nykyään pystyy lähtee etelänreissulle tai laivalle. Ihmiset ryypää ni se ei haittaa yhtää. Ei mul oo siel mitää miks mä menisin.” (KIMMO)

Kimmo toteaa, että muiden alkoholinkäyttö ei haittaa häntä. ”Ei mul oo siel mitää miks mä menisin”, hän toteaa. Tarinan aikana miesten kertomuksissa on kuvauksia siitä, kuinka miehet ovat kokeneet aikaisempiin elämänvaiheisiin liittyvän päihteenkäytön kurjaksi. Elämänvaiheiden refleктоiminen on auttanut tiedostamaan, että sellaiset ystäväpiirit, joissa käytetään päihkeitä eivät enää kiinnosta. Sosiaaliset suhteet, jotka tukevat päihteetöntä elämäntapaa näyttäytyvät kertomuksissa tärkeinä.

”Vankilas olin yli vuoden päihteettömällä osastolla. Sillee ajattelin et palaan vanhoille kotikulmille. Tänne oli helpompi jäädä ku oli rakentanu tukiverkon muista toipuvista ihmisistä. En ois ikinä uskonu et mä oon töissä siin Etuoven Omaovi – kokemusasiantuntijana. Jotenki helpompi lähestyy kuntoutumiseen ku on oma kokemus. Kyl mä huomaan et ku näkee miten huonos kunnos jotkut on, ajattelee et tosi hyvä ku on ite päässy pois.” (KIMMO)

”Sit kuitenkin ku oli koko vankeusajan ollu töissä. Eihän se niin paha rasti oookkaan ja sitähän vois jopa harkita sitte ihan vapaana. Ja nyt sitte oon ollu täällä ja suunnitelmii on sitte pidemmällä tähtäimellä myöski pysyy täällä. Mulla on se ajatus jota pyöritteli projektissaki. Jotenki halua päihdetyötä tehdä ja olis kuitenkin sitte kiva hyödyntää koulutusta. Kuitenki sitte tässä pystyy hyödyntää ne molemmat. Pystyy olemaan sitte vertaistukena, ku on pitkä päihdehistoria ja on ollu vankilassa, sitte näille meidän asiakkaille ja pystyy toimistohommii tekemään samalla että.” (LAURI)

Haastateltavat toimivat myös itse vertaistukena muille vankilasta vapautuneille. Sen avulla hahmottuu, kuinka tyytyväinen voi itse olla siitä, että ei ole enää niin huonokuntoinen. Itse samankaltaisen kokemuksen läpikäyneenä muiden auttaminen antaa paljon ja heidän tilanteeseensa on helppo samaistua. Vertaistukitoimintaa tehdään kertomuksissa sekä vapaaehtoistyönä, että työn muodossa. Vapaaehtoistyön yhteys onnellisuuteen on todettu monissa onnellisuutta käsittelevissä artikkeleissa. Muiden auttaminen, vertaistuen antaminen ja omien kokemusten hyödyntäminen vaikuttaa kertomusten perusteella lisäävän myös työn mielekkyyttä. Yhteiskuntaan integroitumisen prosessissa vertaistuen merkitys on huomattava ja siitä hyötyvät sekä sen antaja, että vastaanottaja.

5.6.4 Kuntoutus

”Kunnes alettiin ehottelamaan tätä Siltaa. Rangaistusajan kuntoutukseen viimenen kaks kuukautta siitä tuomiosta. Tulin sitte kattomaan et mitä täällä tehään. Tarkoituksena et jumittelee täällä vaa. Ties et on alkoholin kanssa jonkunnäkönen ongelma mut naureskeli vaa et se ongelma on et ei oo rahaa ostaa. Täällä sitte ku oli ni alko jossain vaiheessa hahmottumaan et oikeesti ni mä oon alkoholisti. Ja ensinnäkää et mä en tarvii sitä alkoholi mihinkää. Mä en tee sillä niinku yhtää mitää. Siinä vaiheessa ku puhuttiin, et tuomion jälkeen sit muuttaa tukiasujaks. Olin nii valmistautunu siihen et ku oli viikko vaan tuomiota jäljellä ni en halunnukaan jäädä kuntoutukseen. Ku alko se päihdeongelma nousee esiin sieltä. Se ois ollu helpompi vaan lähtee Heinolan suuntaan ja käydä kaljakaupassa. Sit onneks täällä työntekijät sai puhuttuu ja ei tarvinnu ees paljon puhua. Ohimenevä negatiivisen ajattelun kurssi niinku mä ite ajattelin.” (MIKKO)

Kuntoutuksen avulla Mikko kertoo hahmottaneensa ensimmäisen kerran olevansa alkoholisti ja sen, että ei tarvitse alkoholia. Hänen olisi tehnyt mieli paeta ongelmaa ja siirtyä vanhaan käyttäytymismalliin päihteiden pariin. Siltavalmennuksen työntekijöiden kanssa keskusteltuaan Mikko kuitenkin päätti jäädä kuntoutukseen. Työntekijöiden antama sosiaalinen tuki oli siis vaikuttavana

tekijänä ja rakenteellisena käännekohtana, joka motivoi Mikkoa muutokseen.

”Tänne tullessa tuomion loppupuolella olin rangaistuksenaikasessa kuntoutuksessa. Aika vähän puhuin omista asioistani muille. Sanotaan nyt viimeiset kolme kuukautta oli mun toipumisen kannalta antoisaa aikaa. Jotkut ryhmäkäynnit missä pystyin puhua. Rohkeus puhua niistä tunteista ja asioista mitkä ottaa pattiin tai mitkä ei ota pattiin. Kun niitä kuitenkin tulee.”(ESA)

Omien asioiden jakaminen muille vaatii rohkeutta. Toipumisen kannalta se on palkitsevaa.

”Ne oli hienoja reissuja mistä nautti. Niinku esimerkiksi tänäänkin mennään elokuvaan kattoo. Perjantaisin kun oli urheilut niin ne oli ihan kivoja. Kun mentiin sinne niin kaikki olikin innoissaan että jippii tää onkin helvetin hienoo. Kartinkia ajamaan niin sekin oli ihan hienoo.” (ESA)

Esa kertoo Siltavalmennuksen kanssa tekemistään retkistä ja vapaa-ajanvietosta. Ne tarjoavat ilon kokemuksia. Elämästä nauttiminen nykyenisena on tärkeä tekijä, joka ylläpitää yhteiskuntaan integroitumisen motivaatiota.

”Pääsin sitte koevapauteen. Siellä sitte maanantai, torstai ja perjantai oli niitä hoitopäiviä. Elimäen kadulla Kalliolan avohoitoyksikössä ja ruokaryhmä tossa Rediksessä. Ja tota sitte rupesin tutustumaan ihan niinku uusin silmin tähän KRISIin. Et tää ei ollu mulle tuttu paikka entuudestaan ollenkaan. Ja sitte jossain kohtaa tehtävien myötä ja näitten yksilökeskustelujen myötä ja tämmösten myötä sitte rupes tulee semmosta pikku ajatusta et pitäs sillä elämällä jotain ruveta tekemäänki. Oikeestaan se viisivuotissuunnitelma mikä tuli tehtyä tehtävämuodossa. Projektissa ni ensimmäistä kertaa oikeestaan mietin missä mä itteni nään viiden vuoden päästä ni yllätys yllätys siellä oli. Tehtävässä se oli vakituinen virka Diakonissalaitoksen osastosihteerinä ja parisuhteessa ja normielämää viettävänä. Ja no en ehkä oo viiden vuoden päästä Diakkarilla mutta toimistotehtäviä KRISillä kyllä sen työelämään valmennuksen myötä tuli.” (LAURI)

Kertomuksista välittyvät useat tukitahot, joiden puoleen vankilasta vapautunut voi hakeutua. Lauri on saanut KRIS ry:n toiminnan kautta myönteisiä ja mielekkäitä ajatuksia tulevaisuuden suhteen. Suunnitelmat realisoituvat mahdollisesti hieman suunnitelmista poiketen, mutta kuitenkin niin, että niihin voi olla tyytyväinen.

”Se tietty välillä vähän ahistaa, et tuntuu et kaikki asiat menee hyvin, et ei mikään asia ala tökkimään. Jos tulee joku asia joka alkaa tökkimään, kaataako se koko maailman vai meneekö se siinä sivussa? Ei, siinäki sit pystyy onneks soittamaan tänne että nyt on näin, nyt tarvii henkistä tukea, tai jotain. Kyl sit ois ollu tosi vaikeeta lähtee selvinpäin hakee

mitään, jos ei ois ollu tätä Siltaa. Tuskinpa oisin selvinpään nyt, jos ei tätä Siltaa olis.”(MIKKO)

Tuen saaminen silloin kun sitä tarvitsee on haastateltavien mukaan erittäin tärkeää. Mikon kertomasta kuvastuu epävarmuus siitä voiko asioiden sujuminen hyvin jatkua ja mitä sitten, jos ei jatkukaan. Siltavalmennus näyttäytyy tahona, josta saa apua ja jonka puoleen on tarvittaessa helppo kääntyä.

5.6.5 Yhteiskuntaan paluu on pitkäjänteistä työtä

”Tällee ja tota niinni yhteiskuntaan paluu on sellasta, se on pitkäjänteistä työtä.” (JARNO)

”Kieltämättä mä en oo tehny kunnan suunnitelmia tulevaisuuden varalle. Mutta siinä mä en haluu pitää mitään kiirettä. Oon tässä huomannu kuitenkin että parempi tehdä asian eteen jotain kun että odottaa et se tapahtuu ihan noin vaan. Ehkä mä oon kasvanu ihan normaaliks ihmiseks. Minkälaista tää elämä on kun kuuntelee itteensä ja kuuntelee toisia niin se on jo paljon. Mä en voi sanoo mitään muuta kun mulle sopii tää erittäin hyvin ja haluun tätä jatkaa.”(ESA)

Esa toteaa, että haluaa tulevaisuudessa jatkaa samanlaista elämää kuin nyt. Tulevaisuudensuunnitelmat eivät ole selvillä. Hän haluaa kuitenkin tulevaisuudessa edetä rauhallisesti ja ottaa vastuun tapahtumista omilla tekemisillään. Esa pohtii identiteettiään ja arvelee olevansa nyt ”normaali ihminen”.

”Mut justiin se vastuunkannon opettelu omista tekemisistä, et ei sitä kukaa muu mun puolesta kannu, se vaan on täytyny hyväksyy. Jos mä elämältä haluun jotain kivoi asioita mitä mä aina kadehdin muilta, parisuhteita ja siistimpii kledjuja. Ne oli sen työn tehny siihen pisteeseen et oli maksettu ulosotot, oli jääny rahaa säästöön mil oli ostettu ne kivat kuteet. Mut ku mä halusin kaikki heti, ilman sitä työntekoo. Se on yks niit muutoksia, sen vastuun väistäminen.” (LAURI)

Muutokset sisältävät Laurin kertomuksessa vastuun ottamisen omasta elämästä ja sen tavoitteista, sekä sen hyväksymisen, että ne vaativat aikaa ja työtä.

”Jos ei omaa halua oo ni et sä pysy vapaana.” (KIMMO)

”Siinä on tietysti oma työsarkansa ollu. Ja häpeäntunteita ku selvin päin muistaa mitä on tullu tehtyä ja miten kohdeltu lähimmäisiä. Nykyään kuitenkin toimii toisin siinä mielessä et neki luottaa. Jossain vaiheessa voidaan sitte nostaa pöydälle oikeita asioitaki sitte. Okei mä varastin sulta silloin ja silloin ja sua mä löin silloin.”(LAURI)

”On ajattelutapa muuttunu, mun arvot on muuttunu ja sit se et mä osaan pyytää anteeks ja mä ymmärrän kuitenkin tekojeni seuraukset. Mut kyllähän se tietysti, menneisyydessä on niitäki mist olis kiva että multaki pyydetäis anteeks. Esimerkiks sillä kerralla ku mutsin poikaystävä puukotti mua ja mä olin itse 15. Mistä tietysti puhuttiin et pääsi puolen vuoden ehdollisella. Mut menneet on menneitä, itse en sitä nosta esille kuitenkaan. Se on niitten asia, että mun homma on vaan pitää huolta siitä mun osuudesta ja mun tontista, ei siitä mitä muut tekee. Se ei oo mun asia et katuuks joku tekojaan vai ei. Mun tehtävä on pitää se mun pääty puhtaana. Ja pitää huolta et sinne hyvityslistaan ei tuu uusia nimiä enää.”(LAURI)

Nykyisyydessä on Laurin mukaan olennaista keskittyä omiin tekoihin. Hän kertoo, että häpeää sitä miten on kohdellut lähimmäisiään ja osaa pyytää anteeksi tekojaan. Lauriakin kohtaan on tehty julmia asioita. Hän kuitenkin toteaa, että muiden teot ovat puolestaan heidän asioitaan. ”Menneet ovat menneitä” viittaa siihen, että niistä ei hänen mielestään ole syytä katkeroitua.

”Se elämäntapamuutos on se kaiken aa ja oo. Mitä en suostunu aikoinaan hyväksyy, mikä on paljon nastempi juttu mitä satuin kuvittelemaan. Se alkuvaiheen työ oli et teki kipeetä välillä ja oli prosessissa näin lievästi sanottuna. Nyt on tosi kiva kuitenkin. Välillä tietysti on niitä päiviä et elämä ei ole pelkkää hymyä.”(LAURI)

Muutoksessa alkuvaihe on Laurin mukaan vaikein. Elämäntavan muuttamisen tarve on asia, joka hänen on ollut hyväksyttävä. Negatiiviset tuntemuksetkin kuuluvat elämään.

”Mul on asunto ja puoltoist-vuotias tytär tällä hetkellä ja työpaikka. Eihän tää helppoo oo. Just todettii struuma ja kasvain. Mä ajattelin heti et jos se on pahanlaatunen. Mut seki oli. Mähän olisin alkanu vaan vetää. Eniten mä ajattelen tyttöö. Vaik se ei asukkaa mun luona.”(KIMMO)

Kimmo kertoo, että päihteidenkäyttö ei ole enää nykyisin toimintamalli, jonka hän ottaa käyttöön vaikeuksien kohdalla. Nykyisessä elämässä on yhtäläillä elämään kuuluvia negatiivisia tekijöitä kuten sairaudet. Hän on kuitenkin oppinut niiden käsittelemiseksi uusia keinoja, kuten tyttärensä ajattelemisen.

”Se on ihan sama tuleeko joku kysymään et haluutko jotain päihteitä. Ni se on ihan sama, koska tietää ettei halua. Nyt niinku ehkä tuntuu siltä et on pöytä tyhjennetty tavaroista ja aletaan kasaamaan uutta korttitaloa. Ja pohja on jo valmiina, et perustukset on tehty.

Muistaa vaan tän päihdeongelmassaki sen ylläpidon. Asiat menee sen verran hyvin et ei niinku enää muista mist on tullu. (...) Nytte ku on toistaseks ainaki päässy niistä päihhteistä eroon ni mä taas nään itteni sellasena mikä mä haluan olla. Se mikä mä oon niinku todellisuudessa. (...) Suurin motivaatio on se et mä haluan niinku olla se mikä mä oikeesti haluan olla. Se on vaan muovautunu aikoja sitte ja nyt se on taas löytyny. Silloin ku juo ni se oli täysin kadoksissa. Suurin ongelma oli et oliko rahaa ostaa. Yksinkertaisesti ei niinku miettiny mitään muuta. Sit jos ei ollu rahaa ni kaikki kaverit läpi. Nyt on hyvä ku on senki asian jo nähny ni sitä ei enää tarvii lähtee koittaa. Tietää jo mitä paskaa se on.” (MIKKO)

Mikon kertomasta välittyy tyytyväisyys siihen, että hän on nyt sellainen millainen haluaakin olla. Hän tietää myös minkälaista on olla toisenlainen ja elää elämää, jossa tämä tavoite on kadoksissa. Mikko toteaa, että menneisyys on syytä muistaa silloinkin kun menee hyvin.

”Työn mielekkyys mikä on ihan uus kokemus mulle. Et tein jossain vaihees sen päätöksen et mä en tilipussin takii tee päivääkään töitä. Jos se ainut on vaan et saan kerran kuussa rahaa ja sen eteen teen jotain mitä mä inhoon. Sit ku mä rupesin muistelee et näinhän mä tei ku yritin saada elämään kontrollia. Sitte mä oon rellestäny kahta kauheemmin. Sen mä jätän tekemättä ja rupeen tekee jotain mistä mä nautin, vaikka mä saanki siitä vähän vähemmän käteen. (...) Mutta myöskin ei oo ratkasumallina tullu et hitto mähän varastan. Et kyl mä nykysin ostan.” (LAURI)

Haastateltavat refleктоivat rahan arvoa elämälle. He ovat tyytyväisiä elämään, vaikka rahaa olisi niukastikin. Elämän mielekkyyteen riittää vähempi raha. Työn tyydyttävämpi sisältö näyttäytyy mielekkäämpänä kuin siitä saatava rahallinen palkkio. Laubin ja Sampsonin kontrolliteoriassa mainitaan työ elämää normaalistavana rakenteena. Lauri kuvailee, että haki aikaisemmin työnteolla kontrollia elämäänsä. Sen vaikutus oli kuitenkin päinvastainen, kun ”rellestäminen” lisääntyi.

”Puoltoist viikkoa lomaa mut joudun juoksee virastoja läpi. Ja seki on aika kokopäiväst touhuu. Rangaistusaika ei ollu ku 10 kk ja 2 päivää. Ja sitä ennen melkein 10 vuotta asunu omillaan. Kyllähän sitä nyt osas hoitaa virastoasiat hoitaa. Ja aina kännipäissä vaa jonnekki jätetty lappuja. Nytte ku on hoitanu niitä ihan kunnolla. Välil tulee vaikeuksia. Jos tulee joku huono hetki ni ei oikeen osaa käsitellä omia tunteitaan.” (MIKKO)

”Tavallaan kovan koulun läpi alkanu pikkuhiljaa kasvaa aikuiseks. Kyllähän mun reaktiot on siellä 15 vee Lauri pukkasee pintaan. Muutaman kerran tarttuu tohon puhelimeen vielä saman päivän aikana et anteeks ja syy oli, mitkä olikaan ne syyt et se lähimmäinen saa lokaa niskaan.” (LAURI)

”Se on semmosta oppimista ja tämmösiä, mut sen sijaan et se ois vastenmielistä ja epämiellyttävää ja katastrofi ni se on vaan normipulmii mitkä ratkee. Semmosta asiaa ei oo tullu vielä vastaan et miettis et tän ratkasemiseks mä tarviin huumeita. Eikä semmosia

ookaan.” (LAURI)

Lauri ongelmanratkaisutaitojaan ja tiedostaa, että välillä reaktiot jotakin asiaa kohtaan johtuvat hänen omista ongelmistaan. Hänen asenteessa elämässä eteen tulevia ongelmia kohtaan on nykyään positiivinen: hän ratkaisee ne päihteettömin keinoin.

”Mul oli se avoin mieli siihen muutokseen ja halusin sitä muutosta enkä missään tapauksessa ruvennu niinkun haihattelemaan mitään ajatustakaan sitä et haluisin niinku sinne rikollisuuteen saati sinne päihteiden pariin. Et sen puolest on et en niinku nää et mul olis hirveetä kivikkoa. Mut semmosena niinkun nään omalla kohdalla.” (JARNO)

5.7. Integroituminen tarinan elementtinä

Haastateltavat kertovat tarinaa nykyhetkestä käsin. He edustavat joukkoa, jolla integroitumista yhteiskuntaan on tapahtunut ja se jatkuu edelleen. Tarinassa kuvataan vaikeuksien voittamista. Näin kertomukset muodostavat eräänlaisen ”sankaritarinan”. Nykyhetkessä miehet ovat tyytyväisiä elämään. Onnistumisen kokemus välittyi haastateltavieni kertomuksista.

Integroituminen on luettavissa tarinasta pitkäikäisprosessina. Menneet kokemukset hyväksytään Laubin ja Sampsonin (2003) kontrolliteoriassa esittämän ajatuksen mukaisesti osaksi elämää ja niistä ajatellaan voivan hyötyä. Päädyin tarinan esittelemiseen juonirakenteen analyysin kautta ajallisessa järjestyksessä. Tarinan eteneminen lapsuudesta nykyhetkeen on yleinen tapa kuvata kerronnan etenemistä. Esittämistavan kautta pyrin kuvaamaan tarinan rakennetta ja hahmottamaan sen elementtejä. Tarinan otsikot kuvaavat haastateltavien yhteiskuntaan integroitumisprosessissa ominaisia tekijöitä. Ne kuvaavat muun muassa päihdeongelman merkittävyyttä, hetkellisiä muutoksia, tasapainottelua normaalielämän ja siitä poikkeavan elintavan välillä sekä rikollista elämäntapaa kannattelevia ja niistä irrottautumisessa auttavia tekijöitä.

Tarinassa miehet ovat onnistuneet luomaan päihteettömyyttä ja rikoksettomuutta tukevia rakenteita. Haastateltujen henkilökohtaiset tavoitteet eivät näytä olevan ristiriidassa yhteiskunnan tavoitteen integroida yhteiskunnan reunamilla elävät ihmiset osaksi yhteiskuntaa kanssa. Yhteiskunnan tukitoimet vahvistavat haastateltavien halukkuutta integroitua yhteiskuntaan. Kolmannen sektorin toimijat ovat

haastateltujen yhteiskuntaan integroitumisen prosessissa keskeisessä asemassa. Kolmannen sektorin merkitys korostuu siitä johtuen, että haastateltavat löytyivät Siltavalmennuksen ja KRISin kautta.

Yhteiskunnan vankeihin kohdistamiin tukitoimiin lukeutuvat esimerkiksi koulutus- ja työtoiminta. Laubin ja Sampsonin (2003) kontrolliteoriassa toimintaa normaalistavia rakenteellisia käännekohtiin kuuluu muun muassa parisuhde. Nämä ovat yhteiskunnassa myös yleisiä ihanteita. Haastateltavien tarinassa integroituminen ei sisällä suuria muutoksia kyseisten tekijöiden osalta. Tarinassa integroitumista yhteiskuntaan voi tulkita pohtien sitä, mikä on haastateltavien elämän mielestä riittävää kannattelemaan raittiina pysymistä ja rikoksetonta elämää. Tällöin tarinassa korostuvat elämään kuuluvat arkiset asiat, jotka saattavat vaikuttaa vaatimattomilta. Haastateltavat iloitsevat esimerkiksi asunnosta, työstä, opiskelusta, säästä tai riittävästä toimeentulosta. Mielekkään identiteetin rakentuminen näyttäyty merkittävänä.

Integraation yhteydessä on syytä pohtia sen ajallista ulottuvuutta. Sitä, milloin integraatio alkaa ja päättyy on vaikeaa määrittää. Vankeusaika on yleensä väliaikainen vaihe elämässä. Vankeutta edeltävää aikaa ja toisaalta sen jälkeistä aikaa ei voida selvästi erottaa toisistaan. Etenkin moninkertaisten vankien kohdalla vapaus ja vankeus kietoutuvat tavallisesta poikkeavalla tavalla toisiinsa. (Kauppila 1999, 21).

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksessani olen haastatellut viittä vankilasta vapautunutta vankilakierteestä irrottautunutta miestä. Olen tarkastellut yhteiskuntaan integroitumista heidän kertomuksistaan muodostetun tarinan avulla.

Tarinassa päihteidenkäyttö on keskeinen tekijä, jonka haastateltavat nostivat esille jo lapsuudestaan lähtien. Päihteiden ja rikoksenteon yhteys on havaittu useissa muissakin tutkimuksissa. Haastateltavien kertomukset vahvistavat osaltaan tätä päätelmää. Lapsuuden tapahtumat värittyivät tarinassa negatiivisiksi. Haastateltaville oli kuitenkin ominaista neutraali suhtautuminen niitä kohtaan. Haastateltavat kuvasivat tehneensä lapsuudessaan omia ratkaisuja ja toimijuus aktiivisena omaan elämään vaikuttavana subjektina oli heillä. Yhteiskuntaan integroitumisessa onnistumisen kannalta vaikuttaa keskeiseltä, että negatiiviset tapahtumat hyväksytään osaksi elämää eikä niistä katkeroiduta.

Nuoruudelle ominaista olivat kontrollimuutokset vanhemmilta itselle ja vastuunottaminen omasta elämästä. Nuoruuteen kuului päihteidenkäyttöä ja ensimmäiset vankilakokemukset. Armeija ja sosiaalityöntekijän interventiot olivat rakenteellisia käännekohtia, jotka mainittiin tarinassa. Niiden päihteidenkäyttöä vähentävä ja alkavaan vankilakerrettä katkaiseva vaikutus jäi kuitenkin vain hetkelliseksi, koska kertojilla ei ollut omaa halukkuutta muutokseen. Oma, sisäinen halukkuus muuttaa elämäntapahtumia on välttämätön tekijä yhteiskuntaan integroitumisen kannalta.

Aikuisiässä tarinaan kuului vaihe, jossa esiintyi tasapainoilemista ”normaalielämän” suhteen, sen kyseenalaistamista ja siitä irtautumista. Kertojat kuvasivat perhe-elämää, jossa haasteita aiheuttivat poissaolo kotoa töiden vuoksi, tasapainoilu oman vapauden ja perhesuhteiden välillä sekä päihteidenkäyttö. Työnteon mielekkyys kyseenalaistettiin päihteidenkäytön lisääntyessä. Työnteko vaihdettiin rikosentekoon. Tämä sopii sosiaalisen konstruktionismin ajatukseen siitä, että marginaali on tila, jossa voi tehdä erotteluja muista. Tarinasta käy esille, että rikoksenteon alettua kertojien pyrkimys ei ollut kohti yhteiskunnassa yleisesti ihannoitua perhe-elämän ja työnteon mallia. Tällöin esimerkiksi vankeuslain tavoite rikoksettomasta elämäntavasta, elämänhallinta sekä yhteiskuntaan sijoittuminen eivät vastaa kertojien tavoitteita. Oman arvomaailman sopiminen yhteen yhteiskunnan arvojen kanssa on olennainen tekijä, jotta integroituminen marginaalista yhteiskunnan jäsenyyteen on

mielekästä.

Tarinassa muutoshalukkuuden herääminen tapahtuu poikkeuksetta viimeisimmän vankituomion suorittamisen aikana. Kahdelle kertojalle tuomio on ensimmäinen ja kolme kertojaa ovat olleet vankilassa useita kertoja. Kertojat muuttavat vankilassa itse omaa toimintaansa. He eivät hakeudu enää aikaisempaan seuraan, vaihtavat päihteettömälle osastolle ja keskustelevat vankilan sosiaalityöntekijän kanssa. Muutoshalukkuus lähtee omista ajatuksista. Yhdessä kertomuksessa vankeusrangaistuksen aikana tapahtuvana rakenteellisena käännekohtana mainitaan tieto lapsenlapsen tulevasta syntymästä, toisessa kertomuksessa uskon tulo. Vankila on kertojien kuvauksissa paikka, jossa on helppoa olla. Se mahdollistaa päihteistä erossa pysyttäytymisen ja ajan, jolloin voi ajatella esimerkiksi elämäntapansa mielekkyyttä. Vankeusrangaistuksen uusijalle muutoksen käynnistäjänä on ajatus, että mitta on tullut täyteen. Vankila mahdollistaa päihteettömyyden ja sen myötä olon muuttumisen hyväksi. Vankilassa herää ajatus, että tämä ei ole sitä mitä haluan. Vankilassa vierailevat tukihenkilöt ja sosiaalityöntekijä ovat tärkeässä asemassa muutoksen tukemisen ja yhteiskuntaan integroitumisen kannalta. Vankilasta vapautuminen on kriittinen kohta, jolloin vapautuvalla vangilla on pelkoja, kuten ettei saa mistään työtä. Vanhaan toimintamalliin ja päihteidenkäyttöön palaaminen olisi helpointa ja totutusta on vaikeaa päästä irti.

Tarinassa korostuvat Siltavalmennuksen ja Kris ry:n tarjoamat tukimuodot, koska kaikki haastateltavat osallistuvat niiden toimintaan. Näillä kolmannen sektorin toimijoilla on ollut merkittävä rooli kertojien vankilan jälkeisen elämänhallinnan kannalta. Siltavalmennus ja KRIS ry ovat tarjonneet merkittävää vertaistukea ja mahdollisuuden toimia itse kokemusasiantuntijana. Niiden kautta on löytynyt työssäoppimispaikkoja, mielekästä työtä ja suunnitelmia tulevaisuudelle. Kuntoutuksessa on hahmottunut alkoholiongelma ja tarve tehdä sille jotakin. Vapaa-ajan toiminnot näyttävät jaksamisen kannalta arvokkaina. Kolmannen sektorin toiminta vaikuttaa kokonaisuudessaan tukevan monipuolisesti yhteiskuntaan integroitumista. Vertaistuen kautta vahvistetaan omaa identiteettiä ja arjenhallintakeinoja, saadaan apua muilta, iloa muiden auttamisesta ja kiitollisuutta siitä, että oma elämä on muuttunut hyvään suuntaan.

Yhteiskuntaan integroitumisessa onnistumisen kokemukset näkyvät tarinassa selvimmin nykyhetken kuvauksessa. Positiiviset kohtaamiset yhteiskunnan edustajien, kuten poliisin, vartijoiden ja

sosiaalityöntekijöiden kanssa ovat tärkeitä. Kertojat ovat saaneet kokemuksia siitä, että oman toiminnan muuttamisen jälkeen heitä on kohdeltu hyvin. Luottamuksen osoittaminen tuo vahvistusta sille, että vangin leimasta ja epäluotettavasta kuvasta on päässyt irti.

Taloudelliset haasteet, kuten ulosottomaksut ja hankintojen karsiminen on tarinassa hyväksytty osaksi elämää. Kertojat kuvaavat, että vähäisilläkin tuloilla on mahdollista elää mielekästä elämää. Asennoituminen velanmaksuun on tärkeää rikoksettomuuden kannalta. Kyngäs (2000) on todennut, että rikoksiin ajaudutaan usein velkojen vuoksi. Tarinassa tuodaan esille, että vankilasta vapautuva toivoisi selkeää tietoa siitä, mihin taloudellisiin etuisuuksiin hän on oikeutettu.

Yhteiskuntaan integroitumista kuvataan pitkäjänteisenä työnä. Siinä on olennaista tiedostaa päihdeongelma ja pysyttäytyä päihdeettömässä elämäntavassa. Kertojat kuvaavat rakentaneensa raittiuttaan tukevia turvaverkkoja. He tiedostavat, että välillä tulee huonoja hetkiä ja herää negatiivisia tunteita. Niiden kohtaamiseen he ovat kehittäneet uusia ratkaisumalleja. Voimaa huonoihin hetkiin saa elämän positiivista asioista, esimerkiksi oman lapsen ajattelemisesta. Vaikeuksiin suhtaudutaan niin, että ne ovat osa elämää ja niistä selvittää turvautumatta alkoholiin niin kuin aikaisemmin.

Yhteiskuntaan integroituminen on dynaaminen ja jatkuva prosessi. Siinä tarvitaan erityisesti omaa muutoshalua, joka yhdistyy integroitumisen prosessissa rakenteellisten käännekohtien ja ulkopuolisen tuen avulla mielekkääksi kokonaisuudeksi. Integroitumisen prosessia ei ole siten mielekästä selittää ainoastaan yksilön sisäisten tekijöiden tai ulkopuolisten vaikutteiden avulla. Tutkielman tarinan kautta välittyvä asianosaisnäkemys auttaa mielestäni moniulotteisen ilmiön kuvaamisessa ja ymmärtämisessä. Vapautuneiden vankien kokemuksista on hyötyä vertaistuen muodossa sekä heidän kanssaan työskenteleville viranomaistahoille.

Narratiivinen lähestymistapa sopii haastateltavien yhteiskuntaan integroitumisen kuvaamiseen. Se perustuu haastateltavien vapaaseen kertomiseen elämänvaiheista. Narratiivisen kerronnan kautta he voivat korostaa heille tärkeitä tekijöitä ja elämäntapahtumia yhteiskuntaan integroitumisen mahdollistajana. Narratiivisen kuvauksen kautta hahmottuu myös yhteiskuntaan integroitumisen pitkittäisprosessi. Aikaisempien elämänvaiheiden huomioon ottaminen osottautui tärkeäksi yhteiskuntaan integroitumisen ymmärtämisen kannalta.

Tarinassa on useita yhtymäkohtia Laubin ja Sampsonin (2003) kontrolliteoriaan. Laubin ja Sampsonin tavoin ajattelen yhteiskuntaan integroitumisen tapahtuvan sisäisen muutosvalmiuden ja ulkoisten rakenteellisten käännekohtien yhteisvaikutuksena. Laubin ja Sampsonin tekemät huomiot lapsuuden haasteellisista lähtökohdista sopivat tarinan lapsuuden kuvauksiin. Tarinasta välittyivät vaikeat ja haastavat tapahtumat. Niistä ei kuitenkaan oltu katkeroiduttu. Yleensä ottaen tarinan negatiivisetkin tapahtumat on hyväksytty osaksi elämää. Haastateltavien asenteena on, että kokemukset ovat vahvistaneet heitä yksilöinä. Laub ja Sampson korostavat identiteetin muuttamisen tärkeyttä toiminnan uudelleen suuntaamisen keinona, mikä näkyi myös tarinassa. Nykyhetkessä kertojat hyväksyivät itsensä ja kokivat myös muiden hyväksyvän heidät.

Tarinassa hahmottui myös joitakin eroja Laubin ja Sampsonin kontrolliteoriaan. Vankilassa ololla ei tarinassa ollut pelkästään rikosuraa edesauttavaa vaikutusta, koska tarinan kertojien muutoshalukkuus heräsi viimeisimmän vankeustuomion suorittamisen aikana. Vankilan ja kolmannen sektorin tukitoimet auttoivat tässä prosessissa. Vankituomiolla ja vankilassa vietetyllä ajalla voi siten olla merkittävä mahdollisuus tukea ja vahvistaa muutoshalukkuutta. Tarinan perusteella korostaisin myös Laubin ja Sampsonin näkemyksestä poiketen yksilön käyttäytymispiirteiden muuttuvaa luonnetta. Tarinasta löytyy esimerkkejä käyttäytymispiirteiden tiedostamisesta ja niiden muuttamisesta. Siinä kuvataan muun muassa tilannetta, jossa työnteko tuntuu raskaalta. Aikaisempina käyttäytymispiirteinä oli ollut rikosten tekeminen, josta saa helppoa rahaa. Nykyhetkessä ratkaisuna on sitä vastoin työpaikan vaihtaminen tyydyttävämpään. Ajattelen, että käyttäytymispiirteet voivat muuttua arvomaailman muuttumisen myötä.

Tarina on kerrottu nykyhetkessä, jossa haastateltavan ajatukset, arvot ja asenteet ovat muotoutuneet sellaisiksi, että ne edesauttavat yhteiskuntaan integroitumisen prosessia. Haastateltavat ovat omaksuneet yhteiskunnan jäsenyyttä kohtaan myönteisiä ajatuksia ja yleisesti hyväksyttäviä toimintamalleja, kuten työnteon. Aikaisempien elämänvaiheiden aikana tarinasta olisi muodostunut toisenlainen. Eräs haastateltavistani oli esimerkiksi pitänyt työssäkäyntiä järjettömänä ja kannattamattomana toimintana. Tarina marginaalisuudesta käsin kerrottuna olisikin ollut täysin erilainen.

Yhteiskuntaan integroituminen on muutostyötä. Siinä on oltava rohkea ja mentävä kohti tuntematonta. Alkuvaiheen muutostyöhön kuuluu pelkoja ja kipua. Tarinassa haastateltavat odottavat vastoinkäymisiä, koska niitä on ennenkin ollut. Tarinan kertojat ovat kyenneet muuttamaan omaa toimintaansa, mistä on seurannut hyviä asioita. Vaikuttaa siltä, että yhteiskuntaan integroitumisessa on olennaista se, että siitä kokee iloa. Arkisetkin asiat tuottavat tarinan kertojille tyytyväisyyttä yhteiskuntaan integroitumisesta.

LÄHTEET:

Alasuutari, Pertti (2001) Johdatus yhteiskuntatutkimukseen. Helsinki: Gaudeamus Kirja. Yliopistokustannus University Press Finland.

Alasuutari, Pertti (1993) Laadullinen tutkimus. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Apo, Satu (1995) Kertomusten sisällön analyysi. Teoksessa Mäkelä, Klaus (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus, 62–80.

Blomster, Peter & Muiluvuori, Marja-Liisa & Linderborg, Peter & Salo, Irja & Tyni, Sasu (2010) Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2010. Rikosseuraamuslaitos.
<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/wqwe0o1.pdf>. Luettu 16.1.2012.

Blomster, Peter & Muiluvuori, Marja-Liisa & Linderborg, Peter & Salo, Irja & Tyni, Sasu (2013) Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2012. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos.
http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinenvuosikirja/6ICcdeBTr/Rikosseuraamuslaitoksen_tilastollinen_vuosikirja_2012.pdf. Luettu 16.12.2013

Ekunwe, Ikponwosa & Jones, Richard (2011) GLOBAL PERSPECTIVES ON RE-ENTRY. Tampere: Tampere University Press and the authors.

Erkkilä, Raija (2008) Narratiivinen kokemuksen tutkimus: koettu paikka, tarina ja kuvaus. Teoksessa: Perttula, Juha & Latomaa, Timo (toim.) Kokemuksen tutkimus, Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 195–224.

Eskola, Sari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Falk, Gerhard (2001) STIGMA. New York: Prometheus Books.

Heikkinen, Hannu (2010) Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena (2010) Teoksessa: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Jyväskylä: PS-kustannus, 143–159.

Heikkinen, Hannu (2000) Tarinan mahti – Narratiivisuuden teemoja ja muunnelmia. Tiedepolitiikka 4 / 00, 47–58.

Helne, Tuula (2003) Syrjäytymisen yhteiskunta. Helsinki: Stakes.

Hirsjärvi, Sinikka & Hurme, Helena (2000) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Honkatukia, Päivi & Nyqvist, Leo & Pösö, Tarja (2006) Rikokset nuorten "juttuina" - Narratiivisen lähestymistavan mahdollisuuksia. Teoksessa Päivi Honkatukia & Janne Kivivuori (toim.) Nuorisoriikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Nuorisotutkimusverkosto ja Nuorisoasian neuvottelukunta, 211–234.

<http://www.optula.om.fi/uploads/lccbfy4s32bes4.pdf>. Luettu 26.1.2012

Hypén, Kimmo (2004) Vankilasta vuosina 1993-2001 vapautuneet ja vankilaan uudestaan palanneet. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2004. Rikosseuraamusvirasto.
<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/m87d719r.pdf>. Luettu 4.3.2011.

Hyvärinen, Matti (2010) Haastattelukertomuksen analyysi. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) (2010) Haastattelun analyysi. Tampere: Osuuskunta Vastapaino, 90–118.

Hyvärinen, Matti & Löyttyniemi, Varpu (2009) Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Osuuskunta Vastapaino, 189–222.

Hyvärinen, Matti (2006) Kerronnallinen tutkimus. http://www.hyvarinen.info/material/Hyvarinen-Kerronnallinen_tutkimus.pdf. Viitattu 14.8.2013.

Hänninen, Vilma (2000) Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Tampere: Tampereen yliopisto.

Jokinen, Arja & Juhila Kirsi & Suoninen, Eero (2012) Kategoriat, kulttuuri & moraali. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Jokinen, Kimmo (2008) Miten laadullinen tutkimus vakuuttaa? Teoksessa: Kinnunen, Merja & Lempiäinen Kirsti & Löytty Olli (toim.) Tutkijan kirja. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Joukamaa, Matti ja työryhmä (2010) Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidontarve. Perustulosraportti. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2010. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos.

Juhila, Kirsi & Forsberg, Hannele & Roivainen, Irene (toim.) (2002) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. SoPhi.

Jones, Richard (2003) Excon: Managing a Spoiled Identity. Teoksessa Jeffrey Ross & Stephen Richards (toim.) Convict Criminology. Belmont, CA: Wadsworth/Thomson Learning, 191–225.

Järvelä, Sampo (toim.) (2010) Vuosikertomus. Tampere: Siltavalmennus ry.
<http://www.siltavalmennus.fi/index.php/tutustu-siltaan/ajankohtaista/146-vuosikertomus-2010-julkaistu>. Luettu 16.1.2012.

Järvelä, Sampo & Kääriäinen, Juha & Valokivi, Heli (2002) Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2/2002. Lainrikkajien projektit 1996–2002. Projektiselvitys Yhteistyössä rikoksettomaan elämään -hankkeelle. Helsinki: Rikosseuraamusvirasto.

Järvinen, Saija (1989) Tukiasunto vapautuneen vangin jälkihuoltona. Tutkimus Katulähetysliiton tukiasuntotoiminnasta: valituksi tuleminen, asuminen, pois joutuminen. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Kaurala, Marjatta & Kylämarttila, Veikko (2010) Rangaistuksesta vapautuvan kuntoutujan asema. Kriminaalihuollon tukisäätiö. Raportteja 2/2010.

Karvonen, Mari (1992) Vankien siviilityö. Helsinki: Oikeusministeriö.

Kauppila, Tarja (1999) Vankeudesta vapauteen. Suomalaisen miesvankien turvattomuus ja elämäntilanteiden hallinta. Helsinki: Tietosanoma.

Kinnunen, Aarne (2001) Huumausainerikoksiin syyllistyneiden rikosura ja sosio-ekonominen asema. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 182.
<http://www.optula.om.fi/1210250036394>. Luettu 19.1.2012.

Kivivuori, Janne (2008) Rikollisuuden syyt. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Nemo.

Kivivuori, Janne & Lindeborg, Henrik (2009) Lyhytaikaisvanki. Tutkimus lyhytaikaisvankien elinoloista, elämäntilanteista ja rikollisuudesta. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2/2009. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos & Rikosseuraamusvirasto.

Kuula, Arja (2006) Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Kuure, Tapio & Haapasalo, Jaana (2001) Vankilarangaistuksen uusiminen –uusimisriski ja -nopeus. Raportteja 2001/1. Tampere: Siltavalmennus.
http://www.siltavalmennus.fi/images/raportit_julkaisut/yksilokohtpalvohjloppurap.pdf

Kyngäs, Margit (2000) Vankeus miehen elämäntilanteissa. Tutkimus nuorena rikoksentekijänä vankilaan tuomittujen miesten lapsuudesta, vankeusajasta ja vankeuden jälkeisestä elämästä. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Kääriäinen, Juha (1994) Seikkailijasta pummiksi. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 1/1994. Helsinki: Painatuskeskus.

Laki rangaistusten täytäntöönpanosta 19.12.1889/39A.

Laitinen, Jouko (2002) Vankeinhoidon organisaatio. Teoksessa Markku Salminen & Klaus Toivonen (toim.) Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. Tietosanoma.

Laub, John & Sampson, Robert (2003) Shared Beginnings, Divergent Lives. Delinquent Boys to Age 70. Cambridge: Harvard University Press.

Maruna, Shadd & Butler, Michelle (2005) Phenomenology. Teoksessa Kimberly Kempf-Leonard (toim.) Encyclopedia of Social Measurement. Dallas: University of Texas, 49–52.

Maruna, Shadd & Immarigeon, Russ (2004) After Crime and Punishment. Pathways to Offender Reintegration. Oregon: Willan Publishing.

Maruna, Shadd & Lebel, Thomas & Mitchell, Nick & Naples, Michelle (2004) Pygmalion in the

Reintegration Process: Desistance from Crime through the Looking Glass. *Psychology, Crime & Law* 2004 Vol 10(3), 271–281.

Metsämuuronen, Jari (2000) Laadullisen tutkimuksen perusteet. *Metodologia –sarja 4*. Helsinki: International Methelp.

Newbold, Greg (2003) *Rehabilitating Criminals: It Ain't That Easy*. Teoksessa Jeffrey Ross & Stephen Richards (toim.) *Convict Criminology*. Belmont, CA: Wadsworth/Thomson Learning, 150–169.

Näkki, Pirjo (2006) Vankien velkaantuminen ja yhteiskuntaan integroituminen. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus.
<http://pre20090115.stm.fi/hl1153130479674/passthru.pdf>

Pohjola, Anneli (2007) Eettisyyden haaste tutkimuksessa. Teoksessa *Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 11–31.

Rantala, Kati (2004) Vankilasta vapautuvat huumeidenkäyttäjät: Sosiaalinen ongelma? Uusintarikollisuuden vähentäminen yksilökohtaisella työotteella ja verkostoituen. Tampereen Huumeepilotin 4. Raportti. Tampere: Tampereen kaupungin sosiaali- ja terveystoimi.
[http://www.poliisi.fi/intermin/images.nsf/files/ABAE95FC516B3A2FC2256EA8002FA8BD/\\$file/vv-raportti040602.pdf](http://www.poliisi.fi/intermin/images.nsf/files/ABAE95FC516B3A2FC2256EA8002FA8BD/$file/vv-raportti040602.pdf)

Raunio, Kyösti (2000) *Sosiaalityö murroksessa*. Tampere: Gaudeamus kirja. Yliopistokustannus University Press Finland.

Rikoksista rangaistujen tuen tarve (2006). Suositukset yhteistoiminnalle. Vankien jälkihuoltotyöryhmän raportti. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus.

Svensson, Robert (2000) *Strategiska brott. Vilka brott förutsäger en fortsatt brottskarriär? BRÅ-rapport 2000:3*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet/BRÅ.
http://www.bra.se/extra/measurepoint/?module_instance=4&name=00030626764.pdf&url=/dynamaster/file_archive/050126/ee8e120c93ed8c021b533cfe55dda318/00030626764.pdf. Luettu 19.1.2012.

Sykes, Gresham (1958) *The Society of Captives. A Study of a Maximum Security Prison*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

Syrjälä, Leena (2010) Elämäkerrat ja tarinat tutkimuksessa. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1*. Jyväskylä: PS-kustannus, 247–261.

Vankeuslaki 767/2005.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050767>. Luettu 25.1.2012.

Yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen tietosuoja (1987). Tieteen keskustoimikunnan asettaman jaoston raportti. Helsinki: Suomen akatemia.

Young, Jock (1999) *The Exclusive Society. Social Exclusion, Crime and Difference in Late Modernity*. London: Thousand Oaks.

LIITE 1: HAASTATTELUPYYNTÖ

HAASTATELUPYYNTÖ

24.4.2012

Hyvä Siltavalmennuksen toimintaan osallistuja,

Olen opintojeni loppupuolella oleva sosiaalityön opiskelija Tampereen yliopistosta ja kirjoitan parhaillani opintoihini kuuluvaa Pro Gradu -tutkielmaa.

Olen kiinnostunut kuulemaan Sinun tarinaasi elämästä ennen vankilaa, vankilan aikana ja sen jälkeen. Haluaisin kuulla erityisesti entisestä irrottautumisesta ja uudenlaisen elämäntavan löytämisestä. Voit kertoa vapaamuotoisesti esimerkiksi muutoksen kannalta merkityksellisistä tapahtumista tai asioista tai kuvailla minkälaista on onnistunut yhteiskuntaan asettuminen omalla kohdallasi.

Nauhoitan kertomuksesi tutkimustani varten. Säilytän nauhoituksen luottamuksella tutkimuksen teon ajan vuonna 2012 ja huolehdin tarkasti siitä, että henkilötietosi säilyvät tunnistamattomana.

Olen erittäin kiitollinen avustasi ja odotan keskustelua kanssasi!

Ystävällisesti,

Elli Valle

Sosiaalityön opiskelija, Tampereen yliopisto

LIITE 2: KAAVIO HAASTATELTAVIEN ELÄMÄNTAPAHTUMISTA

<i>päihteet teini-iästä alkaen</i>	<i>perhe:</i>	<i>firman alasajo</i>	<i>kuntoutus</i>
<i>1. vankilatuomio</i>	<i>vaimo ja lapsi</i>	<i>huumeet</i>	<i>3.sektorin toimintaan osallistuminen</i>
<i>armeija</i>	<i>yrittäjä</i>	<i>vankilakierre</i>	<i>työkokeilut</i>
	<i>avioero</i>		<i>hankeosallistuminen</i>
	<i>huumeet</i>	<i>viimeisin vankilatuomio</i>	<i>koulutus</i>
	<i>rikokset</i>	<i>tieto lapsenlapsesta</i>	
		<i>muutos, "herääminen"</i>	

Jarmo

<i>päihteet teini-iästä alkaen</i>	<i>lastenkodit</i>	<i>muutto</i>	<i>pahoinpitely</i>
<i>9. luokka</i>	<i>perhekodit</i>	<i>masennus</i>	<i>1. vankilatuomio</i>
<i>37. muutto</i>	<i>ammattikoulu</i>	<i>paniikkihäiriö</i>	<i>elämänmuutoksen tarve</i>
<i>jättäytyminen koulusta</i>	<i>ero</i>	<i>uusi suhde</i>	<i>rangaistusajan kuntoutus</i>
	<i>huumeet</i>	<i>huumeet</i>	<i>3. sektorin toimintaan osallistuminen</i>
	<i>alkoholi</i>		<i>tukiasunto</i>
			<i>Aa-ryhmät</i>
			<i>koulutuspaikka</i>

Mikko

<i>Päihteet teini-iästä alkaen</i>	<i>armeija</i>	<i>opintojen jatkaminen</i>	<i>opiskelu</i>	<i>3. sektorin toimintaan osallistuminen</i>
<i>vanhemmat eronneet</i>	<i>Työt</i>	<i>valmistuminen</i>	<i>huumeet</i>	
<i>Lauri asuu isällään</i>	<i>oma asunto</i>	<i>huumeet</i>	<i>rikokset</i>	<i>1. vankilatuomio</i>
<i>äiti juo alkoholia</i>	<i>huumeet</i>			
	<i>koulutuspaikka</i>	<i>töihin ulkomaille</i>	<i>katko</i>	<i>kuntoutus</i>
	<i>opintojen keskeyttäminen</i>	<i>rikokset</i>	<i>rikokset</i>	<i>Na-ryhmät työt</i>
	<i>A-klinikka</i>	<i>velanperintä</i>	<i>väkivalta</i>	<i>projekti</i>
	<i>rauhottavat lääkkeet</i>		<i>katko</i>	<i>Koovapaus</i>
				<i>avohoitoyksikkö</i>
				<i>ruokaryhmä</i>

Lauri

*lastenkodeissa
aineiden käytön
vuoksi*

vankilakierre

viimeisin vankilatuomio

KRIS

työpaikka

rangaistuksen aikainen kuntoutus

6 kk työharjoittelu

1,5-v. tytär

teini-ikäisenä 1.kerran vankilassa

n.1 v. ajan päihteetön osasto työkokeilu

tukiasunto

kokemusasiantuntijuus

Kimmo

*vanhemmat "joivat,
tappelivat ja erosivat"*

alkoholin käyttöä

viimeisin vankilatuomio

naisystävä käyttää alkoholia

päihdekokeiluja nuorena

holtitonta rahankäyttöä

päihteetön osasto

*rangaistuksen aikainen
kuntoutus*

juomatta alkoholia 2 v.

vankilatuomioita

KRIS

ryhmäkäynnit

töiden aloitus

tukihenkilö

harrastukset

*päihdepsykologin käyntien
aloitus*

Esa

LAPSUUS ->

NUORUUS ->

PÄIHDEKIRRE VIE
RIKOSTENTEKOON

->

MUUTOS ALKAA VANKILASSA

->

NYKYHETKI

(VANKILAKIERRE)